

V četrtek, 8. aprila letos, smo imeli v Fari ob Kolpi delovni pogovor — ustni časopis. V današnji številki vam predstavljamo na straneh 3., 4., 5., 6., 7., 8. in 12. kostelsko in čabransko področje.

Foto: S. Teršek

● DOLINA KOSTELA IN NJEGOVI LJUDJE

stran 4

● KAKO IN S ČIM GOSPODARITI?

stran 5

● MOČ JE V LJUDEH

stran 6

● DENAR TUDI OBRAMBE VLADAR

stran 10

NAJLEPŠE NADALJEVAJNE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

Ne da bi podcenjevali vrednosti in pomena vrste družbenih dogovorov in samoupravnih sporazumov, nujnih in koristnih sopotnikov naše samoupravne socialistične stvarnosti, smo se v zadnjem času dveh izmed njih vendarle še posebno oziroma na prav poseben način razveselili.

Kot srečanja z dobrim, starim prijateljem...

Gre za družbeni dogovor o mladinskih delovnih akcijah za obdobje 1976—1980 in samoupravni sporazum o medsebojnih obveznostih ter načinu združevanja in uporabe sredstev za izvedbo mladinskih delovnih akcij v SR Sloveniji za letos, oba toliko bolj slovesna, saj ju beležimo v letu tridesete obletnice mladinskih delovnih akcij.

Casovno res nekoliko za dogajanje, a še kako dobrodošla.

In zato: ko bo dejavnost, o kateri govorimo danes, prerasla okvire družbenega dogovora o mladinskih delovnih akcijah, podpisanega devetega aprila letos, bomo morali spet in tokrat

tudi dovolj hitro odgovoriti z novim družbenim dogovarjanjem, ne glede na to, če bi se ta potreba pokazala pred iztekom srednjeročnega obdobja, ki smo si ga začrtali v imenovanem dokumentu.

Le tako bodo mladinske delovne akcije — ta šola življenja in socialističnega izobraževanja mladih — živele.

In zato: ko se bomo kot posamezniki ali v okviru širših oblik družbenega sodelovanja srečevali z mladinskimi delovnimi akcijami, se vanje vključevali na kakršnekoli načine, se spomnimo besed tovariša Tita, ki jih je izrekel sedemindvajsetega marca letos.

»Mladinske delovne akcije so najlepše nadaljevanje revolucionarnih tradicij«, je dejal.

Zato, tudi zato je povsem razumljivo, da sta med osemindvajsetimi podpisnicami družbenega dogovora z imenom mladinske delovne akcije — katerega pobudnica je Zveza socialistične mladine Slovenije — tudi republiški odbor ZZB NOV Slovenije in republiški odbor ZRVS Slovenije.

Obljuba slovenske mladine, da bo kot dolej, tudi v naprej stala na čelu te naloge — ki je naša skupna skrb — pa zagotavlja uspešnost poti, na katero smo se podali s podpisom družbenega dogovora in samoupravnega sporazuma o mladinskih delovnih akcijah.

MILENA STRAJNAR

TV 15

LETO XIV. — št. 15 15. IV. 1976

Med veliko demonstracijo 9. t. m. je bilo na celovških ulicah slišati slovenska in tudi nemška gesla, ki obsojajo sklep treh strank o preštevanju slovenske manjšine.

UTRINKI IN ODMEVI

Izkoriščena priložnost

Občni zbor in 25 novih naročnikov
»TV 15«

Pred kratkim ste mi poslali 50 izvodov »TV 15« in 50 naročilnic. Slednje ste poslali na mojo pobudo, dal pa sem jo na srečanju dopisnikov in sodelavcev v Celju. Prvotno so bile kartice namenjene občinski konferenci ZSMS Zalec, ki naj bi jih posredovala svojim osnovnim organizacijam.

Tako bi tudi bilo, kar bi seveda ne bilo nič narobe, če bi prav takrat v Preboldu ne zasedal občni zbor borčevske organizacije. Ponudila se mi je priložnost, da bi »TV 15« najprej razširil med člani borčevske organizacije in priložnost sem izkoristil.

Predhodno sem se pogovoril s predsednikom borčevske organizacije in skupno sva prišla do spoznanja, da se prav na zboru nudi priložnost za povečanje naročnikov borčevskega glasila.

Udeležil sem se občnega zbora in zbranim povedal, kako nastaja »TV 15« in s kakšnimi težavami se ubadate ter v nekajminutni razpravi kritično ocenil tudi odnos samih članov borčevske organizacije do glasila. Poudaril sem tudi pomembnost razvijanja in negovanja revolucionarnih tradicij in da je to tudi ena osrednjih nalog borčevske organizacije.

Skratka: uspelo mi je ustvariti takšno vzdušje, da so po končanem zboru borci prihajali k meni in naročali »TV 15«.

Povedati moram, da je od udeležencev zbora bilo le malo takih, ki se niso bili naročili na »TV 15« in tako sem, kot vidite, pridobil 25 novih naročnikov... Pozanimal sem se tudi na pošti in ugotovil, da prejema »TV 15« okrog 90 članov. Seveda pa je od 330 članov, kolikor jih je v krajevni skupnosti Prebold, to še vedno premajhna številka, čeprav je res, da je več članov borčevske organizacije iz ene hiše.

Druge kartice oziroma naročilnice sem dal na občinsko konferenco ZSMS Prebold, vendar pa bo le-teh

verjetno premalo, saj je v občini kar 80 organizacij osnovnih organizacij ZSMS. Če bo akcija, ki smo jo začeli, uspešno stekla med osnovnimi organizacijami ZSMS, ki so prejele naročilnico in izvod »TV 15«, boste lahko poslali še naročilnic.

Upam, da ste z mojim posredovanjem zadovoljni!

DARKO NARAGLAV,
Dolenja vas 6, p. Prebold

OPOMBA UREDNIŠTVA:

Za prizadevnost se vam zahvaljujemo, hkrati pa izkoriščamo priložnost in prosimo vse, ki so nam pripravljeni priskočiti na pomoč pri pridobivanju novih naročnikov, da nam to javijo in hkrati sporoče, kolikšno število naročilnic naj pošljemo.

Ni bilo namerno

Odgovor na članek »Že priznanja bi bile vesele«

Dolžna sem, da v imenu KK SZDL Kropa pojasnim, kako je bilo s podelitvijo priznanja na proslavi dneva žena v Kropi.

KK SZDL Kropa je od OK SZDL Radovljica prejela 15 priznanj za najzaslužnejše ženske med narodnoosvobodilnim bojem.

Na 5. seji IO KK SZDL Kropa, ki je bila 27. 2. 1976, smo imenovali komisijo, ki je bila sestavljena iz borcev in ti so za priznanje predlagali 15 najbolj požrtvovalnih tovarišic. Komisija je imela pri izboru težavno nalogo, saj vsi vemo, da je Kropa skoraj v celoti sodelovala z narodnoosvobodilnim bojem.

Izmed bork in velikega števila terenskih političnih delavk, se je komisija odločila za tovarišice po naslednjih merilih:

— za neposredno udeležbo v narodnoosvobodilnem boju in

— za organizatorke političnih organizacij (AF2, mladine).

Povedati moramo, da tovarišice, ki so prejele priznanja v letu 1975, niso prišle v izbor.

Priznanj je vedno le omejeno število, ker obilica le-teh zahteva moralno vrednost razvednosti. Dalje so zahtevnost nalog, odgovornost, prizadevnost in uspešnost tudi merila, ki jih ne kaže prezreti.

Zato prosim prizadete tovarišice za razumevanje in zelo mi je žal za občutek, da so bile prezrte in pozabljene.

Nikakor ne, le vseh naenkrat ni bilo mogoče zajeti! Povem naj še to, da smo v Kropi ob dnevu republike počastili tudi partizanske vdove, matere in očete padlih sinov ali hčera.

Ni pa prav, da smo se šele po dobrih tridesetih letih spomnili na taka priznanja. Mnogo smo zamudili, vendar bomo vedno veseli, če bomo lahko na slovesen način počastili še druge, ki so prav tako prispevali ogromen delež v boju za svobodo. Zavedamo se, da se vsem borkam in borcem nikdar ne bomo mogli dovolj zahvaliti za njihove neizmerno zasluge in resnično bi morali izkazovati vsem borcem več pozornosti.

Za IO KK SZDL Kropa:
BARBKA BLAZNIK

Obsojam takšno početje!

Odmev na članek »V imenu poštenja«

Povedala bi vam rada le to, da početje, ki ste ga ožigosali v članku »V imenu poštenja«, obsojam iz vsega srca. Nimam besed in ne morem razumeti, da se v naši družbi dogajajo takšne stvari! To ni bil cilj naših borcev, ki so krvaveli in umirali za to, da bomo enkrat vsi enaki.

Upam, da boste v imenu našega poštenja razumeli bistvo misli, ki sem jih zapisala in da se ne boste hudovali nad slovničnimi napakami.

»TV 15« rada prebiram in podpiram dobre sestavke, a se vam doslej nisem upala pisati. Sem Slovenka, a sem žal hodila v italijanske šole in to se mi seveda pozna pri pisanju.

Vsem sodelavcem našega lista se lepo zahvaljujem za trud in požrtvovalnost in vam želim še veliko uspehov pri vašem delu!

ROZIKA FISER, Na hribu 13,
p. Šempeter na Gorenjskem

ZUNAJ NASIH MEJA

Sovražniki manjšine so tudi sovražniki lastnega ljudstva

Koroški Slovenci v svojem boju za obstoj niso več sami. To je potrdila navzočnost slovenskih in avstrijskih demokratov med demonstracijo proti preštevam manjšine, ki je bila v Celovcu minuli petek. Priredili so jo kljub prikritemu pritisku javnih občil. Ob koncu zborovanja na Starem trgu so poslali zvezni in deželni vladi ter članom dunajskega parlamenta resolucijo, v kateri je rečeno:

»Udeleženci demonstracije solidarnostnega komiteja za pravice koroških Slovencev zahtevajo od avstrijske vlade, da odstopi od nameravanega ljudskega štetja posebne vrste in da brez kakršnegakoli ugotavljanja manjšine na vsem dvojezičnem območju do konca izpolni določila 7. člena avstrijske državne pogodbe.« Nadalje je rečeno, da ugotavljanje manjšine ne bi pomenilo nič drugega kot odstopanje Avstrije od izpolnitve nacionalnih pravic koroških Slovencev, ali pa — z drugimi besedami povedano — preštevamje tistih Slovencev, ki so vzdržali nacionalistični pritisk in legalizacijo le-tega. Ugotavljanje manjšine bi zaneslo nacionalno sovražstvo v najbolj oddaljene vasi, hkrati pa bi odvracalo oba naroda od drugih važnih socialnih vprašanj, ki v enaki meri zadevajo obe narodnostni skupini.

Vodilno geslo zborovanja se je glasilo: »Skupno in po načelu nadstrankarske in akcijske enotnosti za pravice koroških Slovencev.« Geslo so potrdile tudi izjave. Član socialistične mladinske organizacije je dejal: »Ponosni sem, ko vidim, da še obstaja demokratska sila, ki odklanja neonacistično in nemško nacionalno hujšakstvo, čeprav so politične stranke v deželi tako klavirno odpovedale... Kdor danes odreka narodnostnim manjšinam legitimne pravice, ga jutri verjetno ne bo sram nastopati zoper druge avstrijske demokrate v drugačnih okoliščinah... Sedmi člen je tudi naša pravica.«

Zastopnik koroške katoliške mladine je izjavil: »Z današnjo demonstracijo hočemo jasno poudariti, da na Koroškem obstaja skupni protest pripadnikov obeh narodnostnih skupnosti zoper neutemeljeno ugotavljanje manjšine.«

Predstavniki komunistične partije Avstri-

je je med drugim dejal: »Eno je jasno: tisti, ki so odgovorni za manjšini sovražno politiko, izhajajo iz tistih nacionalističnih in sovinstičnih krogov, ki dopuščajo samo tisto, kar rabi njihovim koristim.«

Kot je rekel glavni slovenski govornik inž. Wieser, bo boj »za naše narodne pravice uspešen le tedaj, če bodo naše upravičene zahteve podpirali tudi demokrati večinskega naroda. Iskati moramo torej zaveznike pri večinskem narodu, toda pri tem moramo biti tudi sami dobri zavezniki.«

Uradni »demokrati«, ki vedrijo in oblačijo v celovški občini, pa so poskrbeli, da so svetilke javne razsvetljave zagorele šele ob koncu zborovanja.

Med neredi, ki so na ozemlju ob zahodnem bregu Jordana izbruhnili pred volitvami v lokalne organe oblasti in proti razlastitvi zemljišč, je izraelska policija nastopila z vse ostre.

Volitve ob zahodnem bregu Jordana

V predvolilni bitki na zasedenem delu Cisjordanije je sodelovala pretežna večina prebivalstva. V glavnih središčih so 12. t. m. glasovali za nove občinske svete v vseh večjih krajih. Prišlo je do hudih spopadov s policijo in vojsko. Med organiziranimi demonstracijami je prebivalstvo nastopilo proti poskusom izraelske vlade, da bi »pojudi-la« Gahilejo, v kateri na tiho naseljuje svoje kolone, posebno v Bastiji pri Nablusu. V ta namen je izraelska skupščina odobrila nasilen odvzem 600 hektarov zemljišč. Sklep je sprožil val stavk in odstop občinskih odbornikov. Med neredi je šest domačinov izgubilo življenje in več kot sto jih je bilo ranjenih. Proti njim je nastopila ena tretjina vse izraelske policije.

Ti dogodki kažejo, da se je okrepila narodna zavest arabskega prebivalstva. Iz tega spora se utegne izluščiti odgovor, kakšna naj bo dokončna rešitev palestinskega vprašanja. Predvsem gre za dokončno obliko predstavništva cisjordanjskih Palestincev v Palestinski osvobodilni organizaciji. Izraelska vlada meni, da bodo volitve potrdile njihovo tezo, po kateri Arafat pred-

stavlja »teroristično« organizacijo, ki hoče za vsako ceno zajeti tudi Cisjordanijo. Izraelci se trmasto postavljajo na stališče, da je palestinsko vprašanje moč rešiti samo v okviru sporazuma med njimi in Huseinovo Jordanijo.

Toda voditelji palestinskega osvobodilnega gibanja imajo vsa moralna in celo diplomatska priznanja, zdaj pa čakajo še na izid teh volitev, da bi dokončno poudarili zgrešenost izraelske strategije.

Na volilne rezultate pa čakajo tudi Jordanci kralja Huseina. Odločitev, ki je bila sprejeta v Rabatu leta 1974 in po kateri palestinsko ljudstvo predstavlja lahko izključno le Palestinska osvobodilna organizacija, jih sicer močno veže, vendar pri vsem tem še niso izgubili upanja, da bi v primernih okoliščinah pozabili na podpis v Rabatu in ponovno zahtevali uveljavitev svojih težanj po nadvladi nad Palestinci v Jordaniji, Cisjordaniji, Libanonu, Siriji in Kuvajtu. To je moč sklepati iz obnašanja hašemitskega kralja Huseina, ki igra dvolično vlogo vsa leta nazaj. Pred nedavnim je javno izjavil, da ne bo igral vloge posrednika med Izraelom ter Palestinci in Cisjordanci. V resnici pa je drugače. Čeprav je ničkolikokrat povedal, da ga ne zanimajo rezultati volitev z dne 12. aprila, skrbi za neprestan dotok jordanskih dinarjev v cisjordanjske vasi za javna dela ter plače 6000 učiteljem in zdravnikom. Zadnji Huseinov guverner, ki predstavlja Jordanijo na zasedenem cisjordanjskem ozemlju (ozemlje ob zahodnem bregu reke Jordan), Anvar Hatib, poudarja, da je predstavnik kralja v vzhodnem delu Jeruzalema.

Vodstvo Palestinske osvobodilne organizacije je v glavnem naklonjeno zamisli, da bi ustanovili v Cisjordaniji in Gazi miniaturno državo, nasprotujejo pa ji šeiki, ki uživajo podporo Jordanije in celo samega Izraela. Zato bo izid tega volilnega spopada v okupiranih vaseh in mestih utegnil vplivati odločilno na prihodnost vsega palestinskega ljudstva.

P. V.

**TUDI VI
DOPISUJTE
V NAŠ ČASNIK**

Ustni časopis v Fari

Delovni pogovor — ustni časopis, ki ga je v četrtek 8. aprila letos pripravilo naše uredništvo v sodelovanju s Skupščino občine Kočevje je začel tovarš Pavle Pogorelec, podpredsednik SO Kočevje. V uvodu je poudaril izredno zadovoljstvo, da je tokrat delovni pogovor na Kočevskem, na območju kolpske doline. »Ve želji, da bi se med seboj še bolj spoznali, bo tako predstavljeno širši slovenski javnosti življenje ljudi in podoba kostelskega in čabranskega področja. Prav ti kraji so v zgodovini NOB zelo velikokrat omenjeni. Prav območje kolpske doline je bilo v Sloveniji med NOB prvo osvobojeno. Središče omenjenega območja je Fara, kjer smo se danes zbrali.

Ko bomo danes govorili o pridobitvah naše revolucije in težavah, ki jih na tem področju ni malo, bomo morali tudi poiskati odgovore na vrsto vprašanj: gre za gospodarsko, urbanistično in kulturno življe-

nje, za vprašanja migracije prebivalstva in socialne varnosti ljudi, za turizem, zaposlovanje in še kaj.

Z zadovoljstvom lahko ugotovimo, da delovnemu pogovoru prisostvujeta predstavnika RO ZZZB NOV Slovenije, predstavniki Skupščine občine Kočevje, delegati krajevne skupnosti in družbenopolitičnih organizacij iz Banje loke, Fara in Osilnice, predstavniki ZRVS in ZZZB NOV, kulture in prosvete in drugi. V nadaljevanju uvodnega dela delovnega pogovora je spregovoril Silvo Teršek, glavni in odgovorni urednik. Ko je govoril o namenu takšnih delovnih srečanj je poudaril, da le-ta ne morejo spreminjati določenega položaja nekega področja. Na vsak način pa je mogoče zastaviti vprašanja, dobiti nanje odgovore in predvsem opozoriti odgovorne v naši skupnosti na težave in naloge, ki se jih moramo s skupnimi močmi lotiti.

Skupina udeležencev ustnega časopisa, ki je sodelovalo v pogovoru o gospodarstvu

»Politika dodeljevanja priznavalnin je ne samo v Sloveniji, marveč v vsej Jugoslaviji neenotna in neurejena. Že zdavnaj smo vsi skupaj pozabili na osnovno načelo, da je popolnoma vseeno, kje se je kdo boril. Vsi smo se borili za iste cilje in zato bi morali povsod uživati iste pravice. Na žalost so bili pozabljeni napori za ohranitev družbene solidarnosti, ki smo jo bili ustvarili med narodnoosvobodilnim bojem. Tista solidarnost, ki smo jo imenovali tovarištvu, je dobila druge dimenzije, zvođenela je in se skomercializirala.

Solidarnosti nismo mogli doseči niti na območju petih ljubljanskih občin, kjer so priznavalnine mnogo večje kot v drugih krajih. Je pač tako, da tisti, ki ima dinar več, razume solidarnost tako, da si ga tisti, ki ga nima, poišče, koder ve in zna, da bo enak ostalim. Razumljivo je, da smo zaradi takšne politike zašli v težak položaj. Čas je, da jo po desetletjih začnemo obravnavati temeljito. Temu stanju pa smo najbrže krivi dosti borci sami. Vedno smo namreč trdili, da je to naša zadeva. Družbi smo govorili, naj nam da denar, ki ga bomo že znali razporediti. Pri tem smo celo vrsto problemov s področja socialnega in zdravstvenega varstva našega članstva izolirali od splo-

šnega družbenega reševanja takšne problematike. Bistvo je zdaj v tem, da socialno in zdravstveno problematiko borcev podružbimo; ne smemo se vrteti v lastnem krogu. Napredek je bil dosežen pred nedavnim, ko je republiška konferenca Socialistične zveze po poldrugem desetletju obravnavala vprašanja borcev na eni svojih sej prvič. Ta so bila doslej obravnavana samo v okviru borčevske organizacije in ustreznih upravnih organov. Tako nam je uspelo, da smo probleme prikazali širši družbeni skupnosti. Borca ne obravnavamo več samo s socialne plati, marveč s stališča njegovega prispevka k ustvarjanju naše družbe. Tako se trudimo, da bi določili, kaj je ta družba dolžna dajati borcu tudi z vidika njegovega minulega dela v revoluciji. Edina možna rešitev, ki se trenutno kaže, je v tem, da bi reševali problematiko priznavalnin — tako občinskih kot republiških — na podlagi samoupravnega dogovarjanja o splošni porabi pri formiranju občinskih proračunov. Na samoupravni podlagi naj bi formirali solidarnostne sklade, iz katerih bi črpali sredstva za kritje namenskih potreb...»

Besede TONETA TURNHERJA, sekretarja RO ZZZB NOV Slovenije, na ustnem časopisu v Fari.

Stanovanjsko vprašanje udeležencev NOV

Leta 1968 je Skupščina SR Slovenije sprejela zakona o prispevku za graditev stanovanj udeležencev narodnoosvobodilnega boja. Do tega leta pa so se ta vprašanja reševala nesistematično. Po tem zakonu so bile delovne organizacije dolžne odvajati sredstva na poseben račun pri službi družbenega knjigovodstva v obliki 20-odst. prispevka. Leta so se stekala v sklad skupne porabe. Do 21. 12. 1971 je bilo zbranih in razdeljenih 395.115.000 din za stanovanja borcev NOV. Skupščina SR Slovenije je v letu 1969 sprejela odlok o načinu in pogojih za uporabo sredstev, zbranih s prispevkom za graditev stanovanj borcev NOV. S temi sredstvi je bilo rešenih 11.163 stanovanjskih problemov, 3.446 pa je ostalo nerešenih. Poleg navedenih pa je bilo še precejšnje število novih prosilcev, ki so menili da so njihova stanovanja neprimerna za bivanje.

Zgoraj omenjeni zakon je prenehal veljati konec leta 1972, v letu 1973 pa so bili ustanovljeni občinski solidarnostni skladi, kasneje samoupravne stanovanjske interesne skupnosti, katerim pa ni uspelo rešiti stanovanjske problematike borcev. Sredstva za reševanje omenjenih vprašanj samoupravnim interesom skupnostim dotekajo kot anuitete iz sredstev dodeljenih borcem kot posojila za nakup stanovanj, za novogradnje ali pa kot posojila za adaptacijo obstoječih stanovanj in hiš. Evidenco o navedenih sredstvih vodijo nekatere samoupravne stanovanjske skupnosti ločeno. Ponekod z njimi razpolagajo občinski odbori ZZZB NOV, uporabljajo pa jih za nakup stanovanj ali ponovno posojajo za novogradnje ali adaptacije stanovanj in hiš.

Kljub navedbam pa je zelo zaskrbljujoče dejstvo, da je v Sloveniji še vedno 2558 borcev, ki živijo v neurejenih stanovanjskih razmerah. Med temi je največ tistih, ki so jim prostorske razmere postale neustrezne zaradi velikega števila družinskih članov. Potrebe tako izkazujejo po novogradnjah in nakupu stanovanj ter adaptaciji že obstoječih stanovanj.

Kljub temu, da je bilo na razpolago v sredini leta 1975 21.537.454 dinarjev, ki so bila namensko vložena, je potreba po sredstvih še izredno velika. Tako bi bilo za rešitev navedenih stanovanjskih vprašanj potrebnih približno 327.671.775 din, kar pomeni, da bi morali za vsakega prosilca zagotoviti 128.096 din.

Število nerešenih stanovanjskih vprašanj ni tolikšno, da jih v prihodnjih nekaj letih ne bi bilo mogoče rešiti. Sredstva, ki se pri samoupravnih interesnih stanovanjskih skupnostih zbirajo iz anuitet in ki so namenjena izključno za reševanje stanovanjske problematike borcev, bo potrebno sistematično razdeljevati kot posojila, glede na dejanske potrebe in socialno ekonomski položaj borcev, ki taka posojila nujno potrebujejo.

Glede na to, da so potrebe po reševanju stanovanjskih vprašanj večje kot je namenskih sredstev pri samoupravnih skupnostih, bo vsekakor potrebna širša družbena intervencija. Pri tem imamo v mislih družbenopolitične organizacije, banke in druge organizacije, predvsem pa gospodarske organizacije, ki naj bi reševale najnujnejše primere zaposlenih borcev.

Pri vsem tem pa ne moremo mimo dejstva, da so samoupravne interesne skupnosti, kjer se zbirajo sredstva za stanovanjsko izgradnjo, dolžne skrbeti tudi za stanovanja borcev, saj tudi oni, tako kot vsi delovni ljudje, plačujejo prispevke v ta namen.

Na podlagi upravljanja s sredstvi in delitve letih, ki so bila zbrana po zakonu iz let 1968 in anuitet iz posojil borcem, pa bo potrebno formirati posebne komisije ali odbore, katerih članstvo bodo sestavljali borci, ki bodo samoupravno razpolagali z njimi. Sredstva naj bi se stekala na poseben

račun. Vse to pa verjetno narekuje tudi spremembo predpisov.

Vedjo skrb bo v bodoče potrebno posvetiti tudi povečanju prostorskih zmogljivosti domov za upokojence in tja usmerjati osamljene upokojene borce, seveda, če si to želijo.

Varstvo udeležencev narodnoosvobodilnega boja je na zvezni in republiški ravni posebno v zadnjih letih doseglo zadovoljivo raven. V SR Sloveniji smo rešili precej perečih materialnih problemov borcev NOV in vojaških invalidov, v bodoče pa bo potrebno odpraviti vrzeli, ki jih še vedno ugotavljamo pri posameznih oblikah varstva na tem področju ter v drugih zadevah, za katere je pristojen republiški komite. Realizacija ustavnih določil in sklepov X. kongresa Zveze komunistov Jugoslavije ter 7. kongresa Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije pomeni, da je naloga pristojnih organov na tem področju poiskati najuspešnejše oblike podružbljanja te dejavnosti.

Na področju materialnega varstva bo v bodoče potrebno skrbeti za to, da se bodo dosežane pravice, oziroma materializacija letih, pravilno valorizirale v skladu z gospodarskimi gibanji in da jih v nobenem primeru ne bo mogoče omejevati.

Tako nas na področju stanovanjske problematike v bodoče čakajo predvsem naslednje naloge:

Ob 2558 nerešenih stanovanjskih problemih borcev NOV si bo republiški komite za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov prizadeval, da bodo samoupravne stanovanjske interesne skupnosti nadaljevale stanovanjsko politiko, ki so jo začele leta 1968 in poiskale najboljše rešitve za realizacijo drugih nerešenih vprašanj. Namenska sredstva bo potrebno smotno razporejati. Poseben poudarek bo potrebno dati samoupravnemu nadzorstvu borcev samih in njihovih organizacij, nad uporabo sredstev, ki se stekajo iz anuitet posojil za izgradnjo stanovanj. Nujno pa bo potrebno tudi povečati prostorske zmogljivosti domov za upokojene borce.

ANDREJ SKALERIČ

PRIPRAVE ZA OBRAMBNI DAN NA ŠOLI

Ze nekaj let se delavci in učenci osnovne šole Franjo Vrnun v Slovenj Gradcu skrbno pripravljajo za SLO. Na šoli imajo ustanovljen poseben odbor, ki skrbi za priprave. Delo poteka po začrtanem programu, ki je sestavni del letnega šolskega programa. Pedagoški delavci so vnesli v učne načrte še nekatere teme, ki se nanašajo na obrambne priprave. Poleg tega so na šoli realizirali tudi praktične naloge s področja obrambnih priprav.

Učenci in učitelji so gledali poučno-vzgojni film Mirna I. in II. Poleg tega je zbor delavcev bil večkrat seznanjen z ustreznimi predavanji o nalogah na področju družbene samozaščite. Ob dnevu JLA so seznanili učence in učitelje z borbenimi lastnostmi najsodobnejšega pehotnega orožja. Na šoli že vrsto let med ostalim uspešno delujeta tudi krožek za prvo pomoč in strelski krožek. Oba sta dosegla lepe rezultate na občinskih, republiških in državnih tekmovanjih. Učenka Silva Kontrec je bila republiška prvakinja v streljanju z zračno puško. Razveseljivo je tudi to, da na šoli tečejo intenzivno priprave na obrambni dan, ki bo kmalu. Gre namreč za to, da se predvsem ugotovi stopnja obrambne pripravljenosti ter na osnovi te začrtati nove naloge. Na obrambni dan bodo razne ekipe (za gašenje požara, prvo pomoč, razčiščevanje ruševin, nošenje ranjencev, spravljanje šolskih dokumentov itd), pokazale kaj zmorejo. Šola je že vrsto let tudi tesno povezana z oddelkom za narodno obrambo. Namen obrambnega dne je za učence in učitelje šole jasen: pripravljati se tako, da ob eventualnem nenadnem napadu na šolo utrpimo čim manj škode v ljudstvu in materialu.

ADOLF ANKON

BERITE
TV 15

Borci mladinske 9. brigade in ostali na proslavi »starih borcev« 9. brigade v Fari 14. 9. 1975

Fantje in dekleta Kostelske doline v letu 1938 v Goršeti

DOLINA KOSTELA IN NJENI LJUDJE

V dolini Kostela je 54 vasi. Med te štejemo tudi Ajbelj, Brigo, Jesenov vrt, Banjo loko, Nova sela in Stružnico, ki ležijo po vrhovih nad dolino. V letu 1931 je bilo 2278, leta 1948 še 1927 in leta 1966, pa samo 1255 prebivalcev. To število se je do leta 1976 še znižalo. Veliko je mogoče pisati o ljudeh s tega območja. Zemlja po dolini ob Kolpi, je plodovita, po bregovih pa bolj skopa. Kostelci so skozi stoletja krošnjari s slaščicami in pekli kostanj po mestih v stari Avstriji, Jugoslaviji in Čehoslovski ves čas do druge svetovne vojne. Domača zemlja ni nudila dovolj za življenje družin v dolini. Ljudje so, pripominjamo, na slovenski in hrvaški strani Kolpe, srčno zelo dobri in plemeniti do sočloveka, ki je v težkočah. Med Slovenci in Hrvati v vsej njihovi zgodovini ni bilo nikoli nesporazumov, živeli so kakor ena velika družina, skupno. Vedno so radi pomagali drug drugemu v težavah, ki so jih zadevale.

Naš pregovor pravi:

»V nesreči spoznaš prave prijatelje in tovariše.«

To smo spoznali tudi mi, ko smo v hudem mrazu, ko je drevje kar pokalo, prvič prišli v dolino Kostela leta 1929. Pot nas je vodila od vasi do vasi po vsej dolini. S kakšno veliko ljubeznijo so nas ljudje sprejemali in nas vabili, naj se ogrejemo pri topeli peči, tega ni mogoče pozabiti nikoli. To so v resnici ljudje srčne kulture, ki razumejo človeka v težavah. Drugič smo prišli v dolino Kostela leta 1938. Bilo je tik pred drugo svetovno vojno. Po Kočevski tja gor do Ajbelja, so se šopirili kočevski »nacisti«, po dolini Kostela pa so bili ljudje isti, kakor smo jih spoznali leta 1929.

Pred nekaj leti smo se pogovarjali z Alojzom Rauhom iz Slovenskega Laza in Francetom Ofakom iz Pirča. Zanimalo nas je, kako se je v kostelski dolini razvijalo napredno delavsko in ljudsko gibanje. Oba sta enoglasno odgovorila: »V kostelski dolini so bili ljudje povečini v stalni opoziciji vladajočim režimom stare Jugoslavije. Borili so se za novo »človeško družbo«. Franc Ofak pa je dalje še povedal:

»Do leta 1935 pri nas ni bilo delavske organizacije. Ko se je gradila cesta Briga—Banja loka in Krkovo—Vas-Fara, so se gradbeni delavci organizirali v sindikat URSS Jugoslavije, ki so ga vodili komunisti. V naši družini je bilo 7 fantov in dve dekleti. Rojeni smo bili od 1896 do 1920. leta. Doma smo imeli hišo in vrt. Matija in Jože sta bila kolarja, Ivan tesar, Anton žagar, jaz mizar, Alojz čevljar in Miha gozdni delavec. Sestre so bile doma. Kot se spominjam, je bilo to okrog leta 1935. K nam sta do Ivana

prišla iz Kočevja Tone Marinč, ki je bil doma iz Rajšel, delal pa je v Kočevju. Z Marinčem je prišel tudi Jože Seško, oba pa sta znana komunisti iz Kočevja. Brate in mene sta pritegnila za delo v ljudsko gibanje. Bratje so postali somišljeniki članov ZK, brat Matija pa kandidat za sprejem v ZK. Jaz sem potem prihajal skupaj z Jožetom Seškom na sestanke na Brodu ob Kolpi in v Kočevski Reki, ko je Seško govoril o volitvah v letu 1938. Tedaj je kandidiral za poslanca komunistične liste neki Tomšič iz Stop pri Velikih Laščah.«

Alojz Rauh je pri tem pripomnil:

»Veste, bratje Ofaki so imeli v dolini velik ugled. Bili so dobri in pošteni delavci. Kamorkoli so prišli skupaj, so imeli vedno veliko ljudi okrog sebe. Če je bilo potrebno, so znali tudi udariti, najprej z besedo po nasprotnikih, pa tudi pravih udarcev se niso bali.«

Jože Seško se je po kapitulaciji stare Jugoslavije kmalu povezal z Jožetom Klaričem iz Novih sel, z brati Ofaki iz Pirča, Alojzom Rauhom iz Slovenskega Laza in ostalimi, da so skupaj organizirali OF. V to so se vključili bratje Klariči, Andrej Cetinski-Lev, ki je sedaj general JLA in narodni heroj, Alojz Rauh, bratje Ofak in Ivan Lokovšek-Jan, ki je bil učitelj v Kužlju. Alojz Rauh nam je pri tem povedal še naslednje:

»Bilo je kmalu po prihodu Italijanov, ko so me obvestili, naj pridem sem k vam v Pirče. Bil je tedaj tu Ožanič, Podvejar in trojci štirje brati. Ustanovili smo prvi odbor OF za območje Vas-Fara. Tedaj je bil tu tudi Jože Seško. Rečeno je bilo, da OF v mejah starih občin prevzema oblast v svoje roke. Naloge za delo smo si razdelili.

Jaz sem dobil nalogo za delo OF v vasi Fara, Krkovo, Padovo, Sapnik in Slavski laz. Za teren Kuželj je bil določen špeler iz Laz. Ofaki pa so prevzeli delo po vaseh Vas, Petrina, Pirče, Potok in ostale vasi. Po nalogu smo morali med ljudi in jih pridobiti za OF. Ko prideš drugič do človeka, mu reci, naj ti da pet lir za OF. Če boš to dobil, bo ta že za našo stvar. Tako smo potem delali ves čas. Vem, da je bil še prej organiziran v Novih selih drug odbor OF, ki ga je vodil Jože Klarič in njegovi bratje. S tem odborom smo imeli zvezo tudi mi v dolini.«

Franc Ofak pa je pri tem še pripomnil: »V letu 1941, predno je bil napad Hitlerjevih armad na SSSR, mi je brat Ivan dejal. — Včeraj je bil tu Seško. Povedal mi je, da bo v kratkem napad fašistov na Rusijo. Pripraviti se je potrebno za boj s fašizmom. Zbira naj se orožje in municija, saj se bo boj kmalu začel.«

OF se je na vsem območju doline Kostela močno utrdila. Zveze s Kočevjem za-

čevske in ribniške gozdove do Iga pri Ljubljani.

Franc Ofak nam je o tem še povedal: »Po kapitulaciji stare Jugoslavije so bili moji bratje Ivan, Anton in Miško s sestrami doma, ker so ostali brez dela. Od sedmih bratov so v NOB padli štirje. Z mojim brati so sodelovali bratje Stefančiči, ki so bili zelo dobri.«

V družini Klarič iz Maverca je bilo 6 bratov. Od teh je bilo pet mož in fantov v partizanih. Matija pa je živel v Srbiji. Ivan je padel v roški ofenzivi na Rogu. Jože, Rudi, Franc in Slavko pa so dočakali svobodo.

Družina Rauh iz Slovenskega Laza, oče, mama, dva sinova in tri hčerke, je vsa delala aktivno v vseh letih za NOB in našo svobodo.

Opisati bi bilo potrebno še vrsto družin in ljudi iz doline Kostela, ker so vsi kot eden, 90 odst. sodelovali v vseh letih boja za izgon okupatorjev in naših domačih izdalcev iz naše tako ljubljene domovine.

ZAPISI IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

radi še tu živečih Nemcev, so bile zelo težke. V pomladi leta 1942 pa je odšla vrsta mož in fantov v partizane. Dne 16. aprila 1942, je bil na Preži blizu Ajbelja ustanovljen partizanski Kočevski bataljon, kakor so ga imenovali, ki se je formiral v tri čete. Ena od teh je odšla na Stružnico. To je pogorje, ki stoji nad dolino Kostela. V noči 25. aprila 1942 so borci te čete napravili akcijo v vasi Fara. Demolirali so vse občinske prostore in ujeli izdajalca Amalijo Tomažič, ki je bila učiteljica.

Po tej akciji partizanov so Italijani organizirali veliko ofenzivo proti partizanom na Stružnico, ki je trajala 4 dni. Po tej ofenzivi so se štirje partizani, Franc Avbelj-Lojko, Tine Mesojedec-Metod, Karl Briški-Zmaj in še eden, bližali iz gozdov Stružnice proti Vasi. Zagledal jih je Matija Letig in jih z znamenji povabil v Vas. Partizanom je predlagal, da bi napadli posadko na Brodu ob Kolpi. Italijani so svoje sile po planu »Primavera« umaknili v večje postojanke. Na Brodu pa je ostalo okrog 30 fantov in nekaj hrvaških domobranov. Franc Avbelj-Lojko je v svojih spominih lepo napisal to akcijo. Odbor OF je mobiliziral mladince in ostale moške, ki so s koli, ker orožja niso imeli, ropotali okrog gradu po Brodu in Petrini, partizani pa so šli v akcijo čez most iz Petrine na Brod ob Kolpi. Posadki v gradu so dali ultimatum, da se vda, pa ni bilo nobenega odziva. Franc Avbelj-Lojko je potem skozi okno prišel v grad, ki je bil močno utrjen in po sobah našel oboroženo posadko. S puško v roki jih je pozval k vdaji in tako je bil Brod na Kolpi v noči na 1. maja 1942 osvobojen. S tem so bile osvobodene skoraj vse vasi doline Kostela. Svobodno ozemlje se je potem razširilo po vsej Kočevski in čez ko-

Naj omenimo pri tem samo še eno srčno in dobro ženo, kakršnih je bilo po dolini Kostela nešteto. To je Marija Tekavec iz Kostela, ki še danes živi, stara 80 let, v skromni hišici v Kostelu. Hišica, stare gradbene dejavnosti, ki stoji pod ruševinami gradu Kostel, in ženska sama, sta neločljiva, sta del naše kostelske zgodovine skozi stoletja. Ko smo bili v letu 1944 na tečaju v šoli Kostel, vodil ga je Radko Polič — Tone Gorjanc, (bil je tedaj komunistov iz okrožja Ribnica) nam je skuhala tako dobre žgance, koruzne, kakršnih še nismo jedli v življenju, čeprav smo zrasi ob žgancih. Mama je bila že tedaj stara čez 50 let. Vsi, ki smo tedaj bili v njeni oskrbi, je ne bomo nikoli pozabili.

★

Samo še nekaj. Kako pa z mladino? Mladina doline Kostela je bila v letih našega težkega boja za osvoboditev — zlata mladina. O njenem delu in boju je še ohranjenih vrsta zapiskov, ki bodo služili pisateljem in zgodovinarjem, ko bodo pisali, analizirali in ocenjevali delo in akcije te naše mladine. Mi zato nismo pristojni, čeprav smo zrasli ob žgancih. Mama je bila že tedaj stara čez 50 let. Vsi, ki smo tedaj bili v njeni oskrbi, je ne bomo nikoli pozabili.

Mladina Kostela iz let našega boja je sedaj že stara. Njeni otroci in vnuki pa gredo zvesto po poti svojih očetov in mater v odnosu do človeka in poštenosti. Zato je nešteto dokazov na šoli v Vasi, kjer pod vodstvom svojih učiteljev raste in se razvija mladina doline Kostela, v ljubezni do naše socialistične domovine.

PETER SOBAR

Srečanje z borcem

Sva člana literarnega krožka v osnovni šoli in vas, tovariš Letek, v imenu pionirske organizacije prosiva, da nama odgovorite na nekaj vprašanj.

KATERE NALOGE IMATE KOT PREDSEDNIK BORČEVSKJE ORGANIZACIJE IN KOLIKO ČLANOV STE JE ZB VAS-FARA?

— Nalog je bilo in je veliko. Postaviti smo morali spomenike padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja, pa rešiti vprašanje ugotavljanja posebne dobe vsem, ki so aktivno sodelovali v narodnoosvobodilnem boju. Danes pa se vključujemo v vse akcije, ki stoje danes pred našo samoupravno socialistično skupnostjo.

ALI IMA VAŠA ORGANIZACIJA KAJ

TEŽAV IN S KATERIMI DRUŽBENO-POLITIČNIMI ORGANIZACIJAMI SO-DELUJETE?

— Kakor vsaka organizacija, se tudi mi ubadamo s pomanjkanjem denarnih sredstev. Bilo bi jih še več, težav, pa jim moramo, saj nam ne kaže drugega, kar sproti pozabljati! Sodelujemo z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami v naši krajevni skupnosti.

KAJ MENTITE GLEDE PRIHODNOSTI NAŠEGA KRAJA?

— Manjka nam predvsem kakšen obrat, ki bi lahko zaposlil več ljudi, da bi ljudje na zapuščali Kolspek doline in da bi se vrnili vsi tisti, ki so zdaj na delu v tujini ali v mestih.

CVETKO SKOK
IVAN GRGURIČ

KAKO IN S ČIM GOSPODARITI?

Kočevska občina, ki meri 76.586 ha, je po površini druga največja občina v Sloveniji. Največji del je poraščen z gozdovi, kar 59 odst. Kmetijskih obdelovalnih zemljišč je 17 odst., ostalo pa so pašniki, planine in nerodovitne površine. Kljub temu, da je velika po površini, pa ima kočevska občina le nekaj nad 17.000 prebivalcev. Statistika nam pove, da na kvadratnem kilometru površine živi le 22 ljudi, kar je za polovico manjša gostota kot pa je povprečje Slovenije. Do teh, v nekem smislu nenormalnih razmer, je prišlo zaradi selitve kočevskih Nemcev po drugi svetovni vojni. Posledice izpraznjenja tega področja je čutiti še danes. Značilnost kočevske občine je tudi, da je kar 81,3 odst. površin v družbeni lastnini. Najbrž ni primera, tudi v Jugoslaviji ne, da bi neka občina imela sorazmerno tako majhne zaselke in tako velike površine v družbeni lastnini. Značilnost kočevskega gospodarstva je gozdarstvo in kmetijstvo na eni, ter tekstilna, kovinska ter kemična industrija in nekaj manjših obrtnih podjetij na drugi strani. Na področju kmetijstva je osnovna usmeritev živinoreja, ker so zanjo dobri pogoji, zlasti za proizvodnjo mleka...

OSNOVNI POGOJI ŽIVLJENJA

Prometna izoliranost občine je eden ključnih problemov razvoja. Z asfaltiranjem ceste do Broda na Kolpi so ta problem delno rešili. Vendar samo delno, saj bo treba zgraditi še odcep ceste do Delnic. Se se povezuje na cesto Reka—Zagreb se bo kočevska občina odprla tudi proti Jadranu. Druge cestne povezave, razen ceste proti Ljubljani, nimajo. Ceste proti Črnomlju in Novemu mestu so makadamske, slabe in predstavljajo omejitveni faktor razvoja gospodarstva nasploh. Drugi, nič manjši problem za občino, je pomanjkanje vode. Na celotnem območju občine, če izvajamo obkolpški pas, je ni. Vsa pitna voda je pripeljana iz ribniškega področja. Ta vodovod je bil zgrajen pred leti. Vsi izkopi od Oberta, kjer je zajetje, pa do Kočevja, so bili napravljeni s prostovoljnimi delom. Razen Kočevja in ožje okolice, kjer je bil vodovod dograjen pred nedavnim, se pojavlja vprašanje vodovodnega omrežja v vaseh Zajčje polje, Mozelj, Stalcarji, Kočevska Reka itd. Ta problem močno pesti občino in v naslednjih letih bodo

morali vanj vlagati velika sredstva, da ga bodo rešili. Z izgradnjo novega zajetja pri Sodražici so začeli že lani, letos pa računajo, da bo to zajetje priključeno na obstoječi vodovod. Upajo, da bo s tem vsaj za nekaj časa rešeno vprašanje pitne vode. Poseben problem je področje Suhe krajine, ki sploh nima vode. Pred leti so pristopili k izgradnji regionalnega vodovoda, ki je zdaj dograjen do Kampilj v grosupeljski občini. Prav te dni pa tečejo razgovori o mladinski delovni akciji »Suha krajina 76«, kjer naj bi delali vodovod za območje Strug. Seveda s tem ne bi pokrili cellega območja, temveč samo potegnili glavni vod do naselij. Ker pa je ta vodovod gradila v glavnem grosupeljska občina, zahteva za udeležbo preko 92 milijonov. Ta vsota pa je za kočevsko občino tolikšna, da morajo, če jo dajo, odložiti gradnjo vodovoda za nedoločen čas, kajti predstavlja vsa sredstva, ki so jih bili sposobni v tem času zbrati za te namene.

RAZVITO OBČINSKO SREDIŠČE

Posebnost kočevske občine je, da ne sodi med manj razvita po-

dročja, ker ima sorazmerno zelo dobro razvito občinsko središče in izredno nerazvito okolico. Prvo izpraznitev je povzročila izselitev kočevskih Nemcev, drugo pa preseljevanje ljudi iz podeželja v center občine. Podeželje je tako začelo izumirati. Občinski možje zelo resno razpravljajo, razmišljajo in iščejo možnosti za to, da to izumiranje zaustavijo. Med zelo nerazvita področja spada okolica krajevne skupnosti Draga, Predgrad, vas Fara, Struge, Vimor, Mozelj, Oslinica, Koprivnik, Kolo, Stari rob, Banja Loka. To so območja, ki predstavljajo po površini več kot je povprečna velikost slovenske občine. Za ilustracijo, kako bliskovito se zmanjšuje število prebivalstva v določenih vaseh, si oglejmo nekaj podatkov: Krajevne skupnosti Draga vas, Predgrad in podeželje brez Kočevske Reke so imele po popisu prebivalstva iz leta 1910 12285 ljudi. Leta 1948 zasledimo tu le še 5348 prebivalcev, lani pa so tu našli 4050 ljudi. Torej se je število prebivalstva na tem območju zmanjšalo na 1/3. Če pogledamo zdaj še starostno strukturo prebivalcev, potem lahko ugotovimo novo porazno sliko. Večina teh ljudi je v starosti 50 let in več. Prav v teh krajevnih skupnostih je od 4050 prebivalcev kar 746 starih nad 65 let, kar predstavlja 1/4. To je zopet en pokazatelj, ki kriči po reševanju tega problema, če nečemo, da se to področje v kratkem v celoti izprazni. Slika teh vasi je izredno žalostna, čeprav nobena od vasi iz tega področja še ni povsem propadla. Najslabše je v krajevni skupnosti Banja Loka, kjer je dosti zaselkov in vasi, ki imajo le po 5 in manj prebivalcev. Tako ima Kaptol 5 ljudi, Suhor 5, Ule 2, Rimol 8, Lipovec 4, Selo pri Kostelu 4, Stenik 1, Grmelj, Bresnik, Doljni potok, Doljna Zaga, Gornja Zaga, Srednji Potok, Gornji Potok, vse to so vasi, ki so tik pred tem, da se izprazni.

NAJNIŽJE CENE MLEKA

Na področju kmetijstva so se v kočevski občini usmerili v živinorejo, ker so za to ugodni pogoji, zlasti za proizvodnjo mleka. Letno proizvedejo za 7 milijonov dinarjev mleka in imajo obrate s 1600 glavami krav mlekaric. Kljub temu pa je položaj na tem področju precej neprijeten, če povemo, da so imeli s mlekom dosedaj samo izgube. Le-te že nekaj let nazaj pokriva ostalo gospodarstvo. Zavedajo se namreč, kaj bi bilo, če bi ukinili mlekarstvo proizvodnjo. Še tiste površine, ki so do zdaj vsaj kolikor toliko obdelane, oziroma vsaj pokošene, bi zarastle grmovje in pokrajina bi postala ena sama gmajna. Ta problem so občinski možje uspeli v minulem letu predočiti tudi v slovenskem merilu. Dogovorili so se, da bodo polo-

vico izgub pri proizvodnji mleka krile ljubljanske občine, polovico pa občina Kočevje. Sporazumeti so se uspeli predvsem zaradi tega, ker so tudi drugi uvideli, da izgube ne nastajajo zaradi slabega gospodarjenja. Proizvodnja mleka je na evropski višini, o čemer govorijo tudi cene mleka pri kmetijskem gospodarstvu Kočevje, ki so med najnižjimi od vseh družbenih posestev in gospodarstev v Sloveniji in Jugoslaviji. Produktivnost je torej visoka, krivde za izgubo ne moremo naprtiti delavcem kmetijskega gospodarstva, temveč objektivnim pogojem, ki vladajo na tržišču. Če bi ta sredstva, s katerimi podpirajo mlekarstvo proizvodnjo, namenili za reševanje problematike podeželja, bi šli verjetno hitreje naprej. Tako pa imajo v občini veliko perečih problemov in sredstva je treba tehno razdeliti po posameznih področjih.

LENJA VIPOTNIK

LJUDJE ZNAJO PLEMITITI DINAR

Alojz Petek, predsednik izvršnega sveta skupščine občine Kočevje, je v razgovoru med drugim dejal: »V letu 1974 smo začeli pogovore o združevanju sredstev za razvoj podeželja. Uvideli smo, da je treba preiti od besed k dejanjem. Tako imamo danes podpisana dva samoupravna sporazuma: sporazum o združevanju sredstev gospodarstva naše občine za razvoj male industrije v podeželskih centrih in sporazum o združevanju sredstev za realizacijo programa v krajevnih skupnostih. Oba sporazuma bosta sestavni del srednjeročnega programa razvoja naše občine. Nasploh smo v reševanje te problematike vložili veliko napora, zlasti v zadnjem obdobju. Izredno težko pa je dobiti koga, ki bi se opogumil priti v to območje. Prvič zaradi oddaljenosti, drugič pa zaradi slabih prometnih zvez. Razen tega pa ne uživamo ugodnosti iz zakona o manj razvitih območjih, kot so olajšave v zvezi s plačevanjem obresti, možnosti najemanja kreditov itd. Kljub temu pa bi se industrija dala organizirati, saj je na voljo delovna sila. V iskanju smo prepuščeni sami sebi, to pomeni, da sami zbiramo sredstva in potiskamo na ta način pomagati zaustaviti proces odmiranja podeželja.

Lesna industrija ima na tem območju dobre pogoje, je pa močno zaostala in bi se danes verjetno težko vključila na tržišče z ozirom na velika podjetja, ki že obstajajo po Sloveniji. Imamo podjetje LEK v sklopu Slovenija lesa, ki je v zadnjih letih sicer naredilo določen napredek, vendar trenutno ni preveč dobro stoječe. Od kovinske industrije je največ-

ALOJZ PETEK, predsednik izvršnega sveta SO Kočevje

je podjetje ITAS, ki izdeluje prikolice in gradbeno mehanizacijo. To podjetje zaposluje okrog tisoč ljudi, ima pa že od sredine preteklega leta vrsto problemov. Na tem področju živi tudi izredno visok odstotek udeležencev NOB, ki so že slabega zdravja. Poleg problemov, ki jih nosi s seboj odmiranje podeželja, zelo težko rešujemo še to socialno problematiko.

Kljub pogovorom, kljub temu, da smo skušali o naših problemih seznaniti širšo slovensko javnost, na kakšno posebno

razumevanje nismo naleteli. Za primer naj navedem samo dogovarjanje o skupni in splošni porabi. Leta 1975 je občina Kočevje, ki je bila na 56. mestu od 60 slovenskih občin po proračunski porabi na prebivalca, odvajala svoja sredstva v solidarnostni sklad. Iz tega sklada pa so dobivale občine kot so Koper, Izola in Piran, od katerih ima Izola povprečno porabo na prebivalca 175 %. To so nepravilnosti, ki jih je prinesel naš razvoj in nepoznavanje, hoteno ali nehoteno, problematike, ki v Sloveniji je. Moti nas, da smo kljub temu, da je Slovenije le za eno dobro občino, tako raztrgani in da ne vidimo problemov sosedov, še manj pa smo pripravljeni priskočiti na pomoč pri reševanju teh problemov.

Tudi sami smo požrli precej očitkov, da ne rešujemo teh vprašanj itd. Iz podatkov o delitvi proračunskih sredstev za minulo leto je razvidno, da smo za družbeno-politične organizacije dajali še enkrat toliko kot je slovensko povprečje. Tudi za socialno skrbstvo smo dajali znatno več od slovenskega povprečja. Smo pa na komunalnem in ostalih področjih precej zaostali in nismo dajali ničesar. Vedno smo gledali le na to, da je politično vzdušje v redu, zato so družbeno-politične organizacije dobile potrebna sredstva. Tudi socialna vprašanja smo reševali kolikor je bilo mogoče dobro, ker vemo, da ni kriv udeleženec NOB, če so med občini takšne razlike. Krajevnim skupnostim smo prav tako namenili sredstva. Iz izkušenj vemo, da znajo ta sredstva v krajevnih skupnostih izredno dobro izkoristiti. Ljudje rešijo z njimi tisto,

V pogovoru so sodelovali: Alojz Petek, predsednik IS SO Kočevje, Pavle Pogorelec, podpredsednik SO Kočevje, Anton Škvorc, predsednik sveta KS Fara, Lojze Bukovac, predstavnik RO ZZB NOV Slovenije, Anton Oswald, predsednik KO SZDL Oslinica, Lojze Malnar, predsednik sveta KS Oslinica, Martin Stefančič, vodja KU Fara, Miha Klarič, predsednik zbora KS Banja loka, Anton Župančič, direktor TOZD Kooperacija Kočevje, Janez Grabnar, vodja obrata Proizvodnja embalaže Oslinica in vodja delegacije KS Oslinica in drugi.

kar je najpomembnejše, poleg tega pa denar še oplemenitijo s prostovoljnimi delom.

Pri reševanju svojih problemov ne računamo na kakšno posebno pomoč. Čeprav moram povedati, da starejši ljudje in zlasti borci, še vedno pričakujejo pomoč od širše družbene skupnosti, pa se mi, nekoliko mlajši, zavedamo, da je na nas, da to rešimo. Če pa hočemo biti učinkoviti, moramo pridobivati nove kadre. Te pa je zelo težko dobiti, če pa pridejo, ostanejo le toliko časa, da si naberejo nekaj izkušenj, nato pa po letu, dveh, odidejo. Tako se na primer iz enega letnika gimnazije vpiše na univerzo od 60 do 70 študentov, nazaj pa se vrne le eden ali dva. Mi združujemo sredstva za štipendiranje teh ljudi, koristi pa jih drugo gospodarstvo ali občina. To je davek, ki ga plačujejo manj razvita območja razvitemu centru. Po drugi strani pa nam s tem grozi ne samo, da se izprazni podeželje, temveč tudi center občine, saj iz njega uhajajo strokovnjaki drugam.

L. V.

Čeprav sredi tedna je v Vasi kot bi se ljudje izselili

Na področju, ki ga zajema krajevni urad Fara in Banja Loka, je živelo pred vojno več kot dva tisoč ljudi; danes jih je pol manj. Hiše postajajo ruševine, življenje pa ena sama starost. V SROBOTNIKU ob Kolpi je živelo leta 1941 šeststirideset ljudi. Skupaj z drobnico so redili 49 glav živine. Dandanes so v vasi le še štirje prebivalci in eno govedo. V vasi JAKŠIČE ni dosti drugače. Lahko bi obiskali vseh 52 vasi in zaselkov s tega področja pa bi pod črto ostala velika skrb, strah pred jutrišnjim dnem.

»...Na področju krajevne skupnosti Banja Loka ni več mladih družin. Kdor se poroči tudi odide iz kraja. Imamo 352 prebivalcev in nihče ni mlajši od štirideset let. Tod ostajajo stari ljudje in pogosto suhi vodnjaki. Popolnoma prazne vasi v naših krajih niso več posebnost. Tako je v Gornjem, Spodnjem, Srednjem potoku, tako je...!

Nisem obupan. Naši otroci bodo zmogli spremeniti to žalostno podobo obkoljskih vasi, a sami prav gotovo ne...«

Lepo je v kolpski dolini, pravijo ljudje, ko se po novi cesti pripeljejo v te kraje. Od Čabra do Metlike je dežela kakor park. Zdi se, da se tega še bolj kakor mi zavedajo v sosednji republik. Po kolpski dolini načrtujejo hitro cesto, pa železnico, o predoru govorijo, o elektrarnah na Kolpi, o načrtih, ki se zdi, da s slovenskimi niso vsklajeni. No, v Metliki, Črnomlju in Kočevju se je pred časom že govorilo o načrtu v zvezi s turističnim razvojem omenjenega področja pa so ugotovili, da tudi turizem za določeno obdobje tod še ne bo imel prave prihodnosti.

Zanimivo pa je, da je nova cesta do Broda na Kolpi povzročila, da so se prvič po vojni pojavile zahteve ljudi v zvezi z gradnjo hiš v obkoljskih naseljih. Tukajšnji prebivalci pa se kljub vsemu zavedajo, da samo od lepe pokrajine ne bo mogoče živeti.

»...Pred nedavnim smo imeli v OSILNICI sestanek v zvezi z odprtjem nekega obrata. Dvorana je bila nabito polna. Ljudje so poudarjali, da ne želijo imeti nič posebnega — samo delo, samo možnost, da

bi se njihovi otroci zaposlili v bližini in tod ohranili življenje.«

Da, za kraje ob Kolpi je nahuje, ker se iz njih zelo hitro umika mladina. Saj se je skupščina občine Kočevje že lotila nekaj akcij v zvezi z odprtjem industrijskih obratov na tem področju, če pa bi se v te akcije domačini odločneje in bolj organizirano vključili, bi bili uspehi večji. V omenjenih treh krajevni skupnosti je le manjši obrat kočevske »Tekstilane«, ki zaposluje sedemindvajset ljudi. (Izdelujejo plastično embalažo!) Zanimanje za delovna mesta je veliko, veliko tudi med tistimi, ki so na začasnem delu v tujini.

»...Banja Loka je eno najbolj izpraznjenih področij in če bi ne bilo na Brodu na hrvaški strani zaposlenih naših 45 ljudi, bi bil položaj še slabši. Star sem 43 let pa sodim med najmlajše gospodarje. Mlajše vidim samo ob sobotah, ko se vračajo domov. Pa vendar večino tistega, kar naredimo, naredimo s prostovoljnim delom. Zal nas je tudi za to premalo!

Naj vam povem, da s področja našega krajevnega urada letno umre približno 25 ljudi; rodita se le dva ali trije.

Ej, hudo je biti prebivalec teh krajev, še posebno hudo je biti kmet. Tod kmetijstvo nikoli ni bilo močno. Veste pa, da je kočevska občina nekakšno »slovensko lovišček. Divjad nam uničuje še tisto malega, kar nam s trudom uspe pridelati. Imamo pa gamse in orle, medvede in rise in mnogo več jelenov kakor govedi.«

So ljudje nezadovoljni? Skrbijo jih in so razpeti med negotovostjo in tistim, kar je vendar prinesel novi čas. Krpe zemlje, na katerih so začeli in bi radi mirno končali življenje, gledajo kakor otroke. Z njimi so živeli, trpeli ponižanje in bedo, na njih so se prerodili v novi čas — revolucionaren in pošten. Nikoli se niso sklicevali na obdobje tistih petih let, ko so bili pomemben del našega narodnoosvobodilnega boja. Letega so razumeli kot svojo dolžnost, prvo bitnost, ki je del domovinske zavesti. Otroci živijo bolje, čeprav ne ob njihovem ognjišču, otroci so srečnejši, čeprav ne z njimi — ampak vse to je skoraj normalni tok življenja.

MOČ JE V LJUDEH

FARA, BANJA LOKA, in OSILNICA — Tri krajevne skupnosti, tisoč skrbi, ki jih pesti starost in čas, v katerem se kaj lahko zgodi, da pozabimo na soseda. Tovariš, se spominjaš tistih let? Govoril si, da nam iz kolpske doline po vojni ne bo več treba oprtaviti košev in se kot pred vojno ukvarjati s krošnjarstvom. Od kar pomnimo je bilo to področje odeto v »razcapanje cunj«, ljudje so odhajali v svet, daleč stran od revne doline? Revne? Med vojno so bili tukajšnji prebivalci sposobni preživeti veliko število partizanov z naše ali hrvaške strani. V predvojnem siromaštvu se je izklesala njihova zavest, ki so jo in jo potrjujejo do dandanašnjih dni. Pa se zdi, da so bili obkoljski ljudje le preskromni ves ta čas. Tam, kjer so znali opozoriti na svoje težave, so jih opazili in jim pomagali. Tudi mi iz naše nerazvitosti ne bomo mogli sami.

»...Je res nujno, da se ljudje zaposlijo v domačem kraju. Gre res za to, da bi za vsako ceno ohranili ta naselja in obenem revščino? Z nekaterimi pojavi se bo treba sprijazniti. Ljudem je potrebno predvsem omogočiti primerne življenjske pogoje. Pokojnine in priznavalnine, pa družbene pomoči, ne morejo in ne smejo biti edini vir dohodka. Kaj torej? Poskrbeti moramo za infrastrukturo, za ceste, vodovode...

Da bi ohranili podeželje smo leta 1970 uvedli samoprispevek v višini enega in pol odstotka od osebnih dohodkov. S tem denarjem smo sofinancirali ceste, ki povezuje Brod na Kolpi s Kočevjem. Področje obkolpske doline se je tako odprlo v svet. Samo pol ure vožnje po udobni asfaltirani cesti in si v Kočevju.«

»...Ko smo se leta 1972 lotili akcije za preusmerjanje kmetij, smo ugotovili, da na področjih Fare, Banje Loke in Osilnice ni niti ene kmetije, ki bi se lahko preusmerila v tržno proizvodnjo.«

Veliko je vprašanj in ugibanj, kaj bo z obkoljskimi naselji čez nekaj let. Dobro vedo, da jih bo rešila samo možnost za zaposlitev, da bi jim pomagal urejen prevoz za delavce. Ljudje, ki se vozijo na delo v Ljubljano (Litostroj!), vstajajo ob

treh in se vračajo zvečer. Ne samo prebivalci Predraga, Poljanske doline in Strug, tudi mnogi drugi bi želeli dobiti odgovor. S tem v zvezi sprašujejo na občini, tam pa jim odgovora ne upajo dati. Naj jim v odgovor pripovedujejo o problemu kadrov, ki so jih šolali v njihovi občini, na delo pa so odšli drugam, naj razlagajo, da je v občini Kočevje le 22 ljudi na kvadratni kilometer in če bi jih bilo še enkrat več, da bi bili enkrat močnejši...?

Tisti, ki so zaposleni v »Proizvodnji embalaže Osilnica«, poznajo odgovor. Zaposlitev je dala njihovu življenju novo ceno — prihodnost. Zal pa je v obratu fluktuacija delovne sile zelo velika. Med zaposlenimi je največ žensk, ki pa se poročijo in odidejo drugam. Fantov namreč v domačem kraju skoraj ni.

Skupščina občine Kočevje vlaga velike napore v prizadevanja, da bi premagali težave. Za Osilnico in Fara je narejen program dela. Toda to neradi pripovedujejo, ker ne želijo ljudi razočarati. Izkušeni vedo, da je treba stvari najprej do kraja speljati. Lani so na primer padli v vodo dogovori s »Saturnusom«, ki je našel v drugi občini boljše pogoje za obrat. Podobni, pred ciljem podrti načrti, so za ljudi največji udarec. V občini Kočevje imajo celo določena združena sredstva, ki čakajo za odprtje obratov na tem področju.

Načrti? Ceste, ceste; povezuje Kočevja z Novim mestom, modernizacija ceste proti Črnomlju, približati Kočevju Poljansko dolino, obkoljska cesta na slovenski strani...! Se naprej iskati tiste, ki bi bili pripravljeni na tem področju postaviti (z udeležbo občine) industrijske obrate. Veliko več bo potrebno narediti v zvezi z malo industrijo — obrt.

Kaj pa do tistega dne? Čez Kolpo vodi na hrvaško stran most in tudi, če ga ne bi bilo. Kolpa ni meja med dvema naroda; tam nihče ne govori: jaz sem Slovenec, ti si Hrvat. Pred vojno je bilo drugače. Narodnoosvobodilni boj pa je močno združil tudi prebivalce obkoljskih krajev. Krajevna skupnost Fara in Brod tesno sodelujeta, toda to je sodelovanje revnih. Občina DELNICE je nerazvito področje. Tam je doma le lesna industrija in na Brodu je (na srečo, pravijo ljudje!) obrat, kjer izdelujejo okna. Zaposlenih je 120 ljudi in 45 s slovenske strani. Tudi v trgovino hodijo na hrvaško stran; tja prodajajo mleko in še kaj malega, kar je mogoče prodati. Precejšen del tega področja lahko gleda samo televizijski program iz zagrebškega studia...

Saj res — smo sploh na kaj odgovorili?

SILVO TERSEK

Odhajajo in se vračajo. Bodo nekoč za stalno odšli?

Smo udeleženci NOB preskromni?

Na srečanju s krajani v Fari smo se pomenili tudi o vprašanjih, ki se tičejo borcev. V pogovoru so sodelovali naslednji tovarši: Drago Gril, predsednik ZZB NOV Kočevje, Jože Adamič, Alojz Jurjevič, Drago Stimec, Anton Cetinski in Anton Kvarč.

Najprej je prišlo na dan vprašanje kadrov v borčevski organizaciji. Udeleženci NOB so kljub svojim letom še vedno tisti, ki opravljajo večino družbenopolitičnega dela. Tako se dogaja, da posamezniki opravljajo celo vrsto funkcij hkrati. Računajo, da družbenopolitično delo zajema 80 odstotkov borcev. Toda njihove vrste se redčijo iz leta v leto. Od borcev je upokojenih kar 80 odstotkov, če pa k njim prišejemo še borce kmete, je med njimi upokojencev že 60 odstotkov. Tovariš Adamič je recimo poudaril, da pa je še vedno mnogo borcev, ki ne prejemajo pokojnine, ker nimajo zanjo izpol-

njenih pogojev. V kočevski občini je namreč 1800 članov ZZB NOV, toda priznan status jih ima le 912. Potem pa je še precej tovarišev, ki sploh niso uveljavili svojih pravic, ki izvirajo iz naslova udeležbe v NOB.

☆

Tudi v zdravstvenem varstvu borcev so se pokazale vrzeli. Zdravnikov ni dovolj in še ti so skoraj vsi v Kočevju, čeprav je teren silno obsežen. Zdravstveni dom v Kočevju je namenil borcem vsak dan po eno uro, ki pa je zaradi prometnih zvez zanje neugodna. Kljub dokaj slabemu splošnemu družbenemu stanju, pa usluge zajemajo praktično le ambulantne preglede. Sredstva za pošiljanje borcev v naravna zdravilišča skoraj ni. V preteklih letih so jih poslali na zdravljenje izredno majhno število: lani samo šest. Letos bo še slabše, saj je bil občinski proračun

zmanjšan za 19 odstotkov in s tem se zmanjšajo tudi možnosti za pomoč borcem.

Po mnenju Draga Grila so komisije pri skupnosti zdravstvenega zavarovanja preostroke do vseh tistih, ki nimajo statusa invalida. Preveč varčujejo z izdatki. Kljub temu pa je lani občina prispevala do 450 dinarjev za desetdnevno bivanje v Strunjanu in do 2000 dinarjev za bivanje v zdravilišču nekaterim upravičencem.

Posebno je pereče vprašanje priznavaln. Zaradi pomanjkanja denarja so bili zaman vsi napori, da bi dosegli povišanje na 1350 dinarjev.

Drago Gril tudi meni, da kriteriji za priznavalnine niso ravno najboljši. Tudi borci ob Kolpi občutijo neenotnost na tem področju varstva. Zgodilo se je, da je od dveh sosedov eden dobil pravico do prejemanja priznavalnine drugi pa ne, čeprav

sta bila oba v taborišču in imata enake pogoje. V tako pasivnih jih kot so njihovi in kjer ni zaslužljivejši ljudje še bolj občutljivi. Borili pa so za občinske meje. Zakaj nimamo publikli skupnega sklada, iz katerega priznavalnine dodeljevali po enotnem teriju?

☆

Borčevska organizacija bi morala skrbeti za temeljitejšo informiranost pravih za nove zakone, da bi tudi lahko sodelovala pri oblikovanju le smislu samoupravnosti naše družbe.

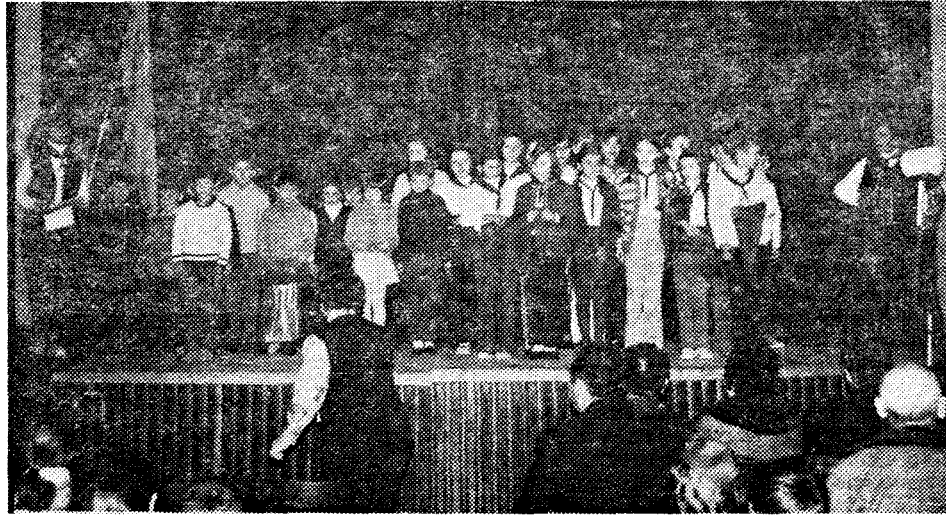
Pereče je tudi vprašanje denarnih stev za stanovanja. Pri popisu potrebnih bi ti ljudje preveč skromni. V kočevski občini je od borcev 60 odstotkov upokojenih. Od ukinitve stanovanjskega do formiranja samoupravne interesne novanjske skupnosti pa je povrh njih

No, pa začnimo lepo pri začetku, saj predno prideš na tekmovanje, je potrebna dolga doba pridnega dela in učenja. Ker s šolo v Vasi ni bilo nič, smo se lepo odpe-
ljali nekaj sto metrov do šole v Fari. Tam so višji razredi osemletke. Kaj naj povem za prvi vtis? Predno sem vstopila, me je navdajala nekakšna tesnoba spomina na moja »nižja« šolska leta. Zagledala sem se v daljavo. Pri nas v šoli smo namreč imeli neznansko dolg hodnik. Popolnoma zgre-
šeno, kajti pogledati bi morala navzgor. Ta šola je namreč zelo podobna veliki sta-
novanjski hiši, kjer srednje lesene stopnice delajo zelo prijeten in domač vtis. Mislim si, da bi se v taki šoli počutila kot doma in da so odnosi med učenci in učitelji go-
tovo topli, skoraj starševski. Seveda se lah-
ko motim, a iz kuhinje je tako prijetno dišalo, otroci so pridno in vpljudno odnašali in prinašali posodo, nikjer divjanja, teka-
nja in v šoli je vendar nešteto priložnosti za to, da delaš gromozanski hrup. Tu pa nič, nič in še enkrat nič. Ravnatelj je po-
tem izjavil, da so njihovi učenci zelo disciplinirani. Imajo odlične delovne navade, čeprav utegne biti stopnja znanja malen-
kostno nižja. Objektivnih težav je veliko: kombiniran pouk ali pa učitelji, ki morajo poučevati več predmetov in za vse ni ča-
sa, da bi se strokovno usposobili. Dovolj je že, da se za ure resno pripravijo in vzpo-
redno z delom še izredno študirajo na Pe-
dagoški akademiji. Se taki učenci potem teže znajdejo v srednjih šolah in kasneje na univerzi? Sploh ne, je dejal ravnatelj. Morda imajo dva, tri mesece nekaj težav, da nadoknadijo zamujeno, potem pa so na-
vadno med najboljšimi; prav zaradi svoje pridnosti in delovnih navad. Povem vam, da je to čisto zlato, imela sem nekaj takih kolegic na fakulteti.

V vasi in okolici je struktura prebival-
cev porazna, v šolskem smislu namreč. Naj-
več je starejših in starih ljudi, tako da
sem se zelo začudila, da obiskuje šolo 110
učencev. V odgovor sem slišala, da šolsko
območje obsega približno 30 km cestne li-
nije. Devetdeset odstotkov otrok se v šolo
vozi s šolskim avtobusom. To stane vsako
leto 26 milijonov, podjetje Sap iz Ljubljane
pa jim daje na voljo avtobus. Za dobro
sodelovanje imajo potem za to ceno na raz-
polago 2000 km vožnje, ki jih porazdelijo
med vse razrede. Za končne izlete si ogle-
dajo najbolj zanimive kraje iz učne snovi,
največkrat vezane na dogodke NOB. Učen-
ci sami pripravijo razlago in jo posredu-
jejo vsem navzočim. Zaradi vožnje v šolo
morajo otroci zelo zgodaj od doma. Vsta-
jajo ob petih zjutraj, šestih, nekateri pe-
šačijo tudi kakšno uro do postajališča. Če
upoštevamo, da imajo še 5 ali 6 ur pouka,
da je potem potrebno opraviti še isto pot
domov, jim za učenje ostaja prav malo
časa. Šola pa vendar slovi kot ena najbolj
aktivnih v Sloveniji, z visoko stopnjo zna-
nja. Njeni učenci pobirajo nešteta odliko-
vanja in nagrade v okviru Pionirskih iger,
športnih tekmovanj, bralnih značk (pred-
vsem Levstikove) in še in še. Šolske stene
se kar upogibajo pod težo priznanj, ki vise
na njih. Menda tisto niti niso vsa.

Veliko imajo tudi knjižnih nagrad, šol-
ska knjižnica šteje kakšnih 6000 knjig, ki
so jih dobili v dar od raznih kolektivov,
Mladinske knjige, Partizanske knjige, Zveze
bralnih značk Slovenije, republiškega od-
bora ZZZ NOV, ki jim je daroval pred
leti gramofon in zbirko plošč o Titu, Re-
publiško javno tožilstvo jim tudi pošilja
knjige itd., itd. Res, vsa Slovenija jih po-

NAJPREJ V VASI, POTEM V FARI

Takole je v šolski dvoranci za vse praznike. Največji ponos je znanje o NOB.

*Učiti se je lahko,
odgovarjati ne težko,
če se potrudiš lepo.*

Tako misli učenka in tako je zapisala v šolsko glasilo »Doma sem ob Kolpi«. Ko se
pelješ v tisti kraj, pozabiš pravzaprav na vse, kar voziš in voziš bi se. Vse je tako
mirno, razgibano in skrivnostno. Komaj da opaziš tablo z napisom Fara in seveda
naglo zaviješ v levo, pri tem pa sploh ne veš, da je nekaj metrov stran Vas, kjer se
pravzaprav vse začne. Tam so štirje razredi osnovne šole, ki s svojimi učenci in pred-
vsem nadvse zavzetimi učitelji nosi »glas v deveto vask«. Pa v tisto poslopje v Vasi,
ki je že prav priletno in zagonetno, nas tisti dan niso spustili. Tam je bil potreben
mir. Učenci so napenjali svoje možganske prav do vrelščice. Šlo je za to, kdo bo med
izbranci v tekmovanju »Vesela šola«. Vsi, ki so v tem tekmovanju po Sloveniji so-
delovali, pa vedo, da tekmovanje niso mačje solze in da je bilo potrebno precej ur
in dnevov, da so pridobili vse obsežno in potrebno znanje. Snov je objavljaj Pionir-
ski list. Enako spoštovanje do tega tekmovanja, ki spada v Pionirske igre, imajo
gotovo tudi potrpežljivi učitelji. Ti so učencem pomagali in preverjali njihovo znanje.

zna, njihovi učenci so povsod med naj-
boljšimi. Še prav posebej pa jih imajo radi
pisatelji, ki jih vsako leto obiskujejo in se
z njimi pogovarjajo. Otroci tako drugače
gledajo na literaturo, pisatelji pa tudi pre-
verjajo svoje pisanje in si nabirajo mar-
sikatero skušnjo.

Šola je v Vasi-Fara pravzaprav center
vsega dogajanja. Tu se otroci, ki potem
odraščajo v mladeniče in odrasle državljane,
ne, naučijo pisati in brati. Tu sprejemajo
prvo znanje, tu napravijo prve korake v
svet literature, umetnosti, estetske vzgoje.
Tu se vzgajajo v zavodne državljane, ki
znajo spoštovati učiteljev trud, skrbeti za
šolsko poslopje, za vrt, za okolje, za par-
tizanske spomenike, sedem jih je, pa dva
v osilniški podružnični šoli. Ta se koplje
še v večjih težavah, a neomajno vztraja,
prav po zaslugi tamkajšnje učiteljice. V
šoli gledajo prebivalci filme, tam so pri-
reditve ob vseh večjih kulturnih in poli-
tičnih praznikih ali za 8. marec in tako
naprej. Ko ne bi bilo domačih učiteljev,
ki z dušo in telesom vcepljajo mlademu
rodu še kako potrebno znanje in ljubezen
do domače zemlje, tudi šole najbrž ne bi
bilo več. Dolina bi počasi izumrla, otroci
bi se šolali v še bolj oddaljenih krajih ali
pa tudi ne, saj socialne razmere so tu kaj

slabe. Morda pa prav zaradi tega ljudje
šolo spoštujejo, pomeni jim skoraj nekak-
šen ponos. Velika žalost zavlada v prime-
ru, da mora otrok počakati še kakšno leto
na vpis v šolo.

Vseh teh kvalitete se zavedajo tudi uč-
itelji. So pravzaprav njihov sadež. Tako se
širijo in poglabljajo svobodne aktivnosti.
Krožkov imajo praktično nešteto: športne,
strelske, brodarke, prometne, foto krožek,
recitatorski, dramski, literarni, zgodovini-
ski za varstvo okolja. Še celo šolski štab
za samoobrambo imajo, razdeljeni so v
skupine po tri, dva pevska zbora itd. Naj-
bolj pa so vsi ponosni na svoje znanje s
področja narodnoosvobodilne borbe. Ta je
sicer kar precejšen trn v peti po drugih
šolah, prav zaradi pomanjkanja specializi-
ranega kadra. Na šoli Vas-Fara pa so si
tudi to breme naprtili na rame nekateri
učitelji. Če pomislimo, da imajo vsi še cel
kup funkcij v krajevni skupnosti in občin-
skih forumih, res ne vemo, kako jim uspe
raztegniti dan. Znanje s tega področja, ob-
iskovanje najbolj znanih krajev, skrb za
spomenike, vse to uporabijo v tekmovanju,
ki ga vsako leto organizira Zveza prijateljev
mladine in se mu pravi Pionirske jugoslo-
vanske igre. Programi teh iger se navezu-
jejo na posebnosti kraja in Vas-Fara ima

teh posebnosti kar precej. Šola ima ves čas
Društvo prijateljev mladine. Letos bodo
praznovali 20-letnico, ki ima pionirski sta-
rešinski svet. Sestavljajo ga v glavnem
učitelji, ki skrbijo za posamezne sektorje.
Program dela sprejemajo 29. septembra, ko
je Pionirski dan. Kulturne programe imajo
skozi vse leto, 29. november je še posebno
svečan, ko sprejemajo cicibane v Pionir-
sko organizacijo, 22. december, ki je pri
njih nekaj posebnega, saj odlično sodelu-
jejo z garnizijo v Delnicah, pa še bolj. Ta-
krat pridejo na obisk vojaki, pripravijo
program, odgovarjajo na vprašanja učen-
cev. Zanima jih, kako je v vojski, kaj vojs-
ka pomeni za našo državo. Velikokrat pri-
de tudi kakšen borec in lahko primerjajo
izkušnje. Garnizija razpiše vsako leto neko
temo, nato pa najboljše spise nagradijo.
Učenci vrnejo obisk v garniziji in tam pre-
berejo svoja dela.

Vsako leto morajo za tekmovanje v
igrah obiskati vsaj tri partizanske kraje: ni
jih težko najti, zadnjič so izbrali Struž-
nico, Banja loko in Taborsko jamo. Vse
tri kraje lepo opišejo in pošljejo v branje
tudi drugim, tako da učenci širom republi-
ke in drugod spoznavajo pomembna mesta
iz naše polpretekle zgodovine. Vsakokrat
ko obiščejo kakšen partizanski kraj, pova-
bijo tudi borca iz časov NOB in ta jim pri-
poveduje, kaj vse se je na tistem kraju
v času vojne dogajalo. Tako živo pripove-
dovanje jim seveda pomeni veliko več, kot
le predavanje učiteljev v razredu. Prav za-
to je tudi novinarski krožek uvedel inter-
vjuje z borci in letos še z graditelji ljud-
ske oblasti v teh krajih. Tako bodo učen-
ci z živo besedo sledili razvoju svoje ožje
domovine, pa tudi širše.

Nazadnje ne smemo pozabiti sodelova-
nja s sosednjimi hrvaškimi šolami. Obisku-
jejo se ne le učenci, ampak tudi profesor-
ji, izmenjujejo izkušnje in se spoprijate-
lijo v intimni atmosferi neobveznega sre-
čanja. Otroci pa tekmujejo v učenju, špor-
tu in poudarimo, tudi prijateljstvu. Smuk
in že so na oni strani Kolpe, ki loči, urad-
no seveda, obe republiki. Govore pa tako
vsi podobno in vendar po svoje, v kostel-
ščini, osilniščini in tako naprej. Kadar
učencem učitelji dovolijo napisati kakšen
spis v domačem narečju, se vsi nadejajo
prijetne in zabavne urice branja. Drugače
pa govorijo tod v čisti in bogati sloven-
ščini, morda nekoliko stvarno trdi, a ven-
darle tudi zaupljivo topli.

Ljudje so zelo navezani na šolo in pri-
čakujejo, da bo referendum za 1-odstotni
prispevek za ureditev srednjega šolstva v
občini uspel. Tudi mi jim želimo sreče, še
novih učiteljev in predvsem kakšnega obra-
ta, da bi lahko šolane kadre tudi zaposlili
na domačih tleh. Vse v šolah Vas, Fara in
Osilnici se zdi brezhibno in v polnem te-
ku, pa čeprav je žalostno gledati, kako je
otrok vsako leto manj in so stavbe stare
več kot sto let. Včasih tudi podprte s ste-
bri, nosilni kamni pa so vendarle krhka, a
žilava ramena učiteljev in hvaležni pogledi
učencev.

NEVA MUZIC

**ZAPIS JE NASTAL V POGOVORU
Z RAVNATELJEM FRANCEM VOL-
FOM, UCITELJICO MARIJO VOLFO-
VO (LANSKOLETNO ZAGARJEVO NA-
GRAJENKO), ANICO STIMEC IZ
OSILNICE, KI VSI ZE VEČ KOT 20
LET POUCUJEJO V TEH KRAJIH IN
GOSTOM TONETOM TURNHERJEM,
SEKRETARJEM RO ZZZ NOV SLO-
VENIJE.**

nastala še dveletna vrzel, ki ni ugodno
vplivala na odobravanje kreditov za ob-
novo hiš na podeželju. Pogledimo kot pri-
mer krajevno skupnost Vas-Fara. Zdru-
ženje borcev šteje 130 članov. Lansko le-
to so prijavili potrebe po kreditih za reše-
vanje stanovanjskega vprašanja v višini
70 milijonov, prejeli pa so jih samo pet.
Na tem mestu je treba pojasniti, da je tu-
di občina Kočevje lani prejela prijav za
480 milijonov, odobrila pa jih je le za 70
milijonov. V letošnjem letu verjetno ne bo
na voljo več kot 100 milijonov. Borci v
glavnem prosijo za kredite, s katerimi bi
si vsaj posodobili stanovanja, jih opre-
mili s sanitariji int. Tako bi mladi ra-
je ostajali v domačem kraju in tudi s tem
bi znatno zaježili odseljevanje.

Pri dodeljevanju priznavalnin v občini
upoštevajo dohodkovni cenzus 1250 dinar-
jev na družinskega člana. Upravičenci pre-
jemajo lahko največ 1000 dinarjev prizna-
valnine. V vsej občini jo je lani prejelo
108 borcev, enkratno pomoč pa je v lan-
skem jubilejnim letu prejelo 82 občanov.

Dostikrat kaže, da ni izhoda iz seda-
njih težav, toda borci so vztrajni, kot so

bili med narodnoosvobodilnim bojem. Še
vedno pričakujejo rešitev, ki naj bi jim
jo dala širša družbena skupnost. Prvo je,
da bi obdržali mladi rod na domovih. To
pa bi bilo mogoče doseči samo z odpira-
njem novih delovnih mest in z ustvarja-
njem pogojev za kmetovanje. Borci naj-

bolj prizadene to, da kmalu ne bodo ime-
li dovolj naslednikov, ki bi bili nosilci
tradicij NOB, kajti izseljevanje je vse pre-
pogost pojav.

Območje krajevne skupnosti Vas-Fa-
ra, Osilnica in Banja Loka je zelo pasiv-
no. Lahko trdimo, da so tukaj razmere še

slabše kot na Kozjanskem in v Brkinih.
Ljudje so tukaj bolj oddaljeni od indu-
strijskih središč in v bližini ni nobenega
podjetja, razen skromnega obrata kočev-
ske Tekstilane v Osilnici.

Območje ob Kolpi je na robu propada.
Večina ljudi je starih in v veliki meri že
onemoglih. Včasih pride človeku na misel,
da bi bilo morda najbolje, ko bi zgradili
velik dom počitka in v njem naselili vse,
kar jih je še ostalo doma.

Tukaj je bila zibelka partizanstva.
Praktično je bilo to osvobodeno ozemlje
od pomladi leta 1942 do konca vojne. V
nobeni vasi ni bilo odpadnikov. Bilo je le
nekaj redkih skrivačev, drugače pa so vsi
prebivalci sodelovali v NOB. Dalj so mno-
žico borcev in utrpeli številne žrtve. Ti
napredni in razgledani ljudje pa morajo
žal po tolikih letih živeti v socialni in go-
spodarski zaostalosti. Prepričani so še ved-
no, da jim bo priskočila na pomoč širša
družbena skupnost. Zato jim pomeni nova
cesta, ki jih povezuje s Kočevjem, vrata
k rešitvi, ki ne bo ostala samo simbolična.

POLDE VRBOVSEK
ANDREJ SKALERIC

Bliža se Cankarjev dan v Cankarjevem letu

V Ljubljani in po vsej Sloveniji tečejo zadnje priprave za proslavo 100-letnice Cankarjevega rojstva. Začele se bodo 8. maja v Ljubljani, nato pa bo sledila še večja svečanost na Vrhniki in drugod, vse do zadnje proslave v decembru v zasavskih revirjih. Proslave imajo širši družbenopolitični in kulturni pomen za vso slovensko in jugoslovansko samoupravno skupnost. Z njimi bomo letos oživel misel in del našega velikega umetnika in borca za družbeni, socialni in kulturni napredek slovenskega naroda in človeštva. Pobudnik in organizator proslav Cankarjevega leta je republiška konferenca SZDL Slovenije. Vsebinska in oblika proslav sta skrbno izbrani. Doseči želita predvsem poglobitev čustvenega in vrednostnega odnosa vseh ljudi do Cankarjevega dela in umetnosti nasploh.

Prav iz te želje se vključujejo v praznovanje praktično vse slovenske kulturne ustanove in politični forumi na vseh stopnjah družbenega sistema, ki s svojim delom segajo tudi v druge republike in zamejstvo.

Veliko smo že pisali o kulturnih programih, danes bi se ustavili pri še nekaterih prav nič manj pomembnih prispevkih svečanemu trenutku.

Gledališki muzej Slovenije je pripravil razstavo »Cankarjevo gledališče«, ki je že odšla na Stenjično pozorje kot edino, kar smo Slovenci Cankarja ponudili v tekmovalju gledališč. Morda nam bo uspelo pripraviti še en recitalni večer in vendarle pokazati celjsko Pohujšanje v režiji Mileta Koruna, seveda izven konkurence. Na razstavi, ki jo je vsebinsko pripravil sodelavec ljubljanske Drame Mirko Mahnič, oblikoval pa po svoji zamisli arhitekt Boris Lipužič, bo najti celotno slikovno gradivo in vso drugo uprizoritveno dokumentacijo v zvezi s Cankarjevimi dramskimi teksti. Razstava naj bi se ne spuščala v prevelike podrobnosti ali znanstvene raziskave. Dostopna naj bi bila najširšemu krogu prebivalstva in bila zanimiva predvsem v vseplošni likovnosti in učinkovitosti dramatčnosti.

Fotosti in ostalo gradivo, med drugim tudi značilni citati iz vsake drame in podatki o uprizoritvah, bodo zajeti sedem del: Romantične duše, Jakoba Rudo, Za narodov blagor, Kralja na Betajnovi, Pohujšanje, Hlapce in Lepo Vido. Shema prikaza vsakega dela bo: najprej krstna uprizoritev, izvedba pred in po letu 1945, jugoslovanske uprizoritve, gostovanja doma in na tujem, vsi podatki o slovenskih izvedbah, datum, režiser, scenograf, kostumograf, igralci.

Vseh sedem del bo zajeto na devetih razstavnih stenah, na preostalih treh pa bo naslednja vsebina: Cankar na amaterskem odru, odrske dramatizacije, uglasbitev Cankarjevih del, Cankar na radiu in televiziji in Cankar v filmu. Prav na koncu bodo prikazani še najvidnejši poznavalci in ocenjevalci Cankarjevih gledaliških del.

Ena večjih zanimivosti, ki sicer ne spada neposredno k razstavi, ki bo v Ljubljani v veliki dvorani Narodne galerije, pa bodo pogovori v dvorani Impresionistov. Na njih naj bi sodelovali vsi poklicni kritiki, umetnostni zgodovinarji, slavisti, občani, se pogovarjali o Cankarjevem delu in njegovem času, vse pa naj bi kasneje izšlo v posebni izdaji kot pomemben dokument.

Od gledališča k filmu ni daleč. Režiser Igor Pretnar je za Vojtkom Duletičem (Na

Naj zaori pesem o svobodi...

V počastitev 30-letnice obstoja Partizanskega pevskega zbora pri Viba filmu že potekajo priprave za snemanje kratkega filma o njegovem političnem in kulturnem poslanstvu. Predvidoma bodo začeli s snemanjem filma v sredini aprila tega leta.

Sredstva za film je omogočila Kulturna skupnost Slovenije. Scenarij za film je bil napisan že leta 1973, do realizacije pa žal prihaja šele v letošnjem letu.

Kot veliko zanimivost je potrebno omeniti, da bodo v filmu nastopali člani zbora od njegove ustanovitve do danes, med drugimi Lojze Intihar-Tačka, ki je bil prvi predsednik zbora, Dušan Perne in Franc Štajner.

Zbor se je ob ustanovitvi imenoval Invalidski pevski zbor, se kasneje preimenoval v Invalidski partizanski pevski zbor, sedaj pa nosi ime Partizanski pevski zbor. Člani pojejo kar v 12 svetovnih jezikih, nihče od njih pa ne sodeluje kot profesionalni pevec.

Pobudnik ustanovitve zbora je bil Boris Kidrič. Ob ustanovitvi 21. aprila 1944 so članstvo sestavljali ranjeni borci in za oboroženi boj nesposobni invalidi NOB. Svoj boj so le-ti nadaljevali s pesmijo in s tem doprinesli nemajhen delež v borbi za osvoboditev. Njihova pesem je bodrila borce na položajih, ranjence v bolnišnicah

in navduševala borbene ljudi na osvobodjenem ozemlju.

Od ustanovitve zbora do danes so člani nastopili v javnosti skoraj 1700-krat. Najpomembnejše poslanstvo, ki ga zbor opravlja, je izvirno in kvalitetno posredovanje slovenskih in jugoslovanskih borbenih pesmi. V svojem programu pa ima tudi borbene pesmi evropskih in drugih narodov in narodnosti. Prav tako zboristi gojijo umetno pesem.

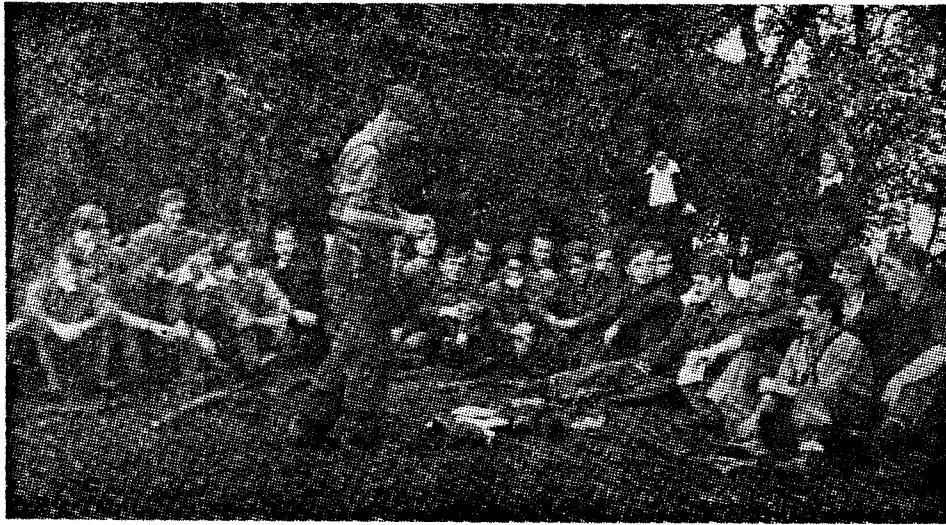
Ko v zadnjem času toliko govorimo o prenašanju tradicij iz časa NOB, na tem mestu nikakor ne moremo mimo tega, da tudi na tem področju zbor že ves čas svojega obstoja sledi načrtani poti.

Zbor je dobil vrsto visokih priznanj, ki jih družbena skupnost podeljuje zaslužnim tvorcem naše sedanosti in prihodnosti.

Vse pesmi, ki bodo vključene v film, niso samo zgodovinski dokument, temveč žive med ljudmi in tako kot pred mnogimi leti tudi sedaj pozivajo našega človeka in vse napredne sile v svetu na boj proti okupatorju, kličejo v borbo za splošno in resnično svobodo vsega človeštva.

Kot smo že omenili, je producent filma Viba film, režiser in scenarist Dušan Prebil, snemalec Janez Verovšek, direktor filma pa Marcel Buh.

ANDREJ SKALERIČ

Kar na tleh in brez mot smo začeli peti

Hlapce Jernej
I. Iv. Cankar

To povest nam pripovedujem, kakor se je po umirni mračni z vsem svojimi nekristianekimi krivicami in z vso svojo veliko žalostjo. Rodene laži ni prave, nobena laži ni lepše besed in noben kimaščine. Oskudni so ljudje na Betajnovi in so plahi povestili glavni junak upodignilo se je na kribo in je odšlo v dolino kakor črna smet. Velika in biva senca je odšla v dolino: glava senca oblak, nage silne jagredi na loki; svetla kosa, na rami slaneča, pa se je bleščila bja do Ljubljane.

Staro Ljubljano so pokopali; Bog mu naj nebesa, blag človek je bil. Juna je odgnanil, junak se je preoblekel, pogrebeni so se upokili v tiho. Sedli so pa dolgo migo po Skrajmarju.

Faksimile po rokopisu Hlapca Jerneja iz leta 1907, ki ga je izdala Mladinska knjiga s pomočjo Narodne in univerzitetne knjižnice.

klanca) po dolgotrajnem in natančnem delu posnel temo Martina Kačurja — Idealista. Film bo doživel premiero na predvečer slovenskih praznikov, 26. aprila. Film, ki govori o idealistu, njegovi primernosti in žrtvah pa njegovem končnem padcu za dvig njegovih vrednot, bo izredno zanimivo primerjati z današnjim časom.

Prav nič manj aktivni niso v Moderni galeriji, kjer naj bi pripravili likovno razstavo slik in podob o pisatelju. Radio in televizija pa tudi pripravljata ponovitve in nove oddaje o Cankarju, njegovem doprinosu k slovenski literaturi, jeziku, slogu.

Narodna in univerzitetna knjižnica se prav tako vključuje v osrednje proslavljanje jubileja z veliko reprezentativno razstavo o pisateljevem literarnem delu. Knjižnica razpolaga z gotovo najbolj popolno zbranim gradivom o delu Ivana Cankarja. Tako kar zadeva natis in izdaje njegovih del v slovenščini, v prevodih v tuje jezike, kakor tudi kar zadeva rokopisno gradivo in slikovno dokumentacijo. Problematično pa je vprašanje tehnične opreme za razstavo. Vitrine so doživele že prav častljivo starost in upajo, da bodo uspeli dostojno opremiti tako pomembno razstavo.

Tudi v šolah ne mirujejo. Tu so si letos poleg mnogih drugih bralnih značk omislili še tekmovalstvo za Cankarjevo bralno značko. Odbor Zveze bralnih značk Slovenije je v soglasju z republiškim odborom za proslavo 100-letnice Cankarjevega rojstva sklenil razglasiti to posebno tekmovalstvo za nižjo in višjo stopnjo. Seznan knjig je bil objavljen v Prosvetnem delavcu pa tudi drugod in zajema med drugimi: Moje življenje, Tvoje življenje, Hlapca Jerneja, Martina Kačurja, Na klanca, Belo krizanemo, Besedo Ivana Cankarja, Tujca, ki ga je napisal Anton Slodnjak in bo prav te dni izšel, Podobe iz Sanj, Očiščene in pomlajene, izbor Cankarjevih političnih spisov in govorov.

Zavod za šolstvo je skupaj z Univerzo in posameznimi sodelavci iz raznih institutov, Slavističnega društva, Pedagoške akademije in drugih vzgojnoizobraževalnih zavodov predlagal program, ki zelo bogato razširja znanje in mesto Cankarja v naši literarni zgodovini in družboslovju. Slavistično društvo pripravlja nadalje še simpozij »Ivan Cankar v šoli« in strokovni seminar s cankarološko problematiko v juliju in oktobru. Poleg tega bodo izhajali še posebni članki v raznih slovenskih tiskovnih strokovnih revijah, pripravili bodo proslave po fakultetah, ekskurzije, seminarje, ogledne razstave in filmov. Na eni od sej je padel tudi predlog, da bi se Šubičeva gimnazija v Ljubljani poimenovala po Ivanu Cankarju. V gimnazijah pa naj bi podobno kot imajo študentje Prešernove nagrade, uvedli Cankarjeve nagrade v znanju materinskega jezika.

Letos bo knjižni program kot tudi tiskanje plošč, zelo obogaten s Cankarjevimi deli. V zvezi s tem pa ne smemo zanemariti potrebne reklame za ta dela in ponujanje knjig kot primerna darila, nagrade in po-

dobno. Prav bi bilo tudi, ko bi sindikati in kulturne skupnosti začeli energično akcijo za odkup knjig, saj knjiga brez bralca je mrtev material.

Vsi občani se moramo tudi zavedati pomembnosti praznovanja in skrbeti za izgled našega mesta. Še posebno lepo bo potrebno okrasiti okolico Hale Tivoli, kjer bo osrednja proslava in kjer naj bi v tistih dneh stal odliček Cankarjevega kipa. Ne pozabimo tudi na Cukrarno, kjer je pravzaprav naša moderna s Cankarjem živela, ustvarjala in umirala. Naj bo to praznovanje praznik nas vseh, tudi našega dela in odnosa do kulturne dediščine in sedanosti.

NEVA MUZIC

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

VRNITEV

Hrepeneče gledali smo Kras,
čutili radost dvojno,
gozdovi notranjski so nas
pozdravljali spokojno.

Kako so žametne te gore,
strme v nebo kot hrepenenje,
nagledati se jih ne morem,
to novo je življenje.

Logatec, Verd in Borovnica,
preljubi moj domači kraj!
Me prevzgojila je temnica,
drugačen vracam se nazaj.

Na Verdu se vlak ustavi,
ne, zdaj smo v domovini,
poslovim se, srce pa pravi:
Adijo sotrpini!

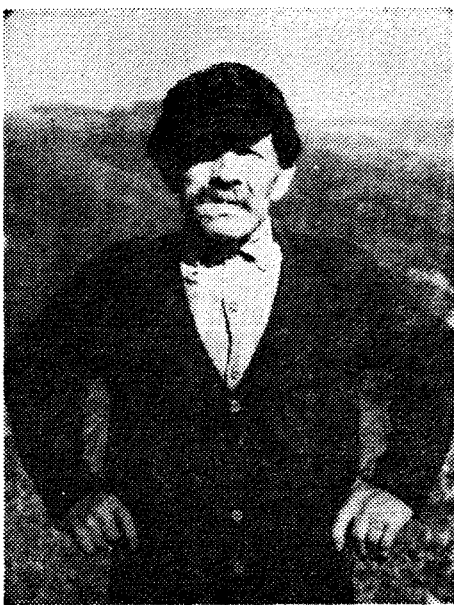
Tako vse novo se mi zdí,
me radosti oblije val,
a na postaji v me strmi
uniformirani vazal...

Spet eden je domov prišel,
en komunist odveč,
kako da ni ga vrag že vzel,
gotovo ves je rdeč.

Kaj če ga zdajle počim?
Nameri puško, ustrelj,
a jaz pod progo naglo skočim,
ta satan pa se zareži.

Po dolgih mesecih tujine,
od domačina tak pozdrav,
srce se stisne od bolečine:
Brat bratu je krvnik postal!

FILIP RIHAR
(konec)

NJEGOVIH STO LET

Pisalo se je leto 1876, ko se je rodil Franc Gantar. Rodil se je v Cankarjevem letu in umrl ob njegovi 100-letnici rojstva. Selakov oče, kakor mu pravimo po domače, ni samo živel 100 let, ampak jih je tudi doživljal v polni meri.

Bil je kmet, jeseniški delavec... Preživel je rusko fronto in ujetništvo in črne koze, ki jih je pobral nekje na svoji pešpoti iz Rusije. Preživel je loške in begunjske zapore ter nemška taborišča.

Čeprav ga je usoda tepla od vseh strani, je vseeno ostal do konca življenja neumorni šalivec in ljudski pripovednik. In tak nam bo ostal v trajnem spominu.

Zaradi zanimivosti iz Selakovih vojnih dni naj ponovim skrajšani zapis, ki sem ga zapisal ob njegovi 95. letnici.

Na hribovski kmetiji v Jarčji dolini pri Zireh, po domače Selaku, živi nenavaden očanec, ki je prava posebnost žirovske doline. Mož je srednje postave, močnih prsi, strasten čikar in daleč naokrog znan pripovednik svojih življenjskih zgodb. Je nenavadno živahnega značaja, zato vsako pripoved s svojimi gibi sproti ponazorji.

»Kri mi hoče zavreti, če vsak dan malo ne tečem navkreber,« je vedno pripovedoval. Toda njegov tek ni bil šala! Spominjam se ga, ko mu je bilo že nad osmideset. Takrat smo imeli pri Selaku partizansko slavlje, pa ga je nekdo pobaral: »No, oče Selak, bi še mogli teči tako kot nekoč?« Oče Selak se je bliskovito zavrtel in krepko postavil. »Zberi svojo četo in teki bomo za stavo do Metezeve bajte (Metezeva bajta je od Selaka dobrih 15 minut, toda strmo v breg). Kdor bo pred menoj pri Metezu, mu plačam za 10 litrov vina, kdor bo kasneje, plača meni.« Vesela družba se je samo spogledala, toda nihče ni upal tekmovati z njim.

Ko mu je bilo 90 let, sem ga obiskal. Seveda sem ga pobaral, če bi še mogel teči kot nekoč.

»Zakaj pa ne?« se je odrežal in se pogljal za hčerko, ki sem ji namignil naj zbeži.

»To je njegov vsakdan,« je dejala gospodinja in se zadovoljno smejala ob de-

dovih norčijah. »Pa vaš oče res ni nikdar bolan?« sem povprašal. »Oni dan je ugotovil, da mu ni nekaj prav in je zahteval zdravnika. Vlegel se je na divan in čakal. Zdravnika smo res poklicali, čeprav se nam je zdelo, da ni kaj hujšega. Zdravnik, ki ga dobro pozna, ga je pregledal in dejal: »Oče Selak, vse je v redu. Vročine ni, srce pa vam bije kot pri osemnajstih.«

»Saj sem vedel, da me še ne bo vrug pobral,« se je zadovoljno nasmehnil oče Selak in skočil na noge.

»Tako ste zdravi, da bi šli lahko še enkrat v Rusijo in nazaj peš,« je rekel zdravnik.

»Akramejnt, to pa ne,« je brz odrežal oče in premaknil čik v ustih na drugo stran. »Peš smo šli iz Rusije, tja pa so nas peljali. Deset dni smo se vozili v živinskih vagonih brez hrane in zdravil. A tudi tja bi pešačil, če ne bi bil jaz Selak,« je razgreto pripovedoval oče, poskakoval po hiši in že skočil na mizo in se prepričljivo zagostil med mizo in kotom, da je v hipu ponazoril, kako je prišel v tako nabit vagon, kjer ni bilo prostora niti za misel.

»Akramejnt, to ni bil špas! Plezati sem moral čez žive ljudi in potem sem tako zagostel stal cel teden. Primojdunaj, tako je bilo tesno, da se še v hlače nisimo mogli podelati. Seveda so na vsaki postaji, kjer smo obstali, potegnili nekaj mrtvih ven. Ko pa smo prišli na cilj, smo že lahko sedeli.«

Pred nekaj leti sem ga prosil, če ga

lahko portretiram. Brž je privolil in že vprašal, koliko časa bo moral sedeti. Začela sva. Oče Selak se je kmalu začel nestrpno presedati in pehati svoj čik zdaj na eno, zdaj na drugo stran. Ko sem obseščil eno stran obraza, je spet premaknil čik na drugo stran. »Oče Selak,« sem dejal, »bodite bolj sproščeni in kaj povejte, bo ste bolj originalni.« In malo jenjajte s tistim tobakom!«

»To pa že ne! Tobak je moje življenje,« se je razvnel in nadaljeval: »Če ne bi obrabjal tobaka, bi me gotovo več ne bilo pod tem soncem.«

Bilo je med zadnjo vojno, ko so me Nemci zaprli v Begunje in potem v nemške lagerje. Saj veš zakaj? Ker nisem hotel izdati prijatelja. Že v begunjskih zaporih me je stiskalo v prsih, da sem mislil, da bo po meni. V »lagerju« na Nemškem pa me je tako privilo, da sem sklenil: smrt ali pa tobak.«

»Slabo oblečeni in povsem podhranjeni smo morali trdo delati v največjem mrazu in snegu. Moji prijatelji so onemogli drug za drugim pomrli. Jaz pa sem vedel kaj je lakota in mraz še iz Rusije. Zato sem ob vsaki priložnosti poskakoval, da bi se ogrel ter se čestokrat zavalil v sneg in se z njim zdrgnil po vsem telesu. S tem pa sem vzbujal pri »vahtmajstru« posebno pozornost. Celó kaj za zob mi je včasih prinesel. Tako sem si pridobil naklonjenost pri ubijalcih. Čutil sem, da se tudi meni počasi lomi volja do življenja prav zaradi pomanjkanja tobaka. Zato je moj

sklep dozorel in na presenečenje vseh sem po vojaško stopil pred »vahtmajstra« in odločno dejal: »Hočem tobak ali pa me na mestu počite.«

Mož se je nekoliko zmedel, prijel za pištolo in stopil nazaj. Potem pa se je polresno zadril vame in mi pokazal najdelam naprej. Že tisti dan je prišel stražar v barako in me odpeljal k »lagerfirerju«. Stopila sva v pisarno starejšega oficirja. Stopil sem mirno kot se spodobi staremu soldatu. Mož me je z ostrim pogledom premeril od nog do glave. »Kaj ste govorili danes, da bi dali glavo za tobak?« je cinično rekel stari oficir. Ni me zmedlo. Še bolj sem se zravnal, ga prodorno pogledal in odločno dejal v nemščini: »Hočem tobak ali pa smrt!« Oficir je namršil čelo, vstal, šel do okna in se zagledal v daljavo. Jaz pa sem opazil v okenskem steklu, da gre oficirju na smeh. Obrnil se je in spet dejal: »Kje ste služili vojsko med prvo vojno?« »V sedemnajstem pešpolku za Karpati, na ruski fronti.« »Vem,« je zamišljeno dejal, »odprl predal mize, vzel iz njega zavitek tobaka in mi ga dal rekoč: »Tu imate, ker je v vas še toliko soldaške krvi, da ste vredni kajenja.« Vzel sem in strašno vznemirjen odšel. Drugi dan pa sem na veliko presenečenje vseh dobil odpustnico in tako sem še sedaj tu.«

Tako je oče Selak končal svojo žalostno in veselo zgodbo hkrati. Jaz pa sem narisal obraz, ki mi bo za vedno ostal v spominu na Selaka in njegovo pripoved.

JOŽE PETERNEL — MAUSAR

Ste že kdaj obiskali naselje Zavrstnik pri Litiji? Tam sta domovala zakonca Franciška Petje. Francka je kar desetkrat isti so prihajali: Francka, Janez, Jože, Ljudi. Martin, Marija, Hela, Albin in Marijan. Mati je 1940 zadnjič legla in ni več vstala.

Vojna! Kmalu potem ko so prvi partizani začeli oborožen boj proti nemškemu osvajalcu, je postal naš dom v Zavrstniku zavetišče borcem. Vsi Petjetovi smo tiste čase opravljali določene naloge. Našega očeta Petjeta pa so Nemci odgnali v rajh.

Se še spominjate moje starejše sestre Marije, rojene 11. marca 1922 v Zavrstniku? Bila je trgovska pomočnica pri tržnici »Agnola« v Ljubljani, med zasedbo pa je prodajala v konzumu litijske predilnice. Ko so ji prišli na sled, da sodeluje s partizani, so jo seveda zaprli. V ječi je bila tri mesece. Prijeli so jo drugič, a v Celovcu ji je uspelo ubežati in odšla je v gozdove.

Po prihodu na ilegalno delo, so jo vključili v okrožno vodstvo Zveze komunistične mladine, in kot okrožna delegatka se je udeležila II. kongresa USAOJ v Drvarju, kjer je tudi videla maršala Tita. Julija 1944 so jo poslali na politično delo v Priekijo. In moja sestra Marija Petje-Vida je v deželi vinskih gor in klopotev opravljala delo okrožne mladinske aktivistke. Med drugim je v vasi Branoslavci dva dni vodila zbor prielških političnih delavcev.

Prišel je usodni 3. februar 1945. V Logarovecih so Vlasovci obkolili Žalikovo domačijo. V ognju sta našla smrt gospodar Žalik in njegova žena, padel je Branko Bernot-Aljaž iz Ljubljane, zadelo je Jožka Berdena, ujeli so Jureša Cirila in ga v Ljutomeru obesili. Vida je bila ranjena v prsi in se je krvaveča zatekla na

Magdičev skedenj. Nemci so šli po krvavi sledi in jo prijeli.

Kdo bi mogel popisati tiste mračne dni, ki jih je preživela sestra v ljutomerskih zaporih? Pravili so mi, da je v celici prepevala slovenske narodne in partizanske pesmi ter bodrila sotrpine. Potem pa so se odprla vrata jetnišnice in odgnali so jo v smrt! 2. aprila 1945 so na Moti pri Muri postrelili 21 jetnikov in prerešatana telesa pometali v Muro. Morda je bila tudi Vida

Beseduje babica Tatjana

med njimi. Morda je Mura njena hladna grobnica. Oj, ko bi vsaj vedela za grob nesrečne sestre!

V domovinski vojni pa je žrtvoval svoje življenje tudi moj brat Jože, ki ga je v boju zadela nemška krogla in so mu tovariši izkopali grob na Stajerskem.

In jaz — Mihaela (Hela) Petje-Tatjana, rojena 19. 9. 1925 v Zavrstniku, sem bila rajonska sekretarka ZKM Litija.

Kmalu po vojni so me poslali na partijski tečaj, kjer smo med drugim proučevali zgodovino vsezvezne boljševiške partije, v kateri je govorila tudi o raznih levih in desnih odklonih, moje srce pa je bilo naklonjeno mlademu prekmurškemu fantu Stefanu Srešu iz Bratonec, partizanu, ki je bil tudi udeleženec tega tečaja.

Potem, ko sva s Stefanom podpisala listino na partijskem uradu, sva se nastanila v njegovi rodni deželi. Trideset let bo že tega.

Teče Mura, teče... Naglo so minevala leta v službi na soboškem okraju in občini. Leto za letom sem vodila otroke padlih borcev na morje, leto za letom sem se kot predsednica komisije trudila za njihovo šolanje in usposobitev za samostojno življenje. Ja, dolgo sem tudi »administrirala« pri Zvezi borcev, še vedno pa mi je pri srcu Društvo prijateljev mladine.

Zibala sem in še zibljem in pestujem vnuke. Da, večkrat se z vnukom napotim tja v Bratonce na moj dom, kjer je bilo nekdanje čebelarstvo doma. Večkrat me kdo od mojih nekdanjih varovancev — otrok padlih — obišče in sedanja babica Tatjana obuja spomine na vojna in povojna leta. Seveda so ti nekdanji »moji otroci«, ki jih je bilo takrat v Pomurju nekaj stotin, že zreli zakonski možje in žene in se ukvarjajo s svojimi otroci.

No, seveda sem že upokojena. Uradni dokument mi priznava aktivno udeležbo v NOB od konca 1942. Sem tudi večkratna odlikovanka.

Se kaj? Zavrstnik, Stajersko lesovje, glavno slovensko mesto, Sava in Mura, to so najpomembnejše postaje na mojem življenjskem popotovanju. — Smrt fašizmu — svobodo narodu!

JOŽE JANEŽ

GORENJSKI SEJEM — KRANJ

XV. JUBILEJNI MEDNARODNI KMETIJSKI IN GOZDARSKI SEJEM OD 9. DO 18. APRILA 1976

Denar tudi obrambe vladar?

Ko smo šli na Kočevsko, se nam niti sanjalo ni, s kako malo denarja in s kako veliko dobre volje ponekod pripravljajo svoje kraje na obrambo — pa vendar dosegajo uspehe, s kakršnimi bi bili še bogatejši zadovoljni. Ko smo se v Fari pri Kolpi pogovarjali z nekaterimi tovariši, odgovornimi za organiziranje civilne zaščite, delo odborov za ljudsko obrambo in za delovanje rezervnih vojaških starešin, so se nam besede ves čas vrtele okrog nekaterih skupnih imenovalcev — okrog denarja, ki ga je premalo, okrog kadrov, ki jih je premalo, okrog zaledne baze, ki je preslabo razvita, okrog mladih, ki jih ni, ker odhajajo — in okrog volje teh ljudi, da skoraj z golimi rokami ožive tisto, čemur pravimo obrambne priprave. V našem pogovoru so sodelovali tovariši: DRAGO AVPIC, sekretar občinske skupščine Kočevje in namestnik poveljnika občinskega štaba za civilno zaščito; JANEZ NOVAK, rezervni kapetan 1. razreda, predsednik občinskega odbora ZRVS Kočevje; ANTON OBRANOVIČ, vodja civilne zaščite v vasi Fara pri Kolpi; VINKO VIDERVOL, predsednik krajevne skupnosti Banja loka; SLAVKO FRBEZAR, rezervni kapetan 1. razreda, namestnik načelnika štaba civilne zaščite v KS Osilnica; SPIRO ŽEGARAC, rezervni major, tehnični sekretar pri občinskem odboru ZRVS Kočevje.

Druga največja slovenska občina, kar 76.000 hektarov ima — ljudi pa je nekaj več kot 17 tisoč. Petnajst krajevnih skupnosti, nekaj čez 120 vasi in zaselkov. Polovica ljudi starejših od 50 let... Protislovja, ki imajo v vsakdanjem življenju neizmerno vlogo; protislovja, ki skušajo po svoje obrniti tokove obrambnih priprav, a jih ljudje z veliko voljo, vztrajnostjo in željo, da bi pripravili vse za obrambo tega svojega kosa svoje in naše domovine, vendarle usmerjajo tako, kot si želimo mi vsi, kakor določata zasnova in doktrina splošne ljudske obrambe.

Zaselke imajo, kjer živijo le po trije, štirje ljudje, celo take kjer živi le po kak samotar. Do marsikoga je treba prehoditi na desetine kilometrov, peš, po slabih poteh, v hrib, skozi gozdove. Življenje je dolgo ni več rožnato. Sivo je, kot je siv od prsti umazan krompir jeseni, kakor je sivo v polmraku razpadajočih hlevov, kjer muka le še kaka osamljena krava, bleja kaka ovca. Da so to kraji starejših in starih ljudi, niti ne vzbujajo začudenja. Mladi zahtevajo danes drugačno življenje, ne životarjenje, a takega si najdejo le v mestu ali še kje dlje, v svetu, kamor so se njihovi očeti in dedi morda odpravili le nekajkrat v življenju, praznje oblečeni.

Kaj smo resnično postavljali pred preprosto dejstvo, da bo nekatere vasi treba odpisati, črtati s seznama? Bomo res ne-prizadeto gledali, kako nam odmirá del našega telesa? Kočevci sami ne bodo mogli storiti dovolj, da bi ozdravili, kar je odmirajočega, pomagati jim bo morala vsa slovenska družba, to je kot pribito. Zato imamo socializem, zato so umirali Kočevci v narodnoosvobodilnem boju.

Še celo pisati o tem koncu ni tako preprosto. Človeku se zdi, kot bi bil postavljen pred nalogo, naj opiše nekakšno moreče stanje, neprijetne nočne sanje, ki pa jih sam ni doživel. Ko poslušáš tiste ljudi tam na Kočevskem, imaš občutek, kakršnega ima človek v težkem snu — trudijo se, si prizadevajo, s težkimi koraki, a vse gre nekako nerazumljivo težko, povsod so ovire... ljudje gredo vseeno naprej, s težavo, a jih nič ne ustavi.

Težke, hude sanje? Žal — ko bi le bile. Slabe ceste, vodovodnega omrežja sploh ni, kmetijstvo v izumirajočem stanju, ljudje brez mladih. Veliko dobre volje, pripravljenosti, a zelo, zelo malo denarja. Vse, kar pomeni težave pri vsakdanjem življenju, predstavlja težave tudi pri pripravah na splošno ljudsko obrambo. Kljub temu — kdor danes obišče Kočevsko, na prvi pogled le komajda dobi vtis, da ne gre vse tako gladko, kot bi sodili po trenutnem stanju. Obrambne strukture so vzpostavljene tako kot v kaki dosti bogatejši občini. Po vseh krajevnih skupnostih imajo odbore za ljudsko obrambo in štabe civilne zaščite, v večini imajo osnovne organizacije rezervnih vojaških starešin... Enote so popolnjene, dolžnosti razdeljene, mreža, na kateri morajo organizacijsko sloneti obrambne priprave, je razpredena. Le denarja je veliko premalo — in mladih ljudi.

Vzemimo kot primer civilno zaščito. Po vseh krajevnih skupnostih, še celo po nekaterih posameznih vaseh imajo organizirane splošne enote, od njih pa tudi specializirane. Kjer za specializirane ni možnosti, bi jim pomagala enota, ki so jo prav za to sestavili pri občinskem štabu. Toda — ljudje z golimi rokami ne morejo gasiti ognja, ne morejo opravljati še vrste drugih opravil, za katere je zadolžena civilna zaščita. Kajti enote so zelo slabo opremljene — ali pa so sploh brez opreme. Vodna črpalka z brizgalno, pa brez avtomobila ne pomeni kaj dosti; v vasi, kjer jo hranijo, lahko še kaj pomaga, do sosednje vasi pa jo je že problem pripeljati.

V kočevski občini so pri občinskem štabu za civilno zaščito izdelali program razvoja civilne zaščite za obdobje od letošnje

ga leta do leta 1980. Če bi hoteli le v najnujnejši meri uresničiti vse potrebe, bi potrebovali 800 milijonov dinarjev. Že vnaprej vedo, da tako velikih sredstev iz občinskega proračuna po sedanjem sistemu financiranja ne bodo mogli dobiti in so zvesti zagovorniki teze, naj bi v okviru novega Zakona o ljudski obrambi določili tudi določen odstotek, ki naj bi ga oddvajali za potrebe civilne zaščite.

Tudi odbori za ljudsko obrambo se otepajo s težavami. V odboru pri KS Banja Loka delajo ljudje, ki so stari celo 70 let, eden jih ima kar 75. Hkrati pa morajo ti isti ljudje na teren, po zaselkih, od hiše do hiše; organizirati morajo, pripravljati teren, skrbeti za studence... lovci so v enotah narodne zaščite...

Mladih ni. Mladi so; ampak le v Kočevju, pa tudi v večjih vaseh. Ti mladi tudi prizadevno delajo. V Kočevju so združeni v taborniški organizaciji, pri planincih, ukvarjajo se z jamarstvom in radioamaterstvom, polnijo vrste strelskih družin.

V vsa ta obrambna prizadevanja se pridno vključujejo rezervni starešine, strokovno najboljše podkovani, zato so v vseh odborih za ljudsko obrambo, štabih civilne zaščite, raznih komisijah, svetih... V kočevski občini jih je nekaj nad 800, razporejeni pa so v 10 osnovnih organizacij v krajevnih skupnostih, 10 aktivih v organizacijah združenega dela ter v dva aktiva na šolah — enega imajo na osnovni šoli v Fari pri Kolpi, drugi pa je skupen za kočevsko osnovno šolo in gimnazijo.

Komu posvečajo kočevski rezervni starešine največ pozornosti? Mladim, kar je edino pravilno. Premalo je mladih na Kočevskem, da bi jih smeli zanemariti na področju obrambnih priprav. Na šolah jim v okviru klubov mladih redno pripravljajo predavanja o obrambnih poklicih in obrambnih pripravah nasploh; vabijo jih na svoje akcije, predvsem orientacijsko-taktične vaje in strelska urjenja in tekmovanja. Rezervni starešine delajo z ZSM z roko v roki. Letos bodo za mladinsko delovno brigado v Suhi krajini pripravili celo vrsto predavanj, predvsem pa se bodo še bolj zavzeli za to, da bodo čim kvalitetnejši obrambni dnevi na šolah. Rezultati tako tesnega sodelovanja z mladinsko organizacijo in dela z mladimi se je namreč že prijavilo za vpis v vojaške srednje šole in akademije, le sprejetih je bilo zaradi izredno strogih meril le malo.

Znotraj zveze rezervnih vojaških starešin pa poleg vojaškega strokovnega usposabljanja posvečajo največ pozornosti izboljševanju politične strukture svojega kadra. V kočevski občini je vsak četrti rezervni vojaški starešina član Zveze komunistov, to pa je veliko premalo. Če hočejo slediti potrebam, če hočejo zagotoviti, da bodo na poveljniških položajih v čim večji meri komunisti, potem se bodo morali vsi, predvsem pa občinski odbor ZRVS, aktiv komunistov pri njem ter občinski komite ZK še bolj zavzeti. Lani so bili že uspešni. V Zvezo komunistov so sprejeli skoraj 60 rezervnih starešin.

Če za konec skušamo vsaj površinsko oceniti možnosti, ki jih imajo ljudje na Kočevskem za organiziranje splošne ljudske obrambe v tiste najpodrobnejše detajle in za organiziranje dobro delujočega oskrbovalnega zaledja, se izkaže, da bi bila nujno potrebna širša republiška pomoč. Predvsem je treba reševati podeželje, ki zdaj vztrajno propada, izboljšati infrastrukturo, mladim zagotoviti delo doma, v domačem kraju. Brez dvoma bi se dalo odpreti kakšna nova delovna mesta, nove obrate, izpostave večjih ozdov iz drugih občin. Sanirati bo treba kmetijstvo, poskrbeti za davčne olajšave in kredite tistim, ki bi bili pripravljeni oživiti svoje kmetijstvo...

Skratka, mi vsi moramo misliti nanje; ne le za danes, temveč še posebej za jutri. MIROSLAV ULČAR

Udeleženci pogovora o obrambnih pripravah na Kočevskem

LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZASČITA

Najboljšim vojakom je tovariš Dušan Lješević izročil značke »zgleden vojak« in jim čestital.

Pozdrav vojni zastavi mladih gradnikovcev.

Od nekdanje Gradnikove brigade, ki je štela na stotine borcev, je danes malo živih. Zato pa so narasle in se okrepile vrste njihovih naslednikov.

ZBOROVANJA V AJDOVŠČINI

Dogovor dveh rodov gradnikovcev

Še živeči gradnikovci so se prejšnjo soboto zbrali v Ajdovščini in skupaj s svojimi nasledniki, pripadniki tamkajšnje garnizije praznovali trintridesetletnico ustanovitve III. SNOUB IVAN GRADNIK. Nekdanji borci, komandirji, kurirji in komisariji, ki so prebredli vse težave osvobodilne vojne, se niso ustrašili sobotne razbesnele in mrzle burje in so se zbrali pod svojo, gradnikovsko zastavo. In razredčeni »stroj« veteranov, ki so tudi njihovi mladi nasledniki, se je spomnil padlih gradnikovcev, borcev dotlej zamužene Primorske in soborcev iz Gorenjske, Dolenjske, Notranjske, Srbije in Crne gore... Gradnikovci so vajeni premagovati burje in viharje vojne, na njihovi nekaj tisoč kilometrov dolgi poti še danes gorijo bakle njihovih bojev in zmag. Benečija, Stol, Kana, Novo mesto, Turjak, Begunje, Dolomiti, Bohinj, Predmeja, Lokve, Črni vrh, Zeleni in Tržič.

NA IZROČILIH SE NAVDIHUJEMO

»In na Titovem trgu so se vojaki in starejši naše vojske srečali z borci, ki so svojo mladost žrtvovali boju, revoluciji in svobodi, danes pa so nosilci boja za medčloveške in humane odnose, za mir in sožitje med vsemi ljudmi sveta. V imenu mladih gradnikovcev jih je pozdravil višji oficir naše armade, Dušan Lješevič, ki je med drugim dejal:

»Ljudstvo Primorske je pred trintridesetimi leti Titovi narodnoosvobodilni vojski podarilo bojevitost enoto, tretjo udarno brigado Ivan Gradnik.«

Potem je starešina spregovoril o mladih gradnikovcih, ki so, tako kot nekoč njihovi starejši tovariši, pripravljeni premagati in uničiti kateregakoli sovražnika, ki bi se skušal dotakniti naše svobode in neodvisnosti. Saj so se tudi gradnikovci borili za skupne cilje vseh naših narodov in narodnosti.

»Zato tudi mi,« je nadaljeval tovariš Lješevič, »ki danes nadaljujemo tradicijo gradnikovcev, zbrani pa smo iz vseh krajev naše domovine, nenehno krepimo bojno pripravljenost posameznikov in enot, ker se zavedamo, da samo na ta način, v tem času in na tem prostoru, lahko odgovorimo nalogam, ki nam ji je naša družba zastavila.«

Gradnikovci, veterani in njihovi nasledniki, so s svojega zborovanja poslali brzojavko vrhovnemu poveljniku naših oboroženih sil, tovarišu Titu. V njej mu sporočajo, da so gradnikovci iz vojne ponosni na svoje naslednike, ki jih navdihujejo trpljenje in zmage enote NOV, rojene pred trintridesetimi leti.

»Skupaj s prebivalstvom, z delovnimi ljudmi teh krajev pa smo zares prerasli v nepremagljivo trdnjavo na braniku naše samoupravne skupnosti,« je na koncu svojega govora povedal Dušan Lješevič.

BESEDE POLITICNEGA KOMISARJA VOJAKOM

Sobotnega zborovanja gradnikovcev se je udeležil tudi Ivan Franko, sekretar zveznega Izvršnega sveta in vojni komisar brigade Ivan Gradnik. Orisal je posebnosti osvobodilnega boja na Primorskem, poudaril je pomen tesnega sodelovanja med gradnikovci in ljudstvom ter nato dodal:

»Dragi naši vojaki in starešine, bogata dediščina gradnikovcev je izrednega pomena za vaše vsakdanje urjenje in bojovniško usposabljanje. Ta bojna in politična zapuščina je pomembna posebej danes, saj živimo na ozemlju, na katerem se križajo strateški in politični interesi teh ali onih sil, sovražniki naše domovine pa nas skušajo na naši razvojni poti ovirati in celo spremeniti našo družbeno ureditev. Toda ker ste zvesti izročilom naše revolucije in ste sinovi in nasledniki nas, borcev narodnoosvobodilne vojne, smo globoko prepričani, da ste zmogli v kali zatreti vse tisto, kar bi skušalo načeti naš mir, našo nedotakljivost in svobodo.«

In res je, nekdanji politični komisar Ivan Franko je imel prav. Mladi gradnikovci so na dobri poti, kar pove tudi dejstvo, da so prav ob praznovanju trintridesetletnice rojstva brigade Ivan Gradnik pohvalili in nagradili nekaj sto vojakov in starešin, devetim najbolj prizadevnim pa so slovesno izročili značke »zgleden vojak«. Njim, kakor tudi borcem Gradnikove brigade, je k prazniku čestital tudi vojni komandant 9. korpusa generalpolkovnik Stane Potočar-Lazar, načelnik generalštaba JLA.

Ob koncu zborovanja so se nekdanji borci gradnikovci sestali, da bi se pogovorili o

dosedanjem in nadaljnjem delu, zlasti pa o bodočem sodelovanju z ajdovsko garnizijo. Beseda je tekla tudi o postavljanju spomenikov in obeležij padlim gradnikovcem, o preimenovanju ulic in mestih in naselij, ki naj bi nosile imena znanih junakov iz brigade, k so svoja življenja vzdali v temelje naše svobode. Na sestanku je bilo slišati besede o veliki in nenehni skrbi gradnikovcev za onemoglo in obolelo soborco.

Za novega predsednika so izvolili nekdanjega komisarja Ivana Franka, ob zaključku seje pa je neznani starejši možakar, s številnimi odlikovanji na prsih, dejal:

»Moramo še naprej razmišljati o našem muzeju, o spominskih sobi v tukajšnji vojašnici. Zgodovinskega gradiva o bojni poti naše brigade je v njej sicer veliko, a vseeno še ne dovolj. Mi borci bi zato morali kreniti v novo akcijo, saj je na terenu še vedno veliko listin, slik in drugega materiala, ki pričajo o Gradnikovi brigadi, o njenih borcih, trpljenju in zmagah...«

In tako je sobotno zborovanje v Ajdovščini bilo manifestacija povezanosti med borci NOV in pripadniki naših oboroženih sil in odsev tesnega sodelovanja z ljudstvom. V letošnjem letu, ko proslavljamo petintrideseto obletnico vseljudske vstaje in rojstva naše današnje armade, bodo nekdanji in sedanjí gradnikovci poleg pospešene in okrepljenega medsebojnega sodelovanja še bolj izpopolnili skupni muzej o bojni poti, trpljenju in zmagah III. SNOUB Ivan Gradnik.

Besedilo in slike:
BRANE JAKOVljevič

1. nadaljevanje

Načrti sovražnika niso ostali skriti partizanskim obveščevalcem. Iz svojega vira, ki je deloval v sovražnikovi vrstah, so zvedeli in sporočili, da gre za resen napad, ki je namenjen uničenju vodstva osvobodilnega gibanja in Dolomitskega odreda. Prav ta vest je omogočila štabu odreda, da je takoj utrpel. Svojim enotam je dal jasne in konkretna navodila, da morajo sovražnika prvi dan zadržati na izhodiščnih položajih in preprečiti vdor na osvobodeno ozemlje. Če sovražnikovega pritiska ne bi vzdržali, bi se v zvečer noči prebili iz obroča na drugo stran Horjula.

DOLOMITI

18. in 19. marca 1943

Tedaj je bilo dogovorjeno, da se nobena enota ne bo umaknila čez nemško-italijansko mejo.

Po topovski kanonadi je sovražnik začel napadati preko Podutika proti Toškemu čelu in iz Dobrove ter Stranske vasi proti Šujici in Gabrju. Tu je položaje branil 1. bataljon odreda. Kmalu se je začel z napadi na Ključ, ki ga je branil 2. bataljon, do puškarjenja pa je prišlo zvečer tudi na Babni gori, kjer so Italijane napadli borci 3. bataljona.

Prvi dan so partizani obvladali položaj in imeli iniciativno v svojih rokah. Sovražnik ni dosegel namena. Zvečer je nastopilo zatišje.

Sovražnikove enote so se utrdile na položajih ki so jih podnevi zasedle. Kje so, niso mogli prikriti, saj so jih izdajali številni ognji, ki so jih zakurili, da bi se ogreli. Ognji so bili vidni v Ljubljano in tja do Vrhnike. Po-

Piše: ZDRAVKO VIDRIH

menili so, da bodo zjutraj nadaljevali z napadom. Štab odreda je sklepal pravilno. Zato je začel ponoči izvajati načrt o preboju in umiku v sovražnikovo zaledje. Iz obroča so se umaknili vsi razen borci 1. bataljona. Z 2. bataljonom je bil odredni

komisar Metod in operativni oficir Rado Pehaček. Po dogovoru bi moral tudi 1. bataljon zapustiti položaje in kreniti v Proso, kjer ga je čakal 2. bataljon. Metod in Pehaček sta celo poslala k komandantu 1. bataljona Rudiju kurirja z navodilom za premik. Toda kljub dogovoru in prejetemu navodilu, je komandant bataljona ukrepal po svoje. Z njim je bil tudi komandant odreda. Namesto da bi borci 1. bataljona krenili v Proso in ven iz obroča, jih je komandant bataljona popeljal v Belško grapo. Ta usodni korak, ki je poučen tudi za današnje teritorialne enote, je bil za enoto usoden.

Usodna odločitev

Borci 1. bataljona, ki so se zvečer zbrali v Žirovnikovem grabnu ob cesti, ki pelje na Katarino, so ugibali kam jih bo vodstvo usmerilo. Zavili so v Belško grapo. Zato sta Metod in Pehaček z borci 2. bataljona zaman čakala pozno v noč.

Noč je bila jasna in svetla. Od Ljubljane je bilo slišati

tuljenje siren, na nebu pa je odmevalo brnenje letalskih motorjev. Verjetno bodo zavvezniki vrgli kakšen pozdrav na sovražnikove utrdbe. Brnenje strojev je ustvarilo v koloni zadovoljstvo. Borci so se drug za drugim tiho pomikali tik pod nemško mejo. Plazili so se v grapo, pa spet v breg in končno zgodaj zjutraj obstali v globini pod mejo. Začelo se je daniti. Borci so v miru čakali kaj bo prišel novi, sončni dan. Zaslišali so prve strele. Stražar na vzpetini je poročal, da se zbirajo Italijani pri Belici pri vrhi v grapo. Sporočilo je vznemirilo komandanta in borce. Začele so se mrzlične priprave za umik. Toda nihče ni vedel kam. Grapa je bila od vseh strani zaprta, tudi edini izhod, ki je večkrat služil za umik, so Nemci tesno zavarovali. Horjulski belogardisti so prvi opazili partizane. Rudij je dal ukaz za naskok na greben. Prvi so poskušali in že se je oglašil nemški mitraljez, ki je obvladal položaj pod seboj. Borci so iskali kritje za debli, skalami in v vrtačah.

Vsui se je sovražnikov ogenj iz vsega orožja. Borci so bili kot na dlani, niso imeli nobenega kritja; sovražniki so merili točno. Borci so se poganjali naprej. Toda kam? Vse poti so bile zaprte. Zaradi nadčloveških naporov sta zavladali utrujenost in huda žeja. Padali so prvi borci, med njimi mitraljezec Luka. Njegovi so pobrali mitraljez in se z njim upirali. Zatekali so se na srednji greben in se poskušali prikriti. Tudi dihati si niso upali, da jih ne bi slišali Nemci tik nad njimi na grebenu Grmade. Toda Nemci so opazili ležeče borce in ogenj se je ponovil. Na Belici so se oglašali minometi; k sreči so prve mine letele preko glav. Zdaj se je oglašilo še orožje s slemen Belega. Sovražni vojaki so streljali borcem naravnost v hrbet. Ura se je počasi pomikala, noč odrešiteljica pa je bila še zelo daleč. Komandirja 1. in 3. čete sta zahtevala od komandanta da odredi preboj. To zahtevo je ostro ponovil komisar 1. čete Jovo.

(se nadaljuje)

DOPISNIKI NAM POROČAJO

BEGUNJE NA GORENJSKEM

BORCI SO NOSILCI MNOGIH AKCIJ

V Begunjah na Gorenjskem so se 3. tm. sestali borci na svoji redni letni skupščini. V izčrpnem referatu o delu v preteklem obdobju in o nalogah v prihodnosti je predsednik Oton Mencinger nanizal vrsto uspešnih akcij. Posebej je poudaril pomen sodelovanja na osrednji proslavi Gorenjske ob 30-letnici osvoboditve, za kar je ZB NOV Begunje prejela posebno priznanje SZDL. Sodelovali so še na drugih proslavah, uredili spominska obeležja in dokončali osvetlitev grobišča talcev v Dragi.

Večina borcev je že bolj slabega zdravja in zato redno skrbijo za zdravniške preglede. Vsako leto pošljejo po enega člana v Strunjan. Pereče pa je vprašanje zdravljenja v zdraviliščih, ker pristojni zavod zaradi izgub v zdravstvenem zavarovanju nima dovolj sredstev na razpolago. Organizacija zelo pomaga svojim članom tudi pri reševanju stanovanjskih problemov s kratkoročnimi in brezobrestnimi krediti, toda sredstev je na razpolago le toliko kolikor se jih zbere z vračanjem anuitet iz prejšnjih posojil.

V imenu SZDL je spregovoril tovariš Kralj. Poudaril je, da je neizogibno uresničiti ideje, katerih nosilci so borci, da pridemo do brezrazredne družbe. Skrbeti je treba za prenašanje tradicij na mlade in pisati v ta namen svoje spomine. Borci so

dolžni pomagati tudi pri odpravljanju anomalij kot so odprava gospodarskega kriminala, dodeljevanje štipendij neupravičenim in neupravičeno bogatenje. V dejavnosti družbene samozastite v KS imajo široko možnost preventivnega ukrepanja.

Borci so zaskrbljeni zaradi usode naših manjšin v Italiji in Avstriji, ogorčeni pa so zaradi dejavnosti ekstremističnih emigrantov v tujini. Vendar so prepričani, da so JLA in v SLO organizirani bratski narodi Jugoslavije dovolj močni, da fašistom preprečijo vsako nakano. Potrebna je še večja angažiranost vseh borcev v dejavnosti krajevne skupnosti pri izvedbi raznih načrtov. Zato bodo podprli referendum za uvedbo samoprispevka za asfaltiranje lokalnih cest. Čimprej je treba doseči preureditev ceste iz Begunj do Tržiča, ki v sedanjem stanju zavira razvoj vasi ob njej.

Na kraju je bilo rečeno, naj se vsi borci in rezervni starešine naročijo na TV-15 in sodelujejo s prispevki v njem.

PAVLE VUGA

LJUBLJANA

VEŽE JIH SPOMIN NA PARTIZANSKO BOLNIŠNICO

Dne 26. februarja smo pisali, da odbor nekdanjih pacientov in osebja partizanske bolnišnice Snežnik (SVPB-S) pripravlja za te tovariše enodnevni izlet z letalom v

Split. Odleteli so 20. marca. Organizatorji so bili prijetno presenečeni, ker se je odzvalo kar 61 bork in borcev. Prišli so iz Novega mesta, Celja, Bleda, Nove Gorice, iz vse Notranjske in največ iz Ljubljane. Ganljivo je bilo videti tiste, ki so se ponovno srečali šele ob tej priložnosti.

Med poletom in bivanjem v Splitu so se odvijali živahni pomenki in čutili je bilo starega partizanskega duha. V Splitu so se dogovorili o nalogah, ki čakajo posameznike, da bi zagotovili pravočasno postavitev spomenika.

Izleta so se udeležili tudi predstavniki notranjskih podjetij in ZB NOV, ki so ponovno in javno zagotovili podporo podjetij.

Odbor SVPB-S se ponovno zahvaljuje podjetju Inex-Adria, da je omogočilo izlet. MAKS ZAVRŠNIK

OTLICA NAD AJDOVŠČINO

LETNA KONFERENCA BORCEV

ZB NOV Otlica nad Ajdovščino je imelo 6. marca letno konferenco. Iz poročila in odobranja članov je bilo razvidno, da je bilo delo v dveletnem mandatu obdobju plodno. Razprava, ki je sledila, je bila namenjena predvsem reševanju socialnih vprašanj, negovanju tradicij NOB in sodelovanju z mladino, splošnemu ljudskemu odporu, družbeni samozastiti in pomoči krajevni skupnosti. ZB NOV Otlica-Kovk bo v tem letu uredila spominsko okolje na kraju, kjer so bili ustreljeni štirje talci, udeležili se bodo proslave 35-letnice vstaje in razvili nov prapor. Dogovorili so se, da bodo pridobili čimveč naročnikov za TV-15 in s tem pomagali reševati finančno vprašanje izdajanja tega borčevskega glasila. Na koncu so poslušali predavanje komandirja postaje milice iz Ajdovščine o družbeni samozastiti.

MIRKO VIDIC

SLOVENJ GRADEC

ŠPORTNO SREČANJE OB DNEVU INVALIDOV

Mednarodni dan invalidov-športnikov iz Pomurja, Štajerske in Koroške, ki ga je pripravila invalidska organizacija koroške regije, je bil posvečen v znamenju športnih in kulturnih prireditev SV Slovenije.

Športna srečanja so bila 21. marca na območju občin Slovenj Gradec, Dravograd in na Ravnah na Koroškem. Kegljanja v borbenih partijah so se udeležile ekipe športnega društva Maribor, društva telesnih invalidov Murske Sobote, Ljutomera, Radlje ob Dravi, Dravograda, Ravne na Koroškem in Slovenj Gradca. Sodelovalo je 44 ekip z 268 aktivnimi tekmovalci, ki so se pomerili v petih panogah: kegljanju, streljanju, šahu, namiznem tenisu, plavanju.

Vrstni red — kegljanje: ŠD invalidov Slovenj Gradec, ŠDI Maribor, ŠDI Ravne I. itd.; šah: ŠDI Dravograd, ŠDI Slovenj Gradec, ŠDI Maribor itd.; namizni tenis: ŠDI Maribor I., ŠDI Maribor II., ŠDI Ravne itd.; streljanje: ŠDI Slovenj Gradec, ŠDI Ravne, ŠDI Ptuj itd.; plavanje: ŠDI Maribor. ADOLF ANKON

IZ NASIH KRAJEV

TRNOVLJE — Dne 2. aprila ob 19. uri bo v prostorih gasilskega doma občni zbor ZB NOV Trnovlje. Na pravih seji so se dogovorili tudi o akciji za povečanje naročnikov našega časopisa. V. DOBRIŠEK

VELENJE — Pred nedavnim je na letni konferenci bilo obravnavano tudi vprašanje zdravljenja invalidov. Z veseljem so pozdravili sklep, da bodo v Velenju dobili posebno ambulanto zanje. Velenjski invalidi še vedno zelo aktivno sodelujejo v družbenopolitičnih organizacijah. S. V.

KOPER — Predsedstvo obalno-kraškega odbora ZB NOV je na svoji zadnji seji obravnavalo poročilo republiškega odbora ZB NOV za minulo obdobje in načrt dela za prihodnja leta. Bistvenih pripomb niso imeli. Menijo, da je posebno skrb treba posvetiti stanovanjskim vprašanjem, zdravstvenemu in invalidskemu varstvu, izenačenju pokojnin oz. invalidnin in dokončni rešitvi problema letalcev prekomorcev. Predsednik Rado Pišot-Sokol je poročal tudi o poteku sodne obravnave v Trstu. Izvolili so tudi delegate za komisijo za SLO in družbeno samozastito. BOGOMIL LILJIA

KRANJ — Na zadnji seji vseh treh zborov občinske skupščine Kranj so imeli na dnevnem redu reševanje problematike borcev. To je bilo prvič, da so vprašanja borcev bila deležna tolikšne pozornosti. Skupna vsota za družbeno pomoč borcem v lanskem letu je bila 1.239.000 dinarjev ali 33 odstotkov več kot leto poprej. Na seji so poudarili, da se mora ta pomoč zviševati skladno z gibanjem življenjskih stroškov. Kranjska občina si prizadeva, da bi prišlo do podpisa družbenega dogovora za celotno republiko in do določitve enotnih meril za dajanje materialne pomoči borcem. K. MAKUC

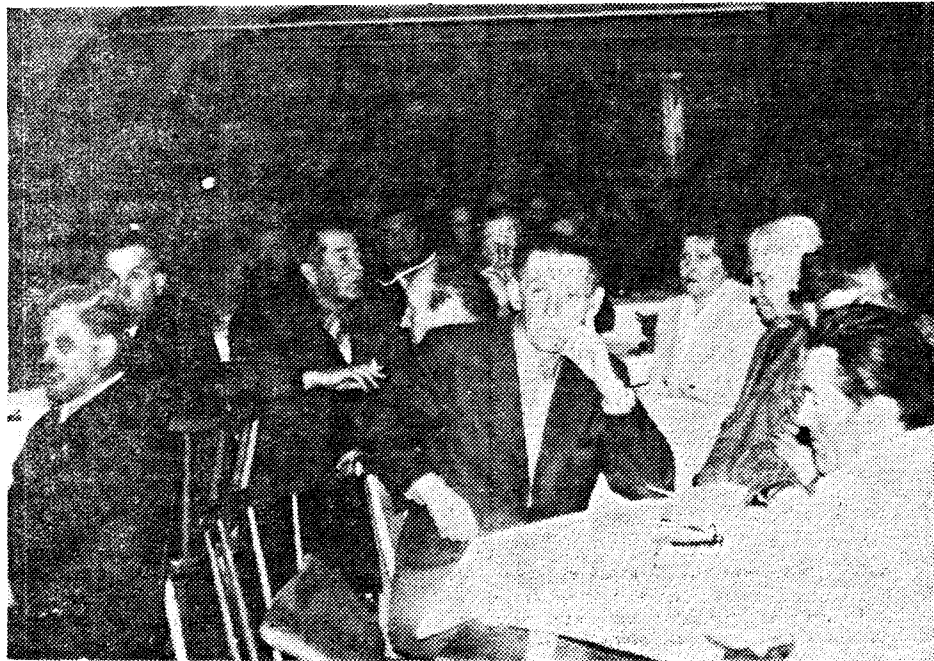
IDRSKO — Na pobudo ZB Idriške in mladine so pred dnevi priredili prvi spominski smuk po partizanskih stezah na pobočju Matajurja. Najboljše ocene so dosegli mladinci: Henrik Kurinčič, Joško Kurinčič, Milan Ručna, Vlado Miklavčič, Slavko Manfreda, Joško Stres, Miro Uršič, Marjan Manfreda, Joško Gabršček in Matko Koren. Prvi trije so prejeli spominsko diplomu. Prireditelji upajo, da bo spominski smuk postal tradicionalen in da bodo prihodnje leto vključili vanj tudi streljanje v tarčo. IVAN KURINČIČ

STARSE PRI MARIBORU — Organizacija ZB NOV v Staršah na Dravskem polju šteje 63 članov. Marljivi so in trudijo se, da bi v okviru danih možnosti opravili čim več nalog. Zdaj so sprejeli sklep, da bodo obnovili spomenik talcem pri Obrežu ob cesti v Prepolje. En dan v šolskem letu bodo pripovedovali učencem o našem osvobodilnem boju. Z zbiranjem gradiva o NOB na Dravskem polju bodo nadaljevali tudi letos. F. HOVNIK

TREBNJE — Na letni konferenci organizacije vojnih invalidov so ocenili delo odbora v minulem obdobju. Njihova organizacija šteje 75 članov. Med razpravo so izrazili mnenje, da je novi invalidski zakon prinesel veliko novosti v korist invalidskih upravičencev, prezrl pa je vprašanje vojnih vdov, ki so se ponovno poročile. Te bi morale biti prav tako upravičene do družinske pokojnine kot tiste, ki se niso poročile. O zdravstveni zaščiti in pridobivanju pravice do invalidskega dodatka so se izjavili pohvalno. PAVLE MIKLIC

RAVNE NA KOROŠKEM — Pionirji iz Ljubnega so 31. marca izročili Kurirčkovo pošto svojim tovarišem iz Raven. Slovesnost je bila pri planinski postojanki na Smrekovcu. F. SREBOTNIK

MURSKA SOBOTA — Zveza prijateljev mladine in ZB NOV sta tudi letos pripravili sprejem Kurirčkove pošte. Sprejeli so jo 7. tm. na mostu čez Muro pri Petanjcih. Torba potuje po skrivnih poteh do Gorkega in 8. aprila je prispela v roke kurirčkov osemletke Karla Destovnika-Kajuha v Murski Soboti. FILIP MATKO

Borci v Begunjah na Gorenjskem poslušajo poročilo o delu svoje organizacije. Foto: CINGERLE

POGOVORI MED BORCI

Na Bledu je bil 30. marca občni zbor ZB NOV, kamor sem bil povabljen kot občan. Povabila sem bil zelo vesel, kajti z borci sem bil že večkrat skupaj. To so tovariši, ljudje, ki so prestali vojno viro v dosti težjih okoliščinah kot jaz. Čeprav so potrebni mirnega življenja, so še danes močan steber družbenopolitičnega dela na Bledu. Borci niso izgubili zaupanja v ZK in vedno so obsojali odnose, ki niso v skladu z njenimi načeli.

Zal sem med navzočimi pogrešal spomeničarje in predvojne komuniste, predvsem tiste, ki so baje izstopili iz ZK in se umaknili iz političnega delovanja. Menim pa, da so ti tovariši nekje le še družbeno aktivni in da so verjetno še opora samoupravnim družbenim ureditvi. Pogrešal sem jih tudi zato, da bi skupno počastili spomin na padle ali preminule tovariše, s katerimi so sodelovali.

Borci NOV na Bledu nimajo ustreznega lastnega prostora. Zato bodo poskušali pridobiti zemljišče na Pristavi, kjer bi postavili novo zgradbo. Osebo menim, da bi to bilo predaleč in da bi morali poiskati primernejšo lokacijo kje v središču Bleda. Borci apelirajo zato na vse člane ZB in prosijo, da bi prav tako sode-

lovali pri obnovitvi partizanskega pokopališča in napisov na spomenikih. Sodelovanje bo seveda potekalo skupno s krajevno skupnostjo, ki se trudi, da bi vzpostavila čim tesnejše stike z občani.

Med najpomembnejše akcije bo spadala izvedba referenduma za uvedbo samoprispevka, s katerim bi zgradili mrliške vežice na pokopališču in asfaltirali ceste. Akcija bo uspela le, če bo vsakdo na svojem terenu pravilno tolmačil njen pomen in nujnost. K celovitejši izgradnji Bleda bi morali pritegniti tudi Viator. Pripraviti bi morali vsaj en skupen sestanek članov ZB ter predstavnikov krajevne skupnosti iz Viatorja, pa tudi z občani, da bi se o tem pogovorili.

Na bližnjem prazniku OF nameravajo podeliti 14 priznanj starejšim borkam. Predlagajo, da bi vsak borec pomagal ustvariti evidenco, v katero bi prispeval življenjepis in sliko. Tako bi lahko uredili posebno knjigo, iz katere bi lahko črpali tudi nekrologe za TV-15.

Ob tem je treba obsoditi brošuro Turističnega društva Bled. V njej je omenjena okupacija le v nekaj vrsticah, nikjer pa niso omenjeni spomeniki NOB. Upravičeno se lahko vprašamo: Ali je bila nemška

okupacija pri nas samo nekakšna civilna uprava brez vojaških operacij? Bled je med vojno pretrpel mnogo gorja zaradi okupatorjev in njihovih pomagačev. Nema lo občanov je bilo zaprtih, ubitih ali izseljenih. Zato naj tujci vedo, da je Bled pridobil svobodo z mnogimi žrtvami.

Ob koncu občnega zbora se je k razpravi prijavil tudi predsednik ZB NOV Radovljica tovariš Strgovšek. Poudaril je velik pomen dosedanjega sodelovanja med ZB in KS. Med drugim je pojasnil, zakaj komisija za ugotavljanje neupravičenega bogatenja ni aktivna. Razlogi so objektivne narave. Izrazil je nezadovoljstvo z delom komisije za priznanje statusa koroških borcem. Glede spomeniškega varstva je povedal, da je varstvo spomenikov prešlo v pristojnost republiških organov. Za obnovo spomenika na Pokljuki je prispevala Železarna Jesenice, za obeležje v Begunjah in Dragi pa skrbi ZB.

Zbora in pogovorov smo bili veseli vsi. Želeli pa si moramo, da bi v prihodnje bilo na takšnih sestankih še več občanov in mladine.

ALOJZIJ VOVK

V vojašnici proletarske brigade v Ilirski Bistrici je bila te dni prva letna skupščina Zveze socialistične mladine »Ilija Badovinac«. Dosedanji predsednik Dragan Bogunović (na sliki) je podal izčrpno poročilo, v katerem je poudaril uspešnost dela. Organizacija je ob tej priložnosti sprejela sklep, da bodo posvetili več pozornosti sprejemanju novih članov, da bodo še naprej sodelovali v vseh delovnih akcijah bistrške mladine in da bodo z domačimi mladinci sodelovali še tesneje.

Besedilo in foto: P. NIKOLIC

PRIMSKOVO PRI KRANJU

SESTALI SO SE BORCI IN INVALIDI

Združenje borcev NOB v Primskem pri Kranju šteje 250 članov. Dne 21. februarja so imeli letni občni zbor. Dolgoletni predsednik Jože Snedič je v poročilu pojasnil tudi zločinsko delovanje emigrantov v tujini in razmere na Koroškem. Poročilo o delu organizacije v minulem dveh letih mandatnem obdobju je prebral tajnik Ivan Knez. Borci so sodelovali na vseh prireditvah. Omenil je, da so se spomnili visokih življenjskih jubilejev nekaterih tovarišev. Nato je predsednik ZZB NOV Kranj na podlagi razprave o poročilih pojasnjeval pravice in dolžnosti borcev.

Izvolili so nov upravni odbor, za predsednika in tajnika pa so ponovno izbrali tovariša Snediča in Kneza. Z odobratvijo so sprejeli delovni načrt za letošnje leto.

Dne 11. marca so imeli občni zbor vojni invalidi. Njihova organizacija šteje zdaj samo 25 članov. Kljub temu niso pristali na predlog, da bi postali samo še sekcija v okviru ZB. Imajo sposoben in marljiv upravni odbor, svoj prapor in aktivne članke. Tako so ponovno izvolili svoj odbor in si zadali naloge za tekoče leto.

KAREL BREZAR

VITANJE

SREČANJE BORCEV

ZB NOV Vitanje je 21. marca organiziral srečanje članov, da bi se pogovorili o problemih in o nalogah v letu 1976.

Skoraj stodstotna udeležba kaže na veliko zanimanje članstva za delo v svoji organizaciji in na lepo sodelovanje z vodstvom. V uvodnem nagovoru je predsednik poudaril pomen aktivnosti na vseh področjih, na katerih delajo. Borci morajo še naprej bedeti nad pridobitvami ljudske revolucije in vzgajati mladi rod v njenem duhu.

Najhujiši problem, ki tare skoraj sto. člansko organizacijo, je vsekakor zdrav.

OBCINSKI IN KRAJEVNI PRAZNIKI

● VIPAVA

18. aprila 1942 je italijanska vojska v velikem številu napadla partizanske enote na Nanosu.

● VELIKA LOKA

Dne 19. aprila 1942 je partizanska zasedla, ki jo je pripravil Varetov bataljon, napadla italijansko vojaško kolono in uničila en tovarnjak.

● DRAGA

Dne 19. aprila 1942 je odšlo iz Drage v partizane večje število vaških fantov.

● TRZISČE

Dne 20. aprila 1942 je odšlo v partizane veliko število vaščanov.

zavedamo enakopravno vključevanje invalidov v delo, življenje ter odločanje. Sodobna tehnika in tehnologija odpirata nove možnosti enostranskih del, ki jih lahko opravljajo invalidne osebe. Tem osebam morajo biti odprta vrata v naših delovnih organizacijah, kar so si zadale organizacije Zveze sindikatov v sklepih kongresa še posebej nalogo, da bodo invalidne osebe enakopravno vključevale v združeno delo. Vse to pa nam tudi zagotavljajo ustavna določila. Smoter družbenega razreda je boj za vedno boljše in humane odnose.

V okviru letošnjega mednarodnega praznika invalidov v Ljutomeru so podelili tudi 16 priznanj rejnicam, ki nesebično in potrpežljivo pomagajo pri vzgoji in usposabljanju precejšnjega števila otrok. V rejniških družinah občutijo ti vso toplino, za katero so prikrajšani, in pridobivajo temelje za samostojno življenje.

STANISLAV FEUS

LJUBLJANA-ŠIŠKA

PROGRAM SO IZPOLNILI

ZB NOV Milan Majcen — Hinko Smrekar v Šiški je imelo 27. februarja razširjeno sejo. Po političnem referatu Živka Bernota je prebral poročilo predsednika Stanko Juvan. Organizacija je po svojih komisijah dosledno izpolnjevala svoj program. Posebej je treba omeniti, da je komisija za SLO usmerila svoje delo v koordinacijo z odborom ljudske obrambe in štabom civilne zaštite pri krajevni skupnosti in sodelovala pri organiziranju enot narodne zaštite oziroma teritorialne obrambe. Sodelovala je tudi pri izvedbi predavanj iz dopolnilnega pouka obrambe in zaštite. Borci so sodelovali pri vajah CZ v tovarnah Lek in Litostroj. V odborih SLO in CZ sodeluje 185 članov. Marljivo izvaja svoj program tudi komisija za invalidska vprašanja in interniranje. Komisija za negovanje tradicij je poskrbela za predavanja učencem osnovne šole Zvonka Runka in železničarske strokovne šole. Priredili so več izletov, decembra pa so imeli tovariško srečanje z vdovami in materami padlih borcev.

ANGELA PRELC

PLODNO TRIMESEČJE

Na zadnjem sestanku krajevnega odbora ZRVS »Hinko Smrekar«, ki združuje tri osnovne organizacije, so pregledali in zelo ugodno ocenili delo rezervnih vojaških starešin v prvem trimesečju. Predavanj o zasedah in družinski samozastiti se je udeležilo približno osemdeset odstotkov članstva, zdaj pa pripravljajo seminar na temo »Metoda prinašanja odločitev poveljnikov«. V prvih treh mesecih so člani krajevnih organizacij pomagali k organizaciji razstave slik o vojaški gimnaziji Franc Rozman-Stane, tako da so se učenci osnovne šole Zvonka Runka seznanili z delom in življenjem mladih v tej naši sodobni vzgojni ustanovi, ki pripravlja kader za potrebe naših oboroženih sil. V kratkem bodo ustanovili tudi aktiv ZRVS v tovarni »Tiki«, s šolami na območju krajevnih skupnosti pa bodo navezali še tesnejše stike. Med nalogami za naslednje trimesečje bi veljalo omeniti akcijo rezervnih vojaških starešin za nadaljnjo krepitev in uveljavljanje družbene samozastite, sodelovanja z obrambnimi krožki v šolah, kakor tudi pomoč mladini, zlasti pa mladinskim pohodnim enotam. Dogovorili so se tudi, da bi v maju, v cilju medsebojnega spoznavanja rezervnih starešin, organizirali izlet v zgodovinske kraje naše ožje domovine.

B. JAKOVLEVIČ

KOPER

NA PREDAVANJU MNOGO POSLUŠALCEV

Obalni odbor ZRVS Koper in upravni organ za zadeve ljudske obrambe skupščine obalne skupnosti Koper sta v skladu s programom strokovnega usposabljanja svojih članov, predstavnikov civilne zaštite in mladine v letu 1976 priredila predavanje o najbolj aktualnih vprašanjih s področja SLO. Tako je 3. aprila posebna skupina višjih častnikov ljubljanske armadne oblasti predavala vabljajem iz območja občine Koper v kinodvorani »Soča«. Le ta je bila v celoti zasedena. Ob 11. uri pa je bilo isto predavanje na sporedu v Avditoriju v Portorožu za območje občin Izola in Piran.

Ob koncu se je predsednik Obalnega odbora ZRVS Ivan Puntar navzočim zahvalil za tako množičen obisk. Med udeleženci je bilo tudi veliko mladih, kar je še posebej razveseljevalo.

S. C.

TRZİČ

BUDNO VARUJMO SVOJO ENOTNOST

Mestna organizacija ZB NOV Trzič je imela letno konferenco 20. marca. V uvodnem poročilu so posebej poudarili, da ne smemo pozabiti na delovanje ostankov sovražnih sil. V sosednji Avstriji se naša manjšina še vedno sooča z nasprotniki, ki jo hočejo germanizirati. Umor konzula Zdovca je prav tako delo naših sovražnikov.

Odbor je imel sedem sej. Sprejete sklepe so izvedli v celoti. Sedem članov je ob 30. letnici osvoboditve prejelo odlikovanje. Pripravili so tudi vprašalnike za zdravstvene preglede borcev.

Organizacija je sodelovala pri vseh praznovanjih v lanskem letu. Med temi je treba posebej poudariti srečanje nekdanjih zapornikov na Ljubelju dne 24. maja. Dne 22. julija sta v Domžale odšla kar dva avtobusa udeležencev. Do dneva OF so očistili in uredili vse spomenike in obeležja. Vsega skupaj so se udeležili 15 proslav in ene komemoracije.

F. P.

RADOVLJICA

PREDAVANJE ZA REZERVNE STAREŠINE V APRILU

V okviru letošnjega programa vojaško strokovnega usposabljanja rezervnih vojaških starešin, je v radovljiški občini v aprilu na vrsti obravnavati tretje teme, ki nosi naslov Partizanska četa v zasedi. Predavanje, ki ga posreduje rezervni polkovnik Slavko Staroverski, je bilo v ponedeljek, 12. aprila v Radovljici, v torek, 13. na Bledu in v sredo, 14. aprila v Bohinjski Bistrici. Za zamudnike in za tiste, ki se teh predavanj niso mogli udeležiti, bo ponovljeno v ponedeljek, 19. aprila ob 17. uri v kinodvorani v Radovljici in v torek, 20. aprila ob 17. uri v kinodvorani na Bledu.

J. R.

KRANJ

POKLONITEV NA PLANICI

V soboto, točno na dan tragičnega dogodka na Planici nad Zabnico pri Kranju 27. marca pred 34. leti, je bila letos tradicionalna spominska slovesnost. Takrat, 1942, je namreč padlo 15 borcev Selške čete, med njimi tudi narodni heroj, takratni član glavnega poveljstva partizanskih čet Slovenije in organizator vstaje na Gorenjskem tovariš Stane Zagar. Po herojski Dražgoški bitki se je ta četa Cankarjevega bataljona zadrževala nad Selško dolino. Dan prej se je bila premaknila iz osojnih krajev na že kopna pobočja v Rovtu pri Planici. Toda bili so izdani. Nemci so vso noč zbirali svoje sile in močno obkloplili četico. Toda boj je bil srdit. Po treh urah bitke so borci imeli že štiri mrtve in še več ranjenih. Ostrina boja pa se je stopnjevala. Nemci so zažgali osušeno vresje. Komandir čete Matija Udvarc, izkušen španski borec, je predlagal zadnjo možnost — prodor skozi ognjeni obroč za vsako ceno. Tako se je zgodilo. Ko so se pozneje spodaj znova sestali in se presteli, jih je bilo samo še 17. Se med temi ni bilo nikogar brez rane. Petnajst pa jih je padlo s Stanetom Zaganjem in komandirjem Udvarcem vred.

Tudi Nemci kljub veliki premoči, se niso umaknili poceni iz krvavega srečanja.

Letošnje slovesnosti se je udeležil edini še živeči udeleženec tega dogodka, Stane Karsnik-Jelovčan, predstavnik družbeno političnih organizacij občine Kranj, delegacije organizacij in delovnih kolektivov, pripadniki JLA, mladina raznih šol in še zlasti prebivalci tamkajšnjih krajevnih skupnosti — Zabnice, Bitnje, Sv. Duh in Jošt, ki ta dogodek vsako leto počastijo s svojim krajevnim praznikom. Kulturni program pa je izvedla mladina iz Stražišča in Zabnice.

Pomen boja na Planici in naše revolucije je nasploh ter dolžnost vseh nas, zlasti pa mladega rodu za uresničevanje tistih ciljev, za katere so padale žrtve, je na slovesnosti orisal predsednik občinskega odbora ZZB Kranj tovariš Jože Marjek. Ko je omenjal še ostanke ideologije takratnih zasluževalcev svobode, je omenil tudi pojave nepravilnih odnosov do naše manjšine na avstrijskem Koroškem ter podobno tudi v negiranju Makedonske nacionalnosti v sosednji Bolgariji. Ob tem je poudaril, da nikdar in nikoli ne bomo dopustili barantati z našimi pravicami, za kar je bilo prelito toliko krvi.

K. M.

Bohinj je bil že pred vojno močno žarišče razrednega boja proti kapitalizmu in protiljudskim režimom beograjske klike. Poseben pečat tej borbi so dali predvojni komunisti na tem terenu, med katerimi velja posebno omeniti Jožeta Azmana iz Nomenja in njegovega zvestega sodelavca Tomaža Godca iz Bohinjske Bistrice. Oba sta partijsko mrežo močno razpredla tako, da so prebivalci Bohinja ob okupaciji leta 1941 vedeli, da jih čaka naporna borba proti okupatorju za osvoboditev naše domovine.

Takoj po ustanovitvi protiimperialistične fronte slovenskega naroda in kasnejše OF (27. aprila 1941) so se občani Bohinja vključili v uresničevanje nalog, ki sta jih postavljala KPS in OF. Priprave so bile opravljene v takšni meri, da so bili ljudje ob dnevu vstaje slovenskega naroda (22. julija 1941) že pripravljeni prijeti za orožje in stopiti v oboroženi boj proti okupatorju in domačim izdajalcem.

★

Po nalogu SK KPS in glavnega poveljstva partizanske vojske sta bili že dne 28. in 29. julija 1941 ustanovljeni Pokljuka in Jelovska četa iz katerih je bil 5. avgusta 1941 na Jelovici nad Vodiško planino ustanovljen legendarni Cankarjev bataljon.

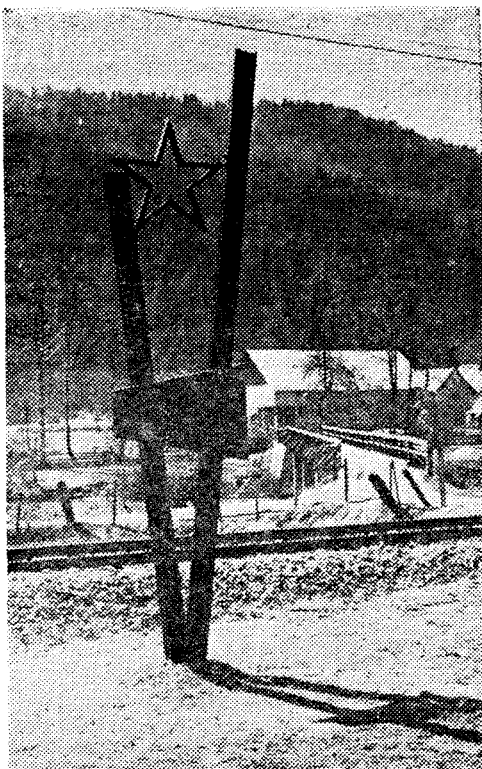
Tako hitra in dobro organizirana partizanska vojska v letu 1941 je dala pobudo tudi za decembrsko vstajo v Bohinjski in Gornjesavski dolini. Le-ta je močno odjeknila po vsej Gorenjski.

Jelovica in Pokljuka sta srednjegorski planoti, ki sta predstavljali idealne pogoje za partizansko bojevanje. Povezava med obema predeloma pa je izredno težka, saj ju loči globoka dolina — Soteska, po kateri je speljana železnica in cesta. Po njej pa si utira pot tudi reka Sava Bohinjka.

Partizanske enote na Jelovici in Pokljuki so imele stalne stike preko kurirskih zvez. Partizanski kurirji so morali poiskati primerne in varne prehode za manevriranje in prenos sporočil.

Med Bohinjsko Belo in Bohinjsko Bistrico so bili važni naslednji prehodi: Kupljenik, Boh. Bela — Slamniki — Vedernik — Obrne — Pokljuka — Gladka dolina — Soteska — Pokljuka — Rovtarica — Pod korita — Pokljuka — Ribčeva planina — Nomenjsko polje, Pokljuka — Ribčeva planina — Log — Koprivnik, Ribčeva planina — Lepence — Koprivnik.

Med omenjenimi partizanskimi prehodi je bil vsekakor najvažnejši, najvarnejši in najbolj organiziran prehod prav na tem mestu — na Logu.

Posneek s slavlja v Logu, ki ga je organiziralo združenje borcev Bohinjska Bistrica s predsednikom Albinom Polajnarnjem in železniško gospodarsko podjetje Ljubljana. V kulturnem programu so sodelovali učenci osnovne šole Janeza Mencingerja iz Bohinjske Bistrice pod vodstvom učitelja Fistra.

V Logu pri Bohinjski Bistrici, na križišču današnje republiške ceste in nekdanje poti, ki je povezovala s partizanskimi potmi Koroško s Primorsko so se zbrali v nedeljo 11. aprila letos borci in aktivisti, nekdanji terenski delavci, kurirji in občani na slavlju ob odkritju spominskega obeležja, ki ga je postavilo železniško gospodarstvo Ljubljana. Tako je obogatilo spomeniško zakladnico Bohinja iz NOB.

Slavnostni govornik je bil Anton Dežman, generalmajor v pokoju in narodni heroj.

Slavje na Logu pri B. Bistrici

Najprej so ta prehod koristili terenski delavci obveščevalci, posamezni kurirji, v letu 1942 pa že manjše enote Jelovske in Pokljuske čete.

Nemci so se zavedali pomembnosti teh prehodov in pomena železnice in so dolino Soteske močno zavarovali, posebno objekte na progi. Železnica je služila v tistem času le za prevoz delavcev v železarno na Jesenicah in za prevoz manjših tovorov.

★

Ko smo partizani v začetku septembra iztirili tovorni vlak pri Nomenju, se je nemški nadzor povečal. Za to poostreitev pa je poskrbel šef železniške postaje No-

menj, gestapovec Adlešič. Pozneje ga je partizanska vojska likvidirala.

Z naraščanjem partizanske vojske, ustanavljanjem organov oblasti in zavednih enot, se je pokazala potreba po rednih kurirskih zvezah. Sredi leta 1943 so bile ustanovljene redne kurirske postaje in linije pod imenom G. Gorenjsko, ki je imela neposredno povezavo s štabom 9. korpusa in preko Gorenjske do zapadno koroških enot.

Na tem območju je bila ustanovljena kurirska postaja G-2 na Jelovici in G-4 na Pokljuki z glavnim preходом čez Log. V tej smeri je stekla redna dnevna kurirska zveza, tod so šli prvi transporti novih borcev z jeseniškega in blejskega območja.

Med njimi je bila tudi skupina osvoboditih francoskih vojnihi ujetnikov.

Po kapitulaciji Italije je železniška proga Jesenice—Gorica dobila poseben pomen v zvezi s preskrbo nemške vojske v Italiji. Zato so Nemci progo zavarovali.

Kurirska linija G-2, G-4 in G-27 se je morala temu položaju prilagoditi. V ta namen je bila organizirana različna signalizacija na obeh straneh prehoda.

Poudariti velja, da so bili vaščani in železničarji izredno predani narodnoosvobodilnemu boju. Po tej liniji je šlo v partizanske brigade na Primorsko približno štiri tisoč novincev.

Iz slavnostnega govora, ki ga je imel narodni heroj ANTON DEŽMAN

Ne joči, mama...

Sedemnajstega maja leta 1944 je bilo jutro težko in dušeče. Ura je odbila osem in v tej jutranji uri, v tem brezupnem, bledikastem videzu nočnih dogodkov so se mi začela zbirati pred očmi dejstva grozljive situacije: pohod črne roke na Posavju, streli... Mrto in živi z grozo v očeh. Zaman sem se skušal sprostiti morečega vtisa minule noči. Neprespane ure groze so me silile v razmišljanje, da je človek v vojnem času najbolj nečloveško bitje na svetu. Nisem slepomišil. Domišljjal sem si najhujše.

Pri sosedu so se odprla hišna vrata in na prag je stopila vdova, omotična od tragedije. Objokane oči, globoke gube in močno vdrti očesne votline so že od daleč kričale o težkih prečutih urah.

Stopil sem ji nasproti z bolečimi mislimi, saj je postala osamljena kakor gobavka v karanteni. »Moje najiskrenejše sožalje.«

Telo se ji je krčevito streslo, ko se ji je iztrgalo iz suhih, razpokanih ust: »Hvala...« Razveselila se me je, vsi stanovalci v hiši so ji pokazali hrbet, kakor garjevi ovci.

»Mule, sin v hosti med komunisti, hči, rdeče obarvana za zapahi, no sedaj pa še on! Prava golazen!«

»S takimi ni imeti posla v teh časih!« Tako so se menili.

Soseda si je z robcem obrisala solze, jaz pa sem jo bodril: »Močni bodite, že zaradi otrok!« Že drugič v kratkem času sem jo tolažil v njeni obupanosti. Malo pred tem dogodkom so ji aretirali hčerko-skojevko. Vedel sem, da ima malo upanja, da bi preživela. Takšni so bili časi. »Prišlo je njenih pet minut in ona ne bo zapravila svojega mladega življenja.« Tako sem jo tolažil takrat, v roke pa sem ji stisnil nekaj priboljška, da ji pošlje v ječo. Tokrat sem ji rekel: »Ne jočite, soseda! Jok vam ne bo pomagal!«

»Tako mi pravi tudi otrok: 'Ne joči, mama!' Pa kaj morem, ko je vse tako neresnično, tako nemogoče, pa vendar tako strahotno resnično. Na koncu svojih moči sem. Pred očmi mi še vedno plešejo nočni dogodki. Možgani mi pritiskajo na oči. Poglejte, kako drhtim... kako se mi tresejo roke.«

»Pa kako je bilo?« sem jo vprašal nepremišljeno. »Čba sva bila še budna v postelji. Revež je vsak večer bedel dolgo v noč, ker ni mogel spati. Pogovarja-

la sva se o fantu in o hčeri, kakor tolikokrat. Kaj počno z njo? sem ga vprašala, kakor vsak drug večer.«

»Isto kot z drugimi...«

»Misliš, da jo tepejo? Tak otrok pa v ječi...«

»Vojna je in nekateri dozoriijo bolj rano, kakor drugi. Taka je ona...« Oči so se mi zasvetile kot da se je na steni, v temi zarisal njen obraz.

»Tvoja je, čisto tvoja in fant tudi...«

»V skrbeh sem,« je dejal on. »Že dolgo nisva dobila nobenega glasu od njega.«

»Tudi mene grize strah, toda on ima puško v roki, lahko se brani, kaj pa Ljuba, ona je tako nemočna v ječi.«

»Kdo ve, kje se fant sedajle bori?«

»Najbrž ga ne bova videla nikoli več.«

»Korajša velja,« me je bodril. »Poznam ga, mlad je, zdrav kot riba v vodi, pogumen in drzen. Takim je sreča vedno naklonjena.«

»Oni v hribih že kako, ampak mi tu, ali se ti ne zdi, da nihče med nami nima več pravice do golega življenja?«

Misel mu je zaplavala drugam: »Se spominjaš tiste ure, ko je kar bruhnilo iz njega: Ata, v hribe grem, med partizane. Domovina me kliče!«

»Kako se ne bi spomnila. Oba sva kar zazijala. Ali je to mogoče? Tak pob, tako mlad je še bil.«

»Dušan, to je od tebe zelo lepo« si mu dejala in ga objela.

»Ponosna sem nate.«

»Ti pa si mu rekel: Fant, naj te spremlja sreča na tej dolgi in nevarni poti!«

»Kakšen fant!« je dejal tisti večer, ko ga je vzela mesečna noč. Zvezde na nebu, njegovi odhajajoči koraki in petje fantov na vasi, ki so šli v partizane...

Ura je bila pozna pa sem mu rekla: »Sedaj pa zaspi, spanec je boljši kot žganec!«

»Kako rad bi dal eno noč spanja za majhno skledo belih žgancev, takih, ki se kar tresejo, in se tebi tako posrečijo,« je odgovoril smeje. Nisem vedela, da sem slišala njegov zadnji smeh, ki je bil kot topel objem, ki mi je pregnal vsako žalost iz srca. Potem pa sem ugasnila luč. Zaspati pa nisem mogla. Nejasen strah je kljuval v meni. Strah pred neznanim. Strah siromaka, ki se boji zaradi tisoč stvari. Malo sva se še menila o hčerki in o tem, kako ji je težko v policijskih zaporih. Čez čas pa sva le zaspala.

Iz čudnega sna naju je zbudilo razbijanje po hišnih vratih. Groza mi je stisnila grlo. Kri mi je zastala, hlad stresel do kosti. Oba sva sedela na postelji v temi. Potem pa odklepanje hišnih vrat, škorklanje po lesenih stopnicah navzgor. »Po tebe gredo!« sem zahlipala in si obrisala potno čelo.

»Odprite! Odprite! Bum... bum... bum!« se je čulo butanje na kuhinjska vrata.

»Pojdi in odpri tem hudičem, sicer nam bodo še vrata razbili,« mi je dejal on.

»Ze grem! Ze grem!« sem zaklicala, povlekla haljo na sebe in nataknila copate. V sebi sem čutila zlo slutnjo.

Spet butanje na vrata...

»Kdo je?«

»Policija!« se je zadržal glas od zunaj.

»Policija? Saj nismo razbojniki! Pridite podnevi!«

»Odprite, če ne vam razbijemo vrata!«

Odklenila sem in pred menoj je stala dvojica, vsak z naperjenim revolverjem.

»Kaj hočete?« sem odločno dejala, kajti bila sem pripravljena braniti moža s svojim telesom.

Onadva pa sta me odrinila in vdrila v spalnico. In potem... potem... sta padla dva strela; slišala sem padec.

»Moj mož!« sem zakričala, a v sobo nisem mogla. Naperjena pištola mi je branila. Bilo je pošastno. Bila sem tako iz sebe, tako prestrašena, da so mi noge odpovedale. Zašibila so se mi kolena in zgrabila me je groza, ki si je ni mogoče predstavljati. Sesedla sem se na stol, kot da bi mi požagali noge. Stene so zaplesale okrog mene. Sto režečih obrazov se je prikazalo in sto pištol je bilo naperjenih vame. »Moj mož!« sem zastokala.

»Nič več nimate moža! Sedaj je dobil svoje! Vsake-mu svoje!« Krohotanje in škorklanje po stopnicah navzdol. Potem pa sem stekla k njemu, pokleknila, da bi čula eno samo besedo v slovo. »Slišiš... slišiš?« sem ga klicala, toda vse zaman. Njegov pogled je osteklenel. Izraz se mu je oddaljil in iz premrlih ustnic je dahnila smrt. Njegovo življenje je bilo že daleč. Da je bila muka še večja, sem v prividu zagledala hčerko, začutila njene klice: »Mama... mama! Pomagaj!« Surovo so jo pretepali. In potem sem zagledala sina, težko ranjenega. »Mama... mama!« so šepetale njegove krvaveče ustne.

Bilo mi je težko zaradi njenega gorja. Obstal sem kot da sem pribil na zemljo in da sem izgubil dar govora.

Po cesti se je pripeljal ježenski župan Sever. Na obrazu dobrohoten smeh, zadovoljstvo zaradi minule krvave noči.

»Francelj, pogled kaj se je zgodilo!« Pokazal sem mu znake črne roke na betonskih stebrih vhodnih vrtnih vrat. »Tu joka žena, ki ji je črna roka ubila moža! Kaj naj zdaj stori?«

Nadel si je posloven obraz z nasmeškom kot da bi šlo za ogled živine za zakol. »V mrtvašnico z njim!« je ukazal in se zmagovalno odpeljal naprej. V njegovih očeh sem ujel grozljiv pogled. Vedel sem, da se mi bliža ura poslednjega obračuna.

CIRIL RAMOVŽ

IMELI SMO LJUDI

Stanislav Klavora

V Bovecu so se sredi marca za vedno poslovili od Stanka Klavore. Rodil se je pred 56 leti. V NOV je vstopil po kapitulaciji Italije. Bil je borec v raznih enotah 9. korpusa, najdlje pa v 18. Soški in Vojkovi brigadi. Bil je tudi v skupini partizanov, ki so bili poslani na Korosko, da bi tam pomagali ustanoviti Južnokoroški odred. Zapustil je ženo in pet otrok.

Helena Haložan

Na pokopališču v Trzinu so se pred kratkim za vedno poslovili od Helene Haložan. Stara je bila 57 let, bila pa je znana kot aktivistka in vdova borca, ki je padel med boji Kamniško-zasavskega odreda. Pred leti se je v gorah smrtno ponesrečil tudi njen sin Lado. Do konca je bila zavedna in marljiva družbenopolitična delavka.

Jože Rupnik

Konec marca so v Spodnji Idriji pokopali Jožeta Rupnika. Rodil se je leta 1923 v Idrijski Beli. V partizanske vrste je vstopil septembra 1943 kot borec Idrijskega odreda. Potem je bil v Zaščitni četni partijske šole, v Gradnikovi brigadi in v Udarinem bataljonu 31. divizije. Bil je tudi ranjen. Prejel je več odlikovanj in je imel čin rezervnega kapetana.

Filip Kastrin

Pred nedavnim so v Idriji pokopali Filipa Kastrina, rojenega leta 1898. Pokojni je začel aktivno sodelovati z OF aprila 1942. Dne 9. oktobra 1943 je odšel v partizane. Bil je v Vojkovi brigadi do februarja 1944, potem pa je zopet deloval na terenu.

Peter Torkar

V Lescah je 9. januarja umrl Peter Torkar. Rodil se je leta 1896 v Baški grapi. Pod fašizmom je zapustil ožjo domovino. Delal je v Franciji, potem v Trbovljah in nazadnje v Lescah. Že leta 1941 se je aktivno vključil v OF. Bil je vzor marljivega in skromnega Slovenca.

Marija Oblak

Februarja so v Trzinu pokopali Marijo Oblak. Dosegla je starost 80 let. Njenega sina Ludvika je mobiliziral okupa-

tor. Iz nemške vojske je pobegnil med francoske partizane in tam je padel. Pred 15 leti je umrl tudi njen mož. Mnogo je pomagala partizanom.

Gabrijel Plemelj

V Lescah so 11. januarja pokopali Gabrijela Plemelja. Rodil se je na Selu pri Bledu leta 1909. Z OF je začel aktivno sodelovati leta 1943.

Vinko Kumer

Dne 16. februarja so se v Lescah za vedno poslovili od Vinka Kumerja. Rodil se je v Poljanski dolini leta 1915. Bil je borec bazoviške brigade. Po osvoboditvi je opravljal razne vidne funkcije v gospodarskih in političnih organizacijah.

Karel Špik

V Lescah je 10. marca preminul Karel Špik. Rodil se je na Šentviški planoti na Cerkljanskem leta 1920. Bil je mobiliziran v italijansko vojsko, po kapitulaciji pa se je vrnil domov in se vključil v NOB. Po osvoboditvi je živel v Lescah. Bil je stalen krvodajalec.

Marija Romšek

Sredi februarja so v Kočevju pospremili na zadnji poti Marijo Romšek. Med vojno je mnogo in nesebično pomagala našim borcem, med katerimi je bil tudi njen mož.

Valentin Laš

Na Suhem vrhu pri Prevaljah je lani umrl Valentin Laš, po domače Zabrnik. Dočakal je 74 let. Z NOB je začel aktivno sodelovati leta 1943. Partizane je oskrboval z razstrelivom in hrano. Zaradi izdajstva so nacistični policaji na njegovem domu ubili tri borece, potem pa so znesli svoj bes tudi nad pokojnim in družino.

Mihael Prinčič

V Gornjem Cerovem (Goriška Brda) so 10. februarja pokopali Mihaela Prin-

čiča. Rodil se je leta 1897. Bil je zaveden slovenec in v NOB se je aktivno vključil leta 1942. Leta 1944 je postal kurir komande mesta Kojško. Prejel je tudi odlikovanje. Bil je član raznih družbenopolitičnih organizacij.

Miro Jelerčič

V Renčah so 3. marca pospremili na zadnji poti znanega partizanskega kurirja Mira Jelerčiča-Bratuža. Rodil se je v Renčah leta 1923. V partizane je odšel že leta 1942. Najprej je bil v Kraški četi, po razpadu Italije pa je bil poslan na kurirsko postajo P 12 in nato na P 16, kjer je bil komandir do osvoboditve. Prejel je več visokih odlikovanj. Zelo marljivo je sodeloval v številnih družbenopolitičnih organizacijah.

Janez Preklet

Na pokopališču v Stranjah pri Kamniku so se 4. marca za vedno poslovili od borca Janeza Prekleta-Johija. Kot 40-letni možak je aprila 1944 postal komandir kurirske reledne postaje na terenu od Kokre do Kamniške Bistrice. Bil je marljiv sodelavec družbenopolitičnih organizacij.

Frančiška Žgur

V Gočah pri Postojni je bila 17. marca pokopana Frančiška Žgur. Rodila se je v Gočah leta 1896. Zaradi sodelovanja z OF so jo fašisti leta 1942 zaprli ter internirali v Srednjo Italijo. Po razpadu Italije se je vrnila in aktivno sodelovala v NOB do osvoboditve. Prejela je odlikovanje. V NOB je sodelovala vsa njena družina.

Vladimir Petje

V Šmartnem pri Litiiji so 21. marca pospremili na zadnji poti Vladimira Petjeta. Rodil se je v Zavrstniku leta 1920. V NOV je vstopil oktobra 1944 kot borec Komande mesta Vače. Januarja so ga Nemci ujeli in poslali v Begunje. Bil je osvobojen 4. maja 1945 in je vstopil v Kokerški odred. V partizanih so bile tudi tri njegove sestre in pet bratov, en brat in ena sestra pa sta padla kot borca.

Rozalija Papler

Februarja so na leškem pokopališču pri Trzinu pospremili na zadnji poti Rozalijo Papler. Med okupacijo je aktivno sodelovala na terenu in sin Franci ji je umrl za posledicami vojne.

Marija Bogataj

Pred kratkim so v Trzinu pokopali Marijo Bogataj. Stara je bila 85 let. Med okupacijo je okusila mnogo gorja in sina so ji Nemci ubili v taborišču Dachau.

Jurij Lubej

V Radljah ob Dravi so se 20. marca za vedno poslovili od Jurija Lubeja. Bil je aktivist od januarja 1943. Požrtvovalno je sodeloval do osvoboditve.

Ivana Ponikvar

V starosti 88 let so 12. marca pospremili na zadnji poti Ivano Ponikvar z Blok. Pokopali so jo na Sivčem. V NOB je sodelovala skupaj z vsemi družinskimi člani. Partizani so bili trije sinovi in hči; dva sina sta padla.

France Škarja

V Sentrupertu na Dolenjskem so 1. decembra lani pokopali Franceta Škarjo iz Drage. Dočakal je 77 let. V NOB se je aktivno vključil že leta 1941. Zaradi tega je bil julija 1942 aretiran in poslan v internacijo v Italijo, po razpadu le-te pa so ga poslali še v Dachau.

Karel Parzer

V Ljubljani je 5. marca preminul Karel Parzer, star 69 let. Med okupacijo je aktivno sodeloval na terenu Trnovo kot vojaški referent. Potem so ga internirali: bil je v Gonarsu, Reniciju in Dachau. Po osvoboditvi je bil dolgoletni sekretar ZKS na terenu Dušan Kraigher in član ZB NOV. Med številnimi odlikovanji je imel tudi orden republike z bronastim vencem.

Franci Papež

V Lukovcu pri Sevnici je 30. marca preminul Franci Papež iz Krmelja. Bil je rezervni kapetan JLA in nosilec številnih visokih odlikovanj. Leta 1941 se je aktivno vključil v delo na terenu, od leta 1943 naprej pa je bil borec Gubčeve brigade. Bil je 100-odstotni invalid. Pokopali so ga 1. aprila na Logu pri Sevnici.

Helena Gradišnik

Dne 25. marca so pokopali v starosti 76 let Heleno Gradišnik iz Šent Danijela nad Prevaljami. Z OF je začela aktivno sodelovati od trenutka, ko so se tam pojavili prvi partizani. Skupaj s svojo družino jim je pomagala do osvoboditve.

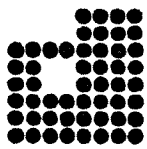

Milan Klančar

Pred nedavnim so se v Ljubljani za vedno poslovili od znanega partizanskega kurirja in komandirja karavle P 3 Milana Klančarja. Rodil se je leta 1916 v Zakraju na Bloški planoti. Že leta 1941 se je aktivno vključil v NOB. Bil je v Serčerjevi brigadi, nato pa so ga poslali na imenovano kurirsko postajo. Bil je ranjen in zdravili so ga v Barju. Prejel je več visokih odlikovanj.

KRIŽANKA

					SESTAVIL: KOPRIVŠEK	STROKOV- NJAK ZA STATIKO	SIN KRALJA EGEJA	IT. LETALS. DRUŽBA	ERŽIŠNIK
					SOCIALNI POLOŽAJ				
					TELIČEK				
					POLITIČNO ZATOCIŠČE				
					ALEKSEJ				
RISAL: J. K.	SKRIVNO RAZODETJE	SLOVENSKO MESTO	HUMSKI POGLAVAR	STRANICA V TRIKOTNIKU VOJVODINSKI ŠAHIST					
MALA AZIJA									KONICA
MAJHEN POTOK							LADO OSTERC		
							VIROVITICA		
OVOJ						NAŠ OTOK			
CIMA				VARNOŠČNI SVET		ZMIKAVT	OCENJE- VALEC		
TURŠKI VELIKAŠ				TIBETANSKO GOVEDO PREVARE, TRIKI		BRAT ELEKTR	OSVEŽILNE PIJAČE	ZVEZDA V. ORLU	
LJUBO OTRIN			RAZLIČNA VOKALA MOŠKA KOZMETIKA		GORNJA OKONČINA LUKNIČKA V KOŽI				
AZIJSKA DRŽAVA				MESTO V SRBIJI					
				KARLOVAC					
GALERIJA KIPOV									
PISCI SCENARIJEV									
REKA V SVICI					IGRALEC				

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE LJUBLJANA

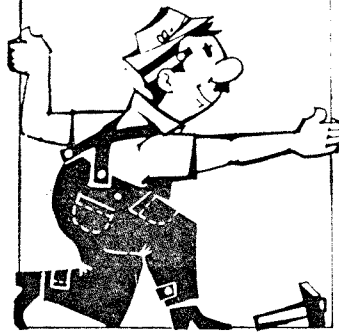
Tiska časopise, revije, knjige, publika-
cije, razglednice, prospekte in reklam-
ne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne kli-
šeje v najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je specializirani
obrat za večbarvni tisk, lakirnica in
plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik
»DELO«.

Tednik ITD, štirinajstdnevnik NASI
RAZGLEDI, revijo AVTO, revijo STOP,
revijo JANA, ZABAVNIK

SLOVENIJALINE

LESNO KEMIČNA INDUSTRIJA

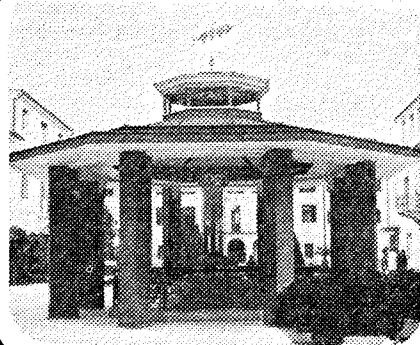
lesonit

ILIRSKA BISTRICA

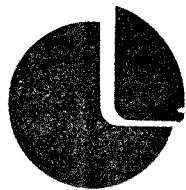

kaj privablja goste v zdravilišče

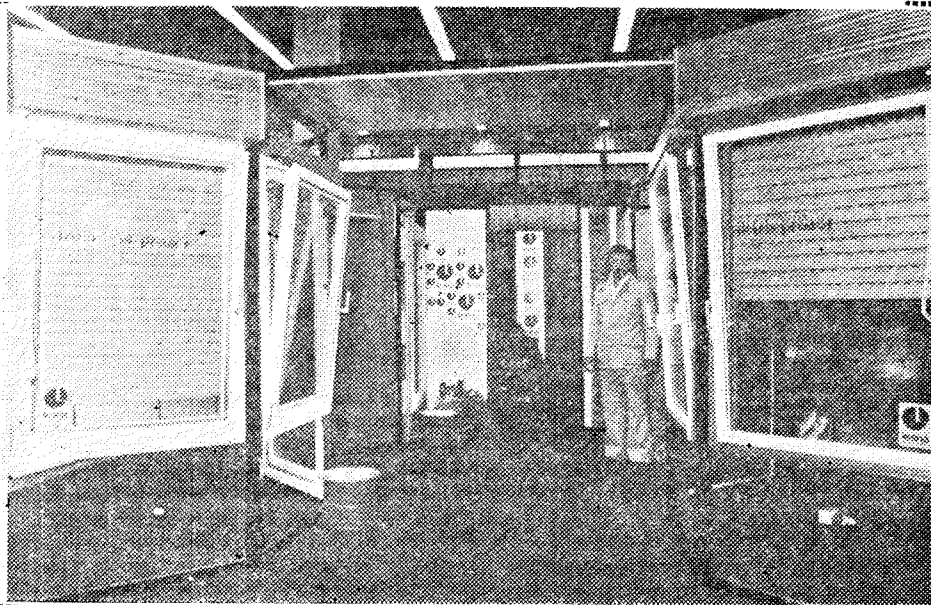
Radenska radenci

Mineralna voda tri srca, sodobna diagno-
stika in moderno urejena terapija s pokri-
tim bazenom ter teamom zdravnikov—
specialistov nudijo uspešno preventivo in
zdravljenje. V treh dneh bivanja v Raden-
cih lahko opravite kompletni specialistič-
ni pregled, kar v današnjem hitrem tem-
pu življenja veliko pomeni, saj postavlja-
mo preventivno zdravljenje danes na prvo
mesto, da preprečimo bolezni modernega
časa.

lesna
gozdarstvo in lesna
industrija o. sol. o.
slovenj gradec

Vam nudi iz svojega dopolnjenega in tradicionalno kvalitetnega programa naslednje izdelke
in storitve:

- Zagan lesni glavci, ladijski pod, masivne obloge, razni tehnični les ter drogove za vodo.
 - SUMO-suhomontažna, furnirana vrata, primerna za vgraditev v vse notranje prostore: sto-
novanja, poslovne prostore, hotele, šole itd.
 - Vgraditev je enostavna. Površina vrat je trajna, estetska in primerna kombinacija z ostalo
opremo.
 - Krilo in podboji sta furnirana s plemenitimi furnirji: hrast, anigre in mahagoni.
 - INTRO okna s podboji iz mahagonijevga lesa ter s plastičnim krilom, ki je zastekleno s
termoizolacijsko sipo. Okno je izdelano po licenci zahodnonemške firme ROTQ in ga po-
seboj priporočamo zaradi odlične toplotne in zvočne izolacije.
 - IZOLIR okna so v celoti izdelana iz zaganega lesa: smreke, jelke (krilo in podboji), ter prav
tako zasteklena s izolacijsko sipo. Izdelujemo jih v beli izvedbi (pleskana) ter v naravni iz-
vedbi (sandolins).
 - Furnirane zidne in stropne obloge so izdelane iz iverne plošče, furnirane s plemenitimi fur-
nirji: hrast, jesen, brest, macesen, anigre, sapeli in koto. So robno ali nerobno furnirane, s
furniranim ali nefurniranim peresom, ter površinsko obdelane s trajnim nitro lakom. V dopol-
njenem programu imamo strukturirane — lužene obloge, izdelane iz furnirane iverne plošče.
Lužene so v različnih barvnih odtenkih. Primerne so za oblaganje sten in stropov v najrazlič-
nejših prostorih, ki jim dajejo prijetno domačnost. Montaža je enostavna.
 - Oplemenitene iverne plošče so površinsko obdelane z melaminsko dekor folijo različnih
barv in lesnih desken. Primerne so za izdelavo kuhinjske in ostale stanovanjske opreme,
posebno v šolah, vzgojno varstvenih ustanovah, bolnicah, poslovnih prostorih in v drugih
javnih zgradbah.
 - Zimske in letne turistične storitve na zapadnem Pohorju, Slovenj Gradcu, Misljici, Orni, Dra-
vogradu, Ravnan in Vuhredu. Smučišča so urejena za začetnike in zahtevne tekmovalce.
- Nase kvalitetne izdelke lahko kupite po konkurenčnih cenah v prodajalnah Slovenijalesa, Les-
nine in v vseh večjih trgovinah z gradbenim materialom.

medex

EXPORT—IMPORT
Ljubljana Miklošičeva 30

Za vzdrževanje vitalnosti, svežine in delovnega poleta uživajte med in naravna po-
živila. Učinkovite sestavine naravnih poživil so fermentiran cvetni prah, matični
mleček in propolis. Priporočamo vam:

MELBROSIN

MELBROSIN SUPER

MELBROSIN SUPER D (za diabetike)

MELBROSIN SUPER A-140

MELBROSIN PROPOLIS

POLLJUVEN

MELBROSIA P. L. D.

APIKOMPLEKS

GOZDNO GOSPODARSTVO BREŽICE

skrb za gozdno bogastvo — nega — vzdrževanje
gozdov — posek lesa — pogozdovanje.

Prodaja gradbenega materiala in kuriva.

PREBERITE

IŠČEM PARTIZANKO VITKO

Dne 27. marca letos sem bil pri tovarišu v Železni Kapli, s katerim sva skupaj partizanila. Povedati moram, da se z našimi partizani, ki žive v teh krajih, večkrat srečam. Pa me je ena izmed nekdanjih političnih terenskih delavk (MARGARETA SITAR, Obirsko 61, Bochne) prosila, da bi prek »TV 15« zvedel, če še živi partizanka (po rodu Poljakinja!), ki se je med vojno večkrat zadrževala v njihovi hiši, kjer je bila javka. Pred dobrima dvema mesecema so poslušali radijsko oddajo iz Ljubljane, v kateri je bilo omenjeno njeno ime in tudi to, da živi nekje v Ljubljani.

TOREJ: IŠČEMO VERO RAZBOJNIKOVO — VITKO.

Naši Korošci bodo zelo srečni, če se bo partizanka Vitka oglasila na zgoraj zapisani naslov ali pa kar na moj: FRANC RAK, IHAN 3, P. DOM-ZALE.

OBJAVA

Borce 1. bataljona Cankarjeve brigade vabimo na proslavo stoletnice rojstva Ivana Cankarja — srečanje borcev 1. bataljona Cankarjeve brigade in delovnih kolektivov — KI BO 1. MAJA 1976 OB 10.30 V VASI DRGANJA SELA.

Zbor borcev Cankarjevega bataljona bo ob 9.30 pred Domom svobode v Straži, od koder bo prevoz na Drganja sela.

ZB NOV STRAŽA PRI NOVEM MESTU

VABILO

ZB NOV Gabrovka in krajevna skupnost Gabrovka vabita na proslavo krajevnega praznika, KI BO V NEDELJO, 25. 4. 1976 OB 15. URI V GABROVKI.

Vabimo te kot borca, aktivista narodnoosvobodilnega boja, družbenopolitičnega delavca, občana.

ODBOR

SPOROČITE PODATKE

Združenje borcev NOV »24 talcev« Ljubljana, Poljane, Zarnikova 3, prosi vse aktiviste in borce NOB, ki so delali na območju Zrinskega in Poljan, da pismeno sporoče svoje podatke na gornji naslov zaradi izdelave almanaha. Sporočijo naj tudi novi naslov in naslove še živčih sodelavcev.

REŠITEV KRIŽANKE 125

Vodoravno: BORKA, OLEAT, KORENJE, OBADI, AM, BOL, SATAN, TRŽIČ, ŠAKAL, POTONIKA, TAMARA, STANE, KORNAT, RAGADE, KARAKAL, AVSTRALIJA, AVA, ANATOLEC, OTIS, ES, ZMAJ, TINA, TOR, ZNAČKA, LEON, LA, DAMJAN, KNORR, ZORA, JENKO, SAVNA, OTTO, ATAIR.

Knjižno nagrado izdaje Založbe Borec — »PRVI BORCI« prejme: Tone CEBASEK, Kidričeva 1, p. 64000 Kranj in knjigo »PARTIZAN« — Milan KRAŠČEK, dimnikarski mojster, p. 65213 Kanal.

Založba Borec bo knjige razposlala po pošti.

Uprava TV-15

BERITE V 7 D

Univerza last svobodnega naroda

Krompir ni jabolko

Čas ne opere krvavih rok

Cukanje nadbogar za možgane iz trme na Triglav

PREŽIHOVINA 76 — Več kot tri tisoč tabornikov je 11. aprila z udeležbo na tej že tradicionalni taborniški akciji na Ravnah na Koroškem počastilo spomin na velikega pisatelja in revolucionarja Lovra Kuharja — Prežihovega Voranca ter petdeseto obletnico 3. kongresa SKOJ, ki je bil aprila 1926 v Kafrovem mlinu pri Ravnah... In ko se taborniki vračajo na svoje domove, vedno s seboj poneso v srcu tudi Prežihovo idejo velike ljubezni do domovine, do naše samupravne socialistične skupnosti in človeka v njej.

Foto in tekst: DUŠAN ANTOLIN-PIRŽ

RAZPIS NAGRAD VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA ZA LETO 1976

Predsedstvo republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije razpisuje na osnovi pravilnika za podeljevanje nagrad vstaje slovenskega naroda nagrade za najboljše literarne, zgodovinske, memoarne, likovne, glasbene, radijske, televizijske in filmske stvaritve o revoluciji in narodnoosvobodilnem boju na Slovenskem.

Namen nagrad je vzpodbujanje umetniškega in znanstvenega obravnavanja revolucionarne tematike in prizadevanje za doseg čim večje kvalitete takih stvaritev, ki ohranjajo in razvijajo etične vrednote naše revolucije in jih prenašajo na mlade generacije.

Razpis za nagrade vstaje slovenskega naroda zajema vsa izvirna dela iz omenjenih področij, ki so bila prvič objavljena, razstavljena, izvajana ali prikazana v času med dvema razpisoma, izjemoma pa tudi za življenjsko delo.

Predsedstvo republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije razpisuje 5 nagrad po 15.000.—dinarjev, dela pa bo ocenjevala posebna žirija, ki jo je imenovalo predsedstvo republiškega odbora.

Umetniško in znanstveno delo lahko predlagajo založbe, galerije, umetniška in znanstvena strokovna društva in ustanove, organizacije Zveze borcev, muzeji NOV in posamezniki. Rok za prijavo kandidiranih del je 1. maj 1976.

Predlogu naj predlagatelj predloži delo v treh izvodih, če je izšlo v knjigi, sicer pa izčrpen prikaz in naj navede, kje si ga žirija lahko ogleda.

Ljubljana, 25. marca 1976

OB 30. OBLETNICI USTANOVITVE JE PRIPRAVILO

TRGOVSKO PODJETJE
nama
LJUBLJANA

4 TEDNE CENEJŠEGA
NAKUPA
od 12.4.1976
do 8. 5. 1976

V BLAGOVNICI S
STANOVANJSKO
OPREMO
LJUBLJANA

10% POPUST

ZA NAKUP

sobnega in kuhinjskega pohištva
oblaženega pohištva
jogi vzmetnic
oblog za tla

PRAVNA POSVETOVALNICA

KDAJ UPOKOJITEV

P. I., Skofja Loka

Vprašanje: Rojeni ste leta 1926, v NOV ste vstopili 25. 9. 1944 in imate 35 let delovne dobe. Že 22 let delate na delovnem mestu plamenskega in obločnega varilca. Ste čedalje slabšega zdravja: poslabšal se vam je vid in bili ste operirani. Sedaj ne morete več opravljati težkega dela, zato vas zanima, kdaj bi se lahko upokojili.

Odgovor: Pravico do starostne pokojnine boste pridobili, ko boste dopolnili 40 let pokojninske dobe. Za posamezna delovna mesta, na katerih je delo posebno težko, velja beneficirana delovna doba. To pomeni, da se 12 mesecev dejanskega dela šteje za 14 (15, 16 ali 18) mesecev pokojninske dobe. Pozanimajte se v vaši delovni organizaciji, ali ne velja možnost za vaše delovno mesto, da se delovna doba šteje s povečanjem. Če je temu tako, imate že več in ne samo 35 let delovne dobe (to morate sami izračunati). Če pa vaše delovno mesto ne spada med tista, na katerih se delovna doba šteje s povečanjem, boste morali z upokojitvijo počakati še nekaj let. Obstoji pa tudi možnost invalidske upokojitve, če ste postali nezmožni za svoje delo. V takem primeru morate na skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja nasloviti zahtevo, naj se ugotovi obstoj invalidnosti. Na podlagi izvida invalidske komisije vam bo lahko priznana invalidska pokojnina.

TOŽBA ZA ODŠKODNINO

M. A., Ajdovščina

Vprašanje: Lani se vam je pripetila prometna nesreča v bližini Ajdovščine. Kljub skrajno počasni vožnji vas je na poledeneli cesti zaneslo v jarek in nato v drevo, tako da ste se poškodovali, avto pa je uničen. Na cesti ni bilo potrebnega prometnega znaka za poledico, niti ni Komunalno podjetje Ajdovščina ceste posulo, znano pa vam je tudi, da je na istem kraju tiste dni prišlo do več podobnih nesreč. Smatrate, da je Komunalno podjetje ravnalo skrajno malomarno, ker ni posulo ceste s peškom, zato je tudi odgovorno za vašo škodo. Nameravate ga tožiti za povrnitev škode, zato vas zanima, kam in v kakšnem roku morate vložiti tožbo.

Odgovor: V prvi vrsti vam svetujemo, da si vzamete odvetnika, kajti sestava tožbe in vodenje postopka v odškodninski pravdi nikakor ni enostavna stvar. Tožbo pa vam lahko sestavi tudi na Občinskem sodišču v Ajdovščini, če se tam oglasite na uradni dan. Za sojenje je pristojno sodišče, na čigar območju je bila škoda storjena, torej boste morali vložiti tožbo pri Občinskem sodišču v Ajdovščini, če pa bo vaš zahtevek presežal 50.000 din pri Okrožnem sodišču v Novi Gorici. Tožbo morate vložiti v treh letih, odkar ste zvedeli za tistega, ki je povzročil škodo.

PLAČILO POSOJILA

V. K., Jurklošter

Vprašanje: V začetku leta 1975 ste kupili malo dražji osebni avtomobil. Za nakup ste dobili bančno posojilo ter kot invalid tudi regres. Sedaj pa se boste upokojili in se bojite, da bo mesečno odplačilo posojila ogrozilo preživljanje družine. Zanima vas, ali lahko hčerka odkupi od vas avtomobil in prevzame odplačevanje posojila banki ter tudi vrne preostali regres.

Odgovor: Če boste odtujili avtomobil pred pretekom šestih let, odkar ste ga kupili, boste morali vrniti sorazmeren del regresa, in sicer vsako leto po eno šestino regresnega zneska. Mnenja pa smo, da hčerka ne bo mogla od vas odkupiti avtomobila tako, da bi ona prevzela odplačevanje dolga pri banki; glede tega se obrnite na banko, ki vam je dala posojilo pa vam bodo lahko dali točno pojasnilo. Mimogrede pa še opozarjamo, da če boste kupovali nov manjši avtomobil, do regresa šest let, računano od dneva nakupa sedanjega avtomobila, ne boste upravičeni.

Vas-Fara, osmega aprila letos. Srečali smo se v Kolpski dolini, kjer je več kot polovica ljudi starejših od petdeset let... da bi se pogovorili o mladosti, ki se imenuje življenje, naša prihodnost, bel kruh in otroški smeh.

Da bi jih povprašali, kako žive in kaj delajo, o čem sanjajo ti mladi ljudje.

Srečali smo se v tisti Kolpski dolini, ki je v narodnoosvobodilnem boju postala svojevrstna legenda in kamor nas pot danes tako redkokdaj popelje... pa čeprav ni nič manj naša, kot je naše morje in nič manj lepa, kot so lepi naši, s snegom pokriti vrhovi.

Le bolj revna je, nekoliko pozabljena, ta naša Kolpska dolina, a vendarle v marsičem bogatejša.

Tako so vprašanja — namenjena Rudiju Orlu, predsedniku občinske konference ZSMS Kočevje, Martinu Stefanu, predsedniku osnovne organizacije ZSMS Vas-Fara in Francu Cimpriču, mentorju mladinske organizacije na tamkajšnji šoli — dobila odgovore, ki so nam, čeprav močno trkajo na našo vest, vendarle vlili upanje, da se mora tudi v Kolpski dolini končno le in hitreje premakniti na bolje.

In kaj nas je tako prijetno prese-netilo?

Vedeli smo, da se mladi vračajo domov le ob sobotah in nedeljah... nismo pa vedeli, da to pot spremlja tolikšna pripadnost naši družbeni stvarnosti in tolikšna ljubezen do domače zemlje. Mladi dobesedno živijo s svojo krajevno skupnostjo. Kot da bo tod in samo tod teklo njihovo in njihovih otrok življenje? A imajo le malo tega, kar pričakuje in kar zadovoljuje mladost, kar imamo drugje, še možnosti zaposlitve ne.

To, ta zavest in ta pripadnost, je bogastvo Kolpske doline...

»Ni dolgo tega, kar je bila ustanovljena organizacija ZSMS Vas-Fara, ki sega od Kuželja do Banje loke, pa smo kar krepko prisotni že v tako živahnem družbenopolitičnem utripu

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

V OGLEDALU NASEGA ČASA

V NAŠI DOLINI...

Pogovarjali smo se: z Rudijem Orlom, z Martinom Štefancičem in s Francem Cimpričem

domačega kraja,« je s ponosom povedal Martin Štefancič, njen predsednik.

Osnovna organizacija ZSMS Vas-Fara sodi k občinski konferenci ZSMS Kočevje, ki v dvainštiridesetih osnovnih organizacijah združuje dva tisoč štiristo mladih. Tu je še mladinska organizacija na osnovni šoli z dvaindvajsetimi člani in pravkar ustanovljena osnovna organizacija ZSMS v Osilnici in sicer v edinem tovarniškem ob-

ratu v Kolpski dolini... ki zaposluje osemindvajset ljudi, od tega šestnajst mladih.

Želja naših sogovornikov je bila, da nekaj besed posvetimo tudi mladinskim delavnim akcijam.

»Eno osrednjih gibal dejavnosti mladinske organizacije so prav gotovo delovne akcije, ki so v zadnjem času doživele pravi preporod,« je dejal Rudi Orel, predsednik občinske konference ZSMS Kočevje.

»Na lokalni akciji, ki bo trajala tri tedne in v kateri bodo mladi zgradili prepotreben vodovod v Strugah, bo sodelovalo šestdeset naših članov. Prisotni bomo tudi na republiški mladinski delovni akciji v Suhi krajini, predvsem pa bodo dosledno izvajali naloge, zapisane v našem delovnem programu in sicer: vsaka osnovna organizacija eno delovno akcijo!«

O izredno visoki ravni politične zavesti in domoljubja v Kolpski dolini je spregovoril tudi Franc Cimprič, mentor mladinske organizacije na osnovni šoli Vas-Fara:

»Prišel sem od drugod in lahko primerjam. Negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij, vtkano v vse pore življenja, se je še kako dobro obrestovalo. Tako malo ljudi in kako bogato je življenje družbenopolitičnih organizacij v Kolpski dolini... tod poteka res tisto pravo, delegatsko življenje!«

In kdo bi se potem čudil besedam predsednika občinske konference ZSMS Kočevje!

»Bil sem prisoten na sestanku osnovne organizacije ZSMS Vas-Fara, ko se je neke nedelje zbralo vseh šestinštirideset članov in vseh šestinštirideset članov je izrazilo željo, da bi se vrnili v Kolpsko dolino. Zgrabili bi za vsako delo, postali bi tudi kvi-narji... samo, samo da bi bili doma!« je povedal Rudi Orel.

In verjamemo jim: njihovo srce je tu, v Kolpski dolini.

Je ta želja res neuresničljiva? Ne bi smela biti, vsaj v naši samoupravni socialistični skupnosti ne! Smo družba, ki je dosti perečih vprašanj rešila in jih rešuje na osnovi prostovoljne medsebojne pomoči, medsebojne pomoči pa je konec koncev zapisala prav v vse svoje dokumente, tudi v zakonska določila.

Samo v življenje jih moramo prenesti... in če jih bomo prenesli v Kolpsko dolino, jih bomo vsejali na zdrava in dobra tla.

»Tja, kjer imajo politične zavesti in domoljubja za izvoz,« kot je pol v šali in pol zares, pa tudi z dokajšnjo mero očitka, dejal Rudi Orel, predsednik občinske konference ZSMS Kočevje.

MILENA ŠTRAJNAR

Bil je komandant

Želim, da bi tudi mi stopali po njihovih stopinjah, saj se naša šola imenuje po Dolomitskem odredu in pionirski odred po narodnem heroju, ki je padel v Dolomitih

V petek nas je obiskal generalpolkovnik Rado Pehaček, narodni heroj in član sveta federacije. Poslušali smo ga učenci iz osmega razreda in člani zgodovinskega krožka osnovne šole »Dolomitski odred« v Polhovem Gradcu,

Ko je prišel v razred, smo mu vsi zaploskali.

Začel je pripovedovati, da si ljudje navadno predstavljajo narodnega heroja velikega in močnega človeka in da smo zato mogoče malo razočarani, ker on ni prav velik in močan človek. Govoril je z mehnim, toplim glasom. Dejal je, da ne bo pripovedoval o raketah in topovih, ker nam je to že znano, pač pa o človeku in narodu med drugo svetovno vojno. Posebej je poudaril, da je enoten narod v boju za svobodo nepremagljiv. Nobena sila ga ne more premagati, pa tudi če ima najmodernejša orožje. To se je pokazalo že pri nas v Jugoslaviji med narodnoosvobodilnim bojem, pa tudi v Vietnamu in še marsikje drugod.

»Tega se v Jugoslaviji še kako zavedamo, zato naše ljudi pripravljamo na splošni ljudski odbor in družbeno samozasčito, kjer sodelujejo tudi pionirji!« je dejal tovariš Pehaček.

Začel sem razmišljati, kako bi bilo pri nas sedaj, če bi bila vojna. Ali bi ljudje v naši vasi potegnili skupaj in se družno borili proti sovražniku? V

miru vem, da se ljudje pripravljajo za malenkosti. Tako je skoraj povsod. Vem pa tudi za primere, ko so si ljudje nesebično pomagali, predvsem ob naravnih katastrofah in v vojni. Tako sem prišel do zaključka, da ljudje v veliki nevarnosti stopijo skupaj, ker vsi hočejo živeti v miru in v svobodi.

Nenadoma sem se zdrznil. Premišljevali sem nehal prav v tistem trenutku, ko je tovariš Pehaček končal pripovedovanje in dejal, naj ga zdaj še kdo kaj vpraša.

Učenci so ga spraševali mnogo stvari. Zapomnil pa sem si vprašanje, v katerem je nekdo vprašal tovariša Pehačka, kje se je največ boril. »Boril sem se po mnogih krajih v Sloveniji, najbolj pa so mi ostali v spominu boji v Dolomitih, kjer sem bil komandant Prvega dolomitskega odreda.«

V nepozabnem spominu mi je ostala tudi srečanje s tovarišem Titom 1944. leta na Visu.

Iz vsega njegovega pripovedovanja sem spoznal to, da je v vojni pomembno ljudstvo in njegova zavest, ne toliko orožje, in da so heroji veliko prispevali k zmagi in svobodi, pa želim, da bi tudi mi stopali po njihovih stopinjah, saj se naša šola imenuje po Dolomitskem odredu in pionirski odred po narodnem heroju, ki je padel v Dolomitih.

LEON PRAPROTNIK

Generalpolkovnik Rado Pehaček na obisku v Polhovem Gradcu

Dan na Pohorju

To je bilo moje najlepše počitniško doživetje in bila bi vesela, če bi tudi letošnji borčevski praznik praznovala na Pohorju

Šolski zvonec je utihnil. Vsi smo željno pričakovali ta trenutek, ki je hkrati oznanil začetek počitnic.

Nekega dne, bilo je pred borčevskim praznikom, je atek domov prinesel veselo novico. »Šli bomo na Pohorje, kjer bo v partizanski bolnišnici Jesen prijetno razpoloženje!« je rekel. Tam naj bi se srečali z atijevimi vojnimi tovariši.

Vsi smo nestrpno pričakovali uro odhoda: bilo je nekega petka zjutraj, ko smo se odpeljali na zeleno Pohorje.

Bolnišnica stoji v velikem gozdu. Tako majhna je med mogočnimi drevesi, ki v svojih krošnjah čuvajo mnoge spomine... Zbrali so se vojni tovariši,

med njimi nekdanja bolničarka Saša, pa tovariš Miha in drugi. Obujali so spomine na partizanska leta. Nekateri so bili žalostni, saj so oživljali trpljenje, spet drugi so bili veseli, saj so pripovedovali vendarle o mladosti.

Po kulturnem programu smo si ogledali bolnišnico in njene majhne, toda skrbno negovane prostore. Nato so nas povabili na partizanski golaž, ki so ga skuhalo vojaki iz Slovenske Bistrice.

Domov smo se vrnili polni lepih vtisov... To je bilo moje najlepše počitniško doživetje in bila bi vesela, če bi tudi letošnji borčevski praznik praznovala na Pohorju.

TAMARA ČOKL

TV-15 ZA MLADINO

TV-15 ZA MLADINO

Tam v Kolpski dolini

To je samo nekaj spominov na dejavnost pionirske organizacije med narodnoosvobodilnim bojem, ki je bila prisotna v sleherni naši vasi

Narodni heroj Franc Avbelj-Lojko, ki je vodil znani napad na Brod, se je v pogovoru s pionirkama Malčko Mavrovič in Jadranko Starfel, tedanjih dni in pionirjev takole spominjal: »Bilo je maja 1942. leta. Partizani smo imeli zasedo na Krkovem. Pionirji in mladinci so prišli po skrivnih stezah in nam prinesli hrano in vodo. Zelo smo bili presenečeni, pretreseni in srečni. Čutili smo, da je mladina z nami, da smo močni in trdni. Ta vez z mladino nam je dala novega poguma in poleta za borbo z okupatorjem.«

OSILNICA

Takole se vojnih dni spominja Anica Bajič, prva partizanska učiteljica na osnovni šoli v Osilnici:

»Pionirji so bili posebno pripravljeni za kurirske posle. Prenašali so ustna in pisana poročila, obveščali partizane o sovražnikovih premikih in podobno. Bilo je to odgovorno in nevarno delo.

Tako sta dva pionirčka, Jakec in Vinko iz Belice, nesrečno končala na Taborski steni junija 1942. leta. Prenašala sta pošto in poročila iz doline po skrivnih poteh tja v jamo, kjer so bili borci Kočevskega odreda. Usodnega jutra sta se ustavila pri stražarju nad jamo in lizala med iz satovja, ki so ga

so jim partizani pripovedovali doživljanje iz borbe. Še danes jih vidim, sedeli so kar po tleh in poslušali, poslušali.«

VAS-FARA

In kako se tistih dni, ko mu je bilo komaj osem let, spominja učitelj Jože Jakšič:

»Nikoli ne bom pozabil pomladanskega jutra 1942. leta, ko so se valile kolone fašistov z Brda. Obkočili so vas. Oče se je skril v kleti pod kad. Italijani so od hiše do hiše pobirali moške in našega očeta niso našli. Bili smo prepričani, da je nevarnost mimo. Iznenada pa se je prikazal italijanski avto in zalotili so očeta. Zvezali so ga in

Člani literarnega krožka osnovne šole Vas-Fara se pogovarjajo z udeleženci narodnoosvobodilnega boja

prejšnji dan prinesli borci zanju kot nagrado. Tedaj so se pojavili sovražniki, zahrbtno ubili stražarja in prerešali oba pionirčka. Obležala sta, kjer sta bila in na istem mestu so ju borci drugi dan po boju pokopali, nad njunim grobom pa raste piramida, ki bo poznejše rodove spominjala na Jakca in Vinka, pogumna borca za svobodo.

Posebno požrtvovalno in zanesljivo so vršili odgovorne kurirske posle otroci znanega borca Ivana Ožbolta-Očka iz Belice in sicer sin Drago ter hčerki Ivanka in Anica.

Še danes jih vidim, te naše pionirčke, kako so s pionirsko zastavo in s titovkami ter z lesenimi puškami korakali skozi vas in prepevali partizanske pesmi, njihove najljubše pesmi.«

BOSLJIVA LOKA

Podatke nam je posredovala partizanska učiteljica Milena Kokotec:

»Poleg drugega so pionirji skrbeli tudi za to, da ni šel noben borec lačen skozi vas. Kljub temu, da je bila v prostorih sedanje šole etapna kuhinja, dostikrat ni bilo hrane. Otroci so tedaj zbirali mleko, krompir, koruzno moko, pa smo jim potem pripravili večerjo ali kosilo. Vsak pionir si je od mamice izprosil kos zemlje, kjer je sadil tobak za borbe.

Spominjam se tudi, kako je bilo takrat, ko je bila v naši vasi bolnišnica Notranjskega odreda: pionirji so za ranjence in bolnike pripravili nepozaben miting in s kakšno ljubeznijo so zanje zbirali sadje.

Pionirji so bili poplačani s tem, da

odpeljali v Italijo, mi pa smo bridko jokali. Vrnili se je pred kapitulacijo Italije in nato do konca vojne sodeloval v narodnoosvobodilnem boju.

Tudi jaz sem delal v pionirski organizaciji.

Nekolikokrat sem dobil nalogo, da moram odnesti pismo ali zavitek v Jakšiče, kamor so ponoči prihajali partizani. Iz radovednosti, da bi jih videl, sem ostal nekoč vso noč pri Delačevi teti v Jakšičih. Res se mi je želja izpolnila. Ko so ponoči prišli partizani, sem jih radovedno opazoval izpod odeje. Bili so mladi, veliki in močni, oboženi z različnim orožjem. Takrat sem si zaželel, da bi bil velik in partizan, a bil sem star šele devet let.«

KUŽELJ

Tudi Kuželj je imel svojo partizansko šolo, sekretarka SKOJ in ZSM za to področje je bila Kristina Glad-Skvarčeva, ki se spominja pionirjev kot vestnih, požrtvovalnih in nesebičnih tovarišev.

»Pa vendar me je med vojno najbolj presunila vest, da je padla moja starejša sestra Marija. Med prvimi se je še mladoletna priključila aprila devetnajstodvainštiridesetega leta partizanski enoti na našem območju in se v bojih izredno izkazala. Na položajih v bližini Loškega potoka jo je avgusta 1942. leta zadela sovražnikova krogla. Bila je mlada, hrabra in z vsem srcem in dušo predana boju za svobodo in je zanj žrtvovala tudi svoje mlado življenje.«

V Gladloki je bila 1944. in 1945. leta relejna kurirska postaja, kjer sta bila

»Lepa je ta naša Kolpska dolina in radi jo imamo,« so nam povedali pionirji in pionirke iz osnovne šole Vas-Fara

posebno znana po hrabrosti pionirja Jože in Tone Stimec. Ni bilo ovire, ki je ne bi premagala in se srečno prebila skozi vojno. Na postaji so bili še trije kurirji, od tega dva Primorca. Eden izmed njih je med izvrševanjem dolžnosti padel.

»Teh fantov ne bom nikoli pozabila,« pravi Kristina Glad-Skvarčeva.

BANJA LOKA IN OKOLICA

Zdi se nam najbolje, da delovanje pionirjev od 1941. do 1945. leta na tem področju predstavi inženir Miha Briški, ki je bil tedaj med najbolj delavnimi, domiselnimi in hrabrimi pionirji:

»Spomladi 1942. leta smo otroci iz vasi Puc prvič videli partizane. Za nas so bili to vojaki posebne vrste, saj so nam starši povedali, da je to vojska, ki se bori za svobodo domovine, da ji moramo pomagati in da je ne smemo nikomur izdati. To skrivnost smo tako zvesto čuvali, da zanj niso zvedeli niti naši najboljši tovariši iz sosednjih vasi. A tudi ti so pred nami skrivali iste skrivnosti. Šele pozneje smo si jih zaupali in še danes mi ni jasno, kako smo mogli zdržati.

Osvoboditev Broda 1. maja 1942 je razburkala našo otroško domišljijo in v nekaj dneh smo imeli vsi fantje lese ne puške, bombe in partizanske kape.

Istega leta je pričela strašna roška ofenziva. Gorele so vasi, močje in fantje so odhajali v gozdove, starejše pa so Italijani odgnali v Italijo. Otroci iz vasi Puc in Jesenov vrt (takrat se nismo bili pionirji) so prav v tem času opravili veliko dela. Vso domačo živino so rešili pred fašisti in jo odgnali globoko v gozd ter ostali tu z njo dolgo tri tedne, dokler je trajala ofenziva. Starši so prihajali zjutraj in zvečer, če ni bilo v bližini Italijanov. Bili pa so tudi dnevi, ko ni bilo nikogar in razen mleka niso ničesar zaužili. Potem ko so se Italijani umaknili, so se fantiči in

deklice s kravicami vrnili domov. Te očuvane kravice so pozneje vsak dan dajale prepotrebno mleko za partizansko bolnišnico na Stružnici.

Odtlej se je delo otrok nadaljevalo organizirano, v okviru pionirske organizacije.«

KOSTEL

Tudi na območju Kostela in sosednjih vasi je bila mladina zelo delavna. Že v oktobru 1942. leta so se tu organizirale prve mladinske trojke, ki so v svoje delo vključevale tudi otroke, avgusta 1942, pa so organizirali mladinski aktiv, katerega sekretarka je bila tovarišica Marija Mrzelj.

»Pionirji so pod našim vodstvom zbirali hrano, sanitetni material, obleko, municijo in vse, kar so jim ljudje mogli dati. Zaradi varnosti smo imeli stanke globoko v gozdu, kjer smo se tudi dogovarjali za akcije, kjer smo se učili ljubiti domovino.«

To je samo nekaj spominov na dejavnost pionirske organizacije med narodnoosvobodilnim bojem v naših krajih, ki je bila prisotna v sleherni naši vasi.

SKLEPNA MISEL

Iz povedanega lahko zaključimo, da se je naša pionirska organizacija rodila v ognju in krvi, se kalila skozi borbe in težavne naloge, pa smo lahko ponosni na prehojeno pot svojih prednikov. Od njih se lahko marsikaj naučimo! Učijo nas, kako je treba ljubiti svojo domovino, jo čuvati in braniti, kadar je potrebno. Učijo nas nesebičnega tovarištva, medsebojne ljubezni ter vžigajo tudi neugasljivo sovraštvo do vseh, ki bi želeli teptati našo, s krvjo prepojeno zemljo.

Iz glasila »DOMA SEM OB KOLPI«, ki ga urejajo člani literarnega krožka osnovne šole Vas-Fara

KRAMLJANJE

»Dolgo sem oklevala, ali naj vam pošljem pesem, ki sem jo napisala,« je v svojem pismu vodom povedala tovarišica Milka Starič iz Ljubljane. »Morda sem se bala, da pesem ni dobra in da bo romula v koš, končno pa sem se odločila in jo poslala kar vam oziroma uredništvu mladinske strani.«

In potem je nanizala nekaj misli, ki smo jih želeli povedati tudi vam, mladim:

»Oprostite mojim napakam, saj moje znanje slovenskega jezika hudo šepa. Živela sem na Primorskem v Baški grapi in tam obiskovala italijanske šole. Samo velika ljubezen do slovenskega jezika in slovenskih knjig, pa ljubezen do domovine, mi je dala moč, da sem se začela sama izobraževati. Tako, čeprav preprosta žena — borka, tu in tam napišem tudi kakšno pesem.«

Vašega pisma smo se razveselili in ne zamerite nam, da smo ga objavili, čeprav to ni bila vaša želja. (Pesem smo, draga tovari-

šica Milka, odstopili Crtomirju Šinkovcu, glavnemu in odgovornemu uredniku revije »Borec«, ki v našem časopisu ureja rubriko »Partizanska ljudska pesem!«)

Po dolgem času se nam je oglasila tudi pionirska organizacija iz osnovne šole »Dolomitski odred« iz Polhovega Gradca in nam poslala spis Leona Praprotnika, ki ga je napisal ob priložnosti obiska narodnega heroja Rada Pehačka.

Sestavka, ki pomeni pravo osvežitev, saj je v njega avtor spretno vpletel tudi današnji trenutek, smo bili še kako veseli.

Drugače pa, kakor vidite, smo danes kar vso stran in še malo čez odstopili najmlajšim iz osnovne šole Vas-Fara. Ne le zato, ker smo jih minuli četrtek obiskali, marveč tudi v zahvalo in v skromno priznanje za trud, ki ga vlagajo v urejanje šolskega glasila »Doma sem ob Kolpi«.

Lepo pozdravljeni!

Milena

Slabo zimsko vreme in megla v nedeljskem dopoldnevu sta dajala videz, kot da je Črna že pred dnevi izumrla. Prazne ulice so bile pušče, ko sem po njih stopal proti hiši, kjer že štiri leta leži bolan naš tovariš, soborec Maks. Ob pogledu nanj mi je postalo hudo pri srcu in pomislil sem, ali je res, da smo ljudje, ki se rodimo v revščini, rojeni za trpljenje?

Ob najinem srečanju mi je tresoč se gel v roko in videti je bilo, da beseda ni hotela iz njegovega grla. Poprosil sem ga, naj mi kaj pove o svoji preteklosti, o času okupacije. Ob moji prošnji se je nekam zagledal, videti je bilo, da brska po spominih svojega trpljenja. Slednjič je le začel pripovedovati:

»Rodil sem se leta 1920, kar pomeni, da bom letos izpolnil 57 let. Moj oče je bil rudar. Ob napadu okupatorja na našo domovino sem bil doma brez zaposlitve. Zaposlil sem se med okupacijo, v letu 1941, pri mežiškem rudniku v elektro delavnici. Že v času stare Jugoslavije sem se, skupaj s svojim očetom, udeleževal delavskih zborovanj, ki so bila v večini primerov v gostilni Krulc v Črni. Ker je vedel za mojo usmerjenost, se je po razpadu stare Jugoslavije leta 1941 pri meni oglasil Jože Knez, Kruščev sin iz Črne, takrat študent v Ljubljani. Dogovorila sva se, da mi bo prinašal literaturo OF iz Ljubljane. Jaz naj bi jo izročal naprej ljudem, za katere sem vedel, da so anti-fašisti.

Iste leta se je oglasil Dušan Kveder-Tomaž, ki je bil nekaj časa pri meni v ilegali. Organizirali smo odbor OF v elektro delavnici mežiškega rudnika, ki je bila takrat v Žerjavu. Prvi odbor so sestavljali Franc Knez iz Črne, Zdravko Pavlič iz Žerjave in jaz. Pozneje nas je bilo več. Sestajali smo se večji del med službo. Naš delovodja je bil Zdravko Pavlič.

Imel sem nalogo, da med Žerjavom in Črno organiziram pristaše OF. Istočasno

PODOBE NASIH LJUDI

Spomini nekega trpljenja

pa je bilo treba tudi zbirati orožje, oblečena in zdravila za našo vojsko, ki pa jo v Črni takrat še ni bilo. Med delavce smo prinašali tudi partizansko literaturo in jih na ta način sproti seznanjali s potekom prvih partizanskih bojev v Zasavju in drugod po Sloveniji.

Nekega dne sem glasno bral delavcem novice iz te literature. Dobro se še spominjam, da je bilo to poročilo o rušenju proge v Zasavju. Takrat me je nekdo izdal.

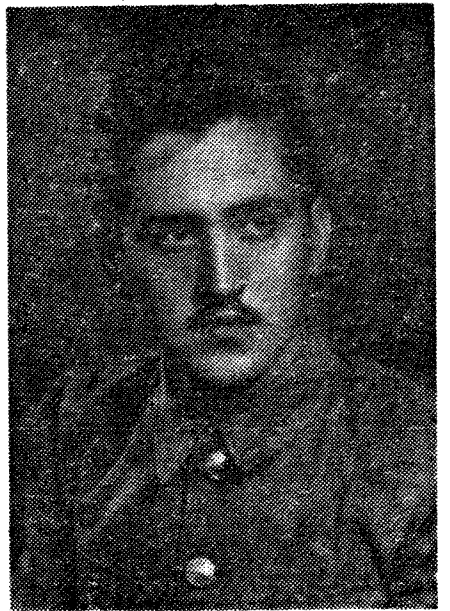
Poklicali so me na gestapo v Prevalje. Tam so me zasliševali in ker nisem ničesar izdal, so me izpustili. Neki gestapovec, klicali so ga Maks Svorec, mi je grozil, da me bo, če še enkrat sliši moje ime v Mežiški dolini, ustrelil. Omenjeni gestapovec je pozneje padel v borbi s partizani v hribih nad Mežico. Naše delovanje pa je postajalo vedno težje, saj je gestapo razpredel svoje mreže tudi med delavci.

V letu 1942-1943, ne spominjam se točno kdaj, sem dobil nalogo, da organiziram dobavo zdravil in jih pošljem po kurirjih na položaje. To mi je uspelo. Zdravila sem dobil iz črne bolnišnice s pomočjo tamkajšnjega bolničarja Marka. Pozneje sem zvedel, da je bila hudo bolna partizanka Olga Kastelic-Marjetka, ki je bila skrita v neki koči. Za njo je skrbel Janez Volar.

Zaradi aktivnega delovanja za OF me je gestapo ob koncu leta 1943 aretiral skupaj s še 26 aktivisti v mežiškem rudniku. Tri mesece sem bil zaprt v celovških zaporih. Ob zaslišanjih so me muči-

li in pretepali. Pozneje so me odpeljali v koncentracijsko taborišče Dachau. Ker pa se je za nas zavzel takratni direktor rudnika Mežica, so me iz taborišča izpustili. Službe pri mežiškem rudniku nisem dobil zaradi prejšnje politične dejavnosti. Ker pa je bil rudnik Mežica združen z ostalimi rudniki svinca v Avstriji, so me poslali na delo v Galicijo na Gornjo Koroško. V tem rudniku sem delal do konca oktobra 1944. V začetku novembra 1944 sem odšel med partizane v Savinjsko dolino. Priključil sem se novo ustanovljenemu pohorsko bataljonu. V tem času so Nemci pričeli z močno ofenzivo. Zajela nas je v Savinjski dolini. Zaradi velike premoči Nemcev smo se umikali proti Menini planini. Prebiti smo se hoteli proti Dražgošam, toda nemška premoč pri Kamniku nas je porinila nazaj na Veliko planino. Zaradi visokega snega in ker nismo imeli hrane in vode, smo se posamič prebijali do nižav. Midva z bratom sva se skupaj prebijala preko Bivškov planine v smeri proti Solčavi. Prišla sva do kmeta Belšaka, kjer je bilo že veliko borcev. Na prošnjo kmetice smo se zaradi varnosti umaknili pod Raduho do kmeta Rebenšaka. Tam je bila čevljarska delavnica, ki jo je vodil Ferdo Cuk. Po več tednih ofenzive smo tu prvič zaužili toplo hrano in to — pečeno ovco.

Z nekaterimi bolnimi borci sem pozneje odpotoval proti Koroški. V Koprivni pri Jakobu je takrat taboril VDV bataljon, ki sem se mu pridružil. Dodeljen sem bil za spremljevalca Jožetu Knezu-Kolji. Ob koncu leta je ofenziva zajela

Maks Mlinar iz Črne na Koroškem

tudi Koroško. Bataljon VDV se je januarja 1945 nahajal v Kotljah na Koroškem. Dne 27. januarja sem padel v visokem snegu v zasedo in Nemci so me ujeli. Spet sem se znašel v celovških zaporih. Iz njih so me 9. maja 1945 rešili Angličani.

Od takrat sem delal na raznih uradih kot vojni referent. Bil sem tudi okrajni matičar v Prevaljah. Leta 1947 sem se ponovno zaposlil pri mežiškem rudniku ter se istega leta tudi poročil. Pri rudniku sem bil zaposlen do konca leta 1963. Zaradi bolezni sem bil invalidsko upokojen s 100 odstotno invalidnostjo.

Ou koncu svojega pripovedovanja je tovariš Maks globoko vzdihnil. Vedel je, da bo zgodbo o svoji preteklosti in o svojem trpljenju nekega dne prebral v tedniku TV-15. Ta list je njegov list in težko pričakuje vsako novo številko. Do zadnje besede jo prebere, pa čeprav je priklenjen na bolniško posteljo.

IGNAC ZDOVC

France Šušteršič: POTOP

Odlomek iz romana »Trg lakote«, ki je dobil eno izmed letošnjih Kajuhovih nagrad. V njem so opisane razmere in življenje v koncentracijskem taborišču na otoku Rabu.

Med tistimi, ki so večino časa med zajtrkom in kosilom ter kosilom in večerjo pretičali pod marogastim platnom, je bil tudi doktor Kisinger. Zdaj ni bilo več »stranke«, ki bi jim pisal prošnje »za domov«, kar si je nagrabil, je skrbno varoval; malokdaj se je odmaknil od dragocenega kovčka, čeprav ga je imel zakljenjenega z dvema ključavnicama.

Student Janko je iskal Janeza Sajevca, da bi z njim malo pokramljaj, pa ga ni bilo nikjer. Po maši, ko se je malo sprehodil po taborišču, ga je zagledal v prvem sektorju. Pogovarjal se je z dvema »mlajšima« internirancema. Janko ju ni poznal, vedel je le to, da sta po poklicu učitelja in da sta prišla v taborišče pred kratkim. Eden je bil plečat mož srednje postave z izrazito podolgovatim obrazom in koščnim nosom, star kakšnih štirideset let. Drugi pa je bil mršav dolgin svetlih las in modrih oči, ki je prišel redkokdaj na spregled. Janko je slišal, kako je Janez rekel plečatemu:

»Brez skrbi, Jože! Vse bom uredil, kot smo se zmenili. In kdaj bomo spet vrgli karte?«

»O tem boš pravočasno obveščen,« se je glasil odgovor.

Janez je pomahal Janku in izginil s tistima dvema med šotori. Nekajkrat so se ozrli in Janku se je zdelo, da se pogovarjajo tudi o njem.

Kosilo je bilo tako kot ponavadi: redka mineštra in košček govedine. Kuharji so mahali z zajemalkami in odganjali vsiljivce. Tisti, ki so bili najbolj ješčji, so čakali pri strani »v zasedi«. Še posebno vztrajni so bili Vladi, ki se niso dali odgnati ne kuharjem ne kápojcem. Stali so in buljili proti kotlom z neomajno silo, ki je ne bi ukrotila ne lepa beseda ne batina. Ko je bil kotel prazen, so se pognali proti njemu, kot bi jurišali, in se vrgli na tla. Z glavami so rinili noter in kuharji so zaman udrihali po njihovih zadnjicah. Z veliko muko so jim vzeli polizane kotle in jih odnesli. Zdaj so bili najhujši vsiljivci podobni razbojnikom po hudem spopadu: po

licih se jim je cedila rdečkasta sluz, rok sta se držala prst in prah, obleko so imeli razmahdrano in zasvinjano.

Ves ta drendaj so mirno opazovali stražarji v lesenih stolpičkih ob žični ograji in težko čakali na izmeno, da bi šli uživati nedeljski mir v bližnje mesto ali kam drugam. Tu in tam je kdo izmed njih zapel kakšno pesem o ljubezni in se v duhu preselil v Italijo, kjer ga je čakala žena ali dekle.

Tisti, ki so jih bili ločili od žena in otrok, so gledali čez bodečo ograjo, proti ženskemu taborišču, ki pa je bilo predaleč, da bi tam koga prepoznali ali slišali kakšen klic. Spraševali so se, kdaj bodo dobili dovoljenje za obiske, ki so jim ga obljubljali ob preseljevanju.

»Moja je ostala sama, oba otroka sta že umrla,« je tožil Anton Žagar. »Zdaj, ko bi me najbolj potrebovala, ne morem k nji. Ostal mi je samo psiček...«

»Pravijo, da imajo tam boljše in večje šotore,« se je nekdo oglasil.

»Eh, šotor je šotor; poleti je v njem prevroče, jeseni prevlažno, pozimi pa premrz. Življenje je pasje tako tam kot tu,« je dejal Žagar in pogladil po glavi Murija, ki se je smukal okrog njegovih nog.

»Preketo tako življenje!« se je vmešal v pogovor Ive. »To, kar prestajamo, je za nas huda šola. In glavni nauk te šole je: sovražniku se ne daj ujeti. O, če pridem živ od tod, jim bom že povrnil!«

»Tebi ni treba biti v skrbeh, ko jo imaš tamle gori,« je nekdo pokazal proti ambulanti.

»Ive ga je srdito pogledal:

»Nič ne namiguj, meni bi bilo ljubše, da bi bila v taborišču. Saj so jo morda že poslali nazaj, tjale k drugim ženskam; o nji vem toliko kot vi o svojih.«

»Eh, takih punc ne pošljejo kmalu nazaj...«

»Molči!«

Gruča je utihnila, Ive pa je zavil proti svojemu šotoru. V njem je našel le Lojzka, ki je z vročično sanjavi očmi zrl v podobico matere božje in nekaj šepetal...

V ženskem taborišču je bil boj za do-datek in ostanke malce drugačen. V ospredju vrst pred kotli so bile ženske, ki so vpile vsevprek in prosile za gost obrok. Kuharji so kleli in zmerjali, a njihov glas se

je med ženskim vreščanjem izgubil. Nekatere so jim molile pod nos več menaž — zase in otroke — ko pa so vse dobile, so poslane otroke po dodatku. Ti so se pehali drug čez drugega, kuharji pa so jih krotili s kričanjem in zaušnicami.

Danica se je razlikovala od večine drugih žensk po tem, da je bila mirna in tiha, kot bi ostala brez čutov. To, kar je doživela v taborišču — smrt svojih dveh otrok in ločitev od moža Antona — jo je čisto strlo. Po ves dan je preležala in strmela v prazno, zjutraj pa je zarana hodila k ograji, zrla proti moškemu taborišču in lovila v tišini na uho glasove. Čakala je, da bi jo mož poklical in ji povedal, da je še živ. Zaman je čakala in prisluškovala. Slišala je le nerazložno vpitje in glasove straž, ki so se menjavale in s predpisanimi stavki opozarjale druga drugo na budnost, druga nič.

Zraven nje so bili v šotoru trije otroci — Verica, Milka in Jožko — stari enajst, devet in sedem let, in njih babica, ki jim je nadomeščala mater. Ta je pred kratkim umrla v ambulanti. Ko so zvedeli za njeno smrt, sta jokali samo babica in Milka, druga dva sta bila še premajhna, da bi se zavedala, kaj to pomeni. Mrtve je sploh ni so videli. K nji so jih pustili šele, ko je bila že v rakvi in so jo odnesli na pokopališče. Spomin na mater se je najmlajšima utopil v vsakdanjem boju za obstanek, ko sta skušala pri kotlu ukaniti kuharje za kakšno dodatno zajemalko mineštre ter nagonsko iskala po smetiščih ostanke buč in zelja. Danica je vsem trem večkrat odstopila skoraj ves svoj obrok, dokler je ni neka Notranika nokarala. Češ da nemalo skr-

bi zase in da pojde še ona za sinkom in hčerko, če ne bo jedla.

»Pa naj grem,« je odgovorila. »Zdaj mi je vseeno, ko nimam nikogar.«

»Ni res, da nimaš nikogar! Saj imaš moža. Resda ga ni tukaj, a te ima rad in misli nate kakor ti nanj. Oba sta še mlada in bosta še lahko imela otroke, samo preživeti morata, to je zdaj važno.«

Nekaj Notranjk se je zbralo okrog plavalnega dekleta, ki ji je bilo ime Francka in je imela pri sebi dva otroka, dečka. Ko je prišla na začetku avgusta v taborišče, je bila polnokrvno dekle lepe postave in oblin. V pičlih dveh mesecih je ovenela kakor vrtnica brz vode na soncu. Včasih, ko sta jo spremljala fantiča, jo je kdo pogledal z začudenjem, ker se mu je zdela premlada, da bi jima bila mati. Marsikomu je morala pojasniti da sta to njena bratca in da ima še enega, ki mu je petnajst let in je zato ostal v moškem taborišču. Okupatorji, ki so bili v ofenzivi proti partizanom, so jim ubili očeta, ko je v lazu skupaj s njimi pospravljala seno, nje pa odpeljali. Kaj je z materjo in drugimi člani družine, ki tisti dan niso bili v lazu, ni vedela. Vsak dan se je pogovarjala o bratu, ki je ostal v moškem taborišču. Hudo je bila v skrbeh zanj. Za mlajša, ki sta bila pri nji, si je pritrgovala od ust, zanj si ni mogla...

(se nadaljuje)

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva cesta 28 kot glasilo Zveze združenih borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin SR Slovenije

Glavni in odgovorni urednik

SILVO TERŠEK

Novinarji: NEVA MUŽIC, ANDREJ SKALERIČ, MILENA STRAJNAR, ALENKA VIPOTNIK, POLDE VRBOVSEK

Tajnica uredništva: MARA OKORN

Telefon uredništva 327-780

Uprava in naročniški oddelk »TV 15«: Miklošičeva cesta 28, pp 598/XI., 61000 Ljubljana; Tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana, telefon 320-486

Letna naročnina 100 dinarjev, za inozemstvo 130 dinarjev — posamezna številka v kolportaži 2 dinarja

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Miklošičeva cesta 28, pp 598, 61001 Ljubljana — Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12.4.1974 se za »TV 15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Risk in kltičej GGP Delo, Ljubljana, Titova 35